

tweemaandelijks tijdschrift
jaargang 52
juli 1986

WIELEWAAL

WIELEWAAL

Vlaams tijdschrift voor natuurstudie

uitgegeven met ondersteuning van het Ministerie van Nationale Opvoeding en Nederlandse Cultuur.

Vroegere hoofdredacteurs: E.H. Fr. SEGERS: jaargang 1 tot en met 23
Dr. Fr. GROOTAERS: jaargang 24 tot en met 46
Dr. H. MEEUS: jaargang 47 tot en met 51

Hoofdredacteur: G. LUYTS, Zilverberkstraat 13, 2300 Turnhout (014/41 67 45)

Redactieraad:

H. FRANCKX, J. BLOEMEN, G. BURGGRAEVE, A. DEJONGHE, R. DE FRAINE, R. DE LUST, Dr. B. GODDEERIS, P. HERROELEN, P. PRINSEN, Ir. S. TYS, D. VAN DAELE, P. VAN DEN BREMPT, J. VANHEUVERSWYN, W. VAN SPAENDONK, J. VAN WINKEL, R. WILLOCKX

WIELEWAAL is een uitgave van de

Koninklijke Vereniging voor Vogel- en Natuurstudie DE WIELEWAAL

De vereniging heeft tot doel: de kennis en de bescherming van de natuur en in het bijzonder van de in het wild voorkomende vogels te bevorderen door alle middelen, o.m. door het oprichten van plaatselijke afdelingen, het houden van studiedagen, het uitgeven van een tijdschrift, het verspreiden van vogelboeken en natuurboeken, het oprichten van natuurreservaten. De vereniging werd in 1933 opgericht door E.H. Fr. Segers. Ze telt nu meer dan 6.000 leden, verdeeld over 52 afdelingen. Een waaier van voordrachten, dia- en filmavonden, lessen, tentoonstellingen, geleide wandelingen, studieprojecten, deelname aan regionale en internationale onderzoeken en inventarisaties, beheerswerken in natuurreservaten, uitstappen en reizen in binnen- en buitenland staan jaarlijks op de agenda. De vereniging heeft niet minder dan 70 natuurreservaten in beheer met een totale oppervlakte van meer dan 4.000 ha, verspreid over geheel Vlaanderen. Ze bezit bovendien een eigen „Wielewaal-huis” te Turnhout waar naast het secretariaat ook een ornithologisch museum, een bibliotheek, vergaderzalen en een boekhandel zijn ondergebracht.

Raad van beheer

Dagelijks bestuur:

H. FRANCKX, voorzitter, Vredelaan 29, 2500 Lier (03/480 47 32)
W. VAN SPAENDONK, ondervoorzitter, Zevenbergen 50, 2500 Lier (03/480 54 24)
F. VAN DEN BROECK, secretaris, De Wilgen 41, 2060 Merksem (03/645 02 52)
D. VAN DAELE, penningmeester, Garenmarkt 4 bus 2, 8000 Brugge (050/33 82 66)

Overige leden:

J. DHOLLANDER, Bergstraat 5, 2780 St.-Gillis-Waas (03/770 64 26)
M. GUISSON, Reststraat 49a, 3211 O.L.V.-Tielt (016/63 33 76)
P. HERROELEN, Postbus 64, 8400 Oostende
G. LUYTS, Zilverberkstraat 13, 2300 Turnhout (014/41 67 45)
J. VANHEUVERSWYN, Burg. P. Ceuterickstraat 12, 9751 Asper (091/84 43 82)
E. WELLENS, Statiestraat 89, 3900 Lommel (011/54 40 25)

Technisch adviseur voor de natuurreservaten:

Ir. S. TYS, Beekstraat 16, 2800 Mechelen (015/41 12 78)

LIDMAATSCHAP EN ABONNEMENTEN

België: 450 F. Andere landen: 600 F. Bijlid (zonder abonnement): 50 F

Administratie: De Wielewaal, Graatakker 11, 2300 Turnhout. Giro: 000-0319785-73. Tel.: 014/41 22 52

Ieder lid van De Wielewaal ontvangt het tweemaandelijks tijdschrift WIELEWAAL en het trimesteriële tijdschrift ORIOLUS. Artikels voor WIELEWAAL moeten verzonden worden naar dhr. G. Luyts, Zilverberkstraat 13, 2300 Turnhout, teksten voor ORIOLUS naar Dr. H. Meeus, Langvenstraat 25, 2300 Turnhout. Berichten en activiteitenkalender dienen verzonden naar De Wielewaal, Graatakker 11, 2300 Turnhout.

De botanische betekenis van het Wase Krekengebied

Erik Rombaut

Dit artikel is een samenvatting van het referaat gehouden op 14 oktober 1984 op het Congres van De Wielewaal te Sint-Niklaas.

De gegevens werden gebaseerd op landschapsecologisch onderzoek, uitgevoerd als wetenschappelijk medewerker aan het Laboratorium voor Ecologie der dieren, Zoögeografie en Natuurbehoud van de Rijksuniversiteit Gent (Dir. Prof. Dr. J. Hublé).

Inleiding

Overall waar we op relatief kleine oppervlakten belangrijke verschillen vinden in het abiotische milieu (b.v. vochtgehalte, zoutgehalte, bodemsomstandigheden, reliëf,...), zijn er ook grenzen aanwezig. Brede grenszones met zeer geleidelijke veranderingen van plaats tot plaats (gradiënten), maar ook smalle grensstroken met bruuske overgangen, allebei hebben ze voor vegetaties een eigen belang. Het is bekend dat gebieden met veel grenzen, met veel ruimtelijke afwisseling, aan veel diverse plantensoorten een groeiplaats bieden. Het Wase Krekengebied heeft veel grenzen en gradiënten, ze dragen bij tot de botanische uniciteit van dit gebied. Een kort overzicht:

Zout - zoet

De Wase kreken zijn restanten van de geulen die na 1584 (toen de Scheldedijken werden doorgestoken om Antwerpen tegen de Spanjaarden te verdedigen) door getijdenwerking en stormvloed in de ondergelopen polders werden uitgeschuurd. Pas jaren later werden de kreken van zilte invloed van het Scheldewater afgesneden door herbedijkingen van de intussen ontstane schorren. De Salegemkreek werd wellicht in 1627 na nieuwe dijkbreuken nog een laatste keer met brak water overspoeld; de Kieldrechtse Grote Geule werd pas in 1653 definitief bedijkt (zie Anselin & Rombaut, 1981).

Hoewel dit alles zich meer dan drie eeuwen geleden afspeelde en intussen het gehele poldergebied uiteraard sterk verzoet is, verraadt de vegetatie hier en daar nog steeds het zoute verleden. Echte schorreplanten als Zeebies (foto 1) en Zilte Schijnspurrie en wat zwakker halofiele planten als Ruwe Bies, Waterpunge en Aardbeiklaver komen er ook nu nog voor.

Water - land

In het Wase Krekengebied kan men kennis

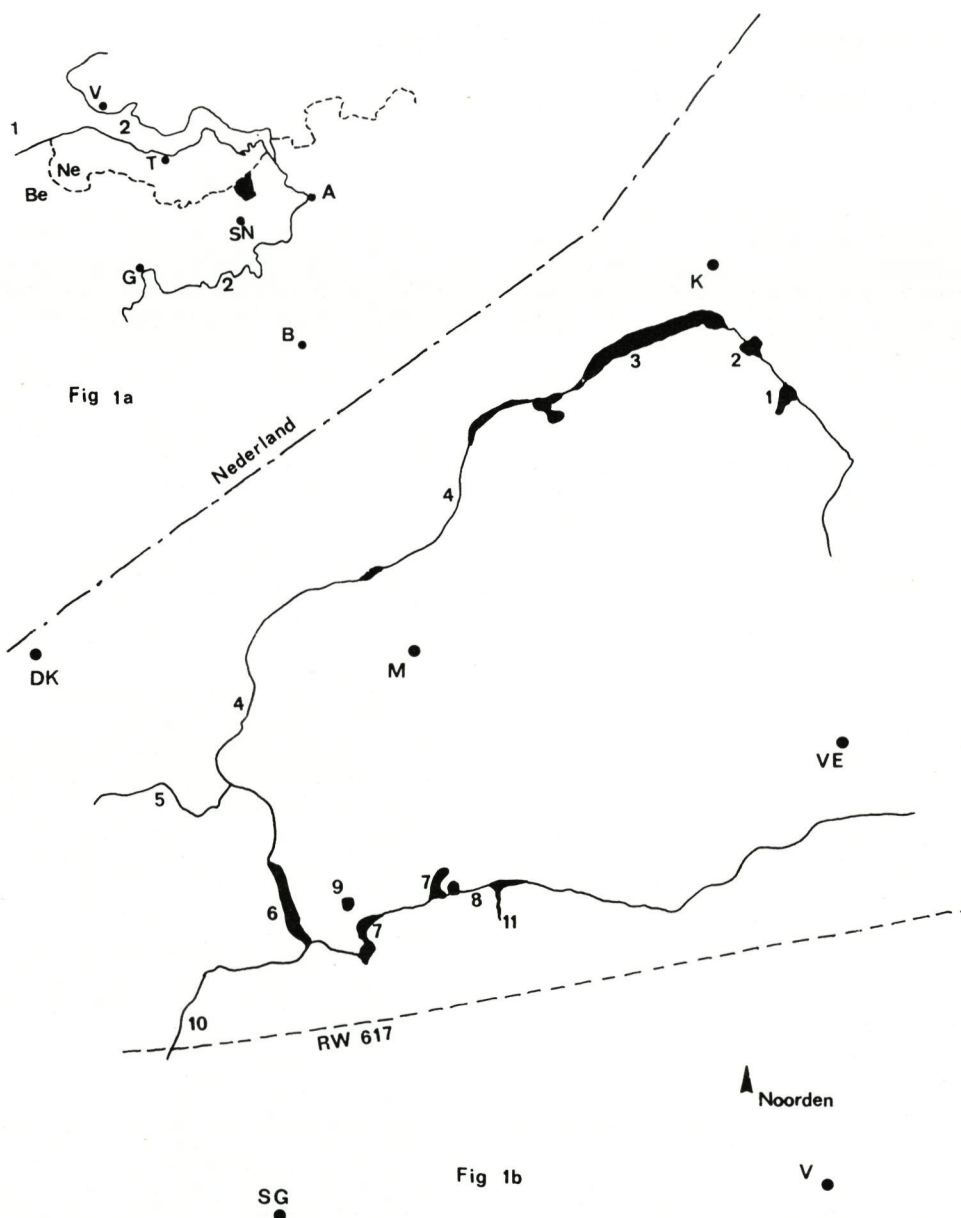
maken met alle stadia van de (zoete) verlandingsreeks: alle stadia tussen open water en broekbos komen er voor (foto 2). Plaatselijk zeer goed ontwikkeld is een brede, drijvende vegetatiezone met Gele Plomp, maar er zijn nauwelijks ondergedoken waterplanten te vinden. Dit hangt mogelijk samen met de bedenkelijke waterkwaliteit (zie verder). Waterzuring, Grote en Kleine Lisdodde, Kalmoes en Riet

Foto 1: Zeebies. Deze zoutminnende soort groeit nog in het Wase Krekengebied en verraadt het zilte verleden van de streek.

Foto: E. Rombaut

Figuur 1 : Situering van het Waas Kreekengebied en localisatie van de in de tekst vernoemde toponiemen.

Fig. 1a Legende:

A: Antwerpen; **B:** Brussel; **Be:** België; **G:** Gent; **Ne:** Nederland; **SN:** Sint-Niklaas; **T:** Terneuzen;
V: Vlissingen;
1: Noordzee; **2:** Westerschelde;
 Waas Kreekengebied.

Fig. 1b Legende:

DK: De Klinge; **K:** Kieldrecht; **M:** Meerdonk; **SG:** Sint-Gillis Waas; **VE:** Vrasene; **VE:** Verrebroek;
1: Grote Weel; **2:** Kleine Weel; **3:** Grote Geule van Kieldrecht; **4:** Kieldrechtse Watergang; **5:** Linie;
6: Grote Geule van Sint-Gillis; **7:** Twaalf Gemeet; **8:** Sint-Jacobs gat (6, 7 en 8 vormen het Salegemkreekencomplex); **9:** Panneweel; **10:** Broekwatergang; **11:** Rietlandbeek.
RW 617: expressweg Antwerpen-Zelzate-Knokke.

Foto 2: Overzichtsfoto van verlandingsvegetaties in het Salegemkrekcomplex. Herkenbaar zijn het zeer smalle open water, de brede drijvende vegetatie met Gele Plomp en de rietkragen. Foto: E. Rombaut

domineren in de oevervegetaties. Wat hoger op worden de rietgordels — hoewel erg voedselrijk — vaak zeer rijk aan soorten. We noemen o.a. Watermunt, Moeraswalstro, Zomp- en Moerasvergeet-mij-nietje, Bitterzoet, Cyperzegge, Grote Egelskop en Grote Boterbloem. Zéér typisch voor het Wase krekengebied is de ontwikkeling van drijvende vegetaties op pakketten organisch materiaal (zie fig. 2). Deze drijfzomen zijn langs één zijde vastgegroeid aan de oever, de andere zijde drijft. Overstroming van de vegetatie op de drijfzomen met eutroof kreekwater is hierdoor uitgesloten. Daardoor konden zich precies hier relatief voedselarme situaties handhaven. Veenmosrietlanden en varenrijke rietvegetaties met o.a. diverse veenmossen, Wijfjesvaren, Smalle Stekelvaren, Gevleugeld Hertshooi, Kale Jonker en Blauw Glidkruid. Hét grote probleem voor het behoud van deze unieke vegetaties (J2-type in fig. 2) is waterpeilverlaging. De drijfzomen groeien dan vast aan de minerale ondergrond in het zomerhalfjaar. Tijdens de komende hogere winterwaterstanden overstromen ze dan met kreekwater. Het vuile water zorgt voor een snelle verruiging van de

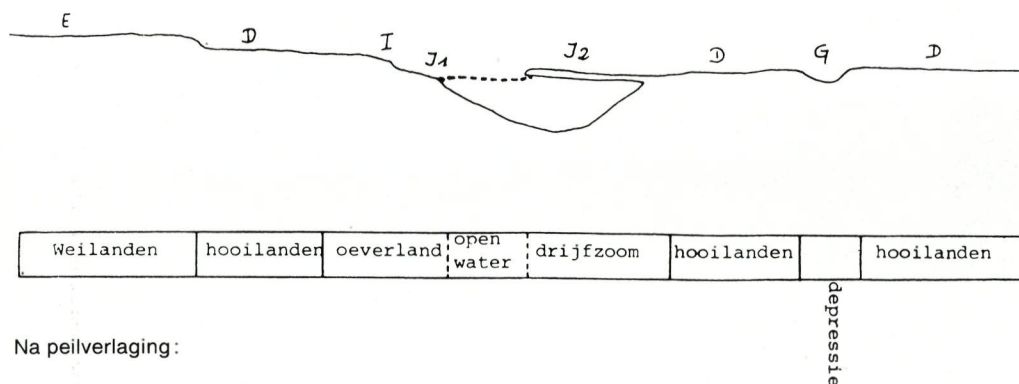
vegetatie. Het massaal optreden van Hennegras is een eerste aanwijzing hiervoor. Als het helemaal mis gaat volgen Brandnetel, Haagwinde en Kleefkruid. Pogingen tot herstel via maaibeheer hebben dan geen zin meer, tenzij eerst het waterpeil terug zeer geleidelijk hoger wordt ingesteld.

Voedselarm zand-voedselrijke klei

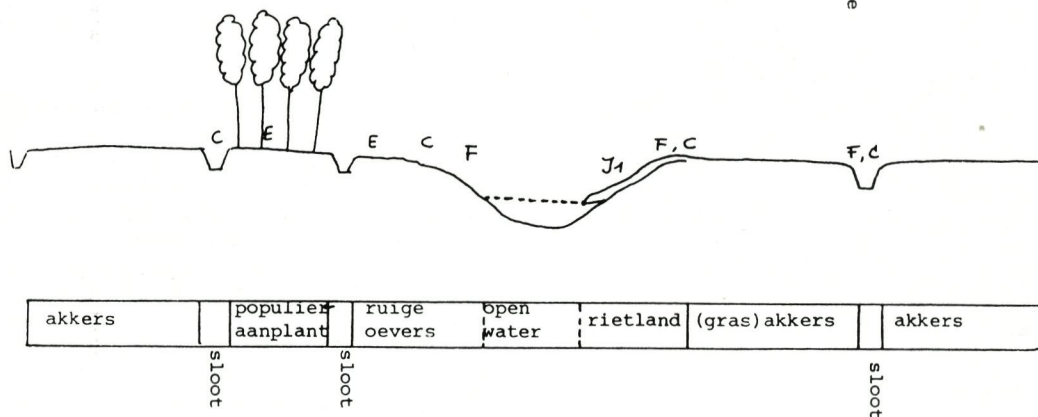
Het Wase Krekengebied bevindt zich op de uiterste zuidrand van de Scheldepolders, op de overgang naar Zandig Vlaanderen (het Bolakkerwaasland). In het krekengebied is de kleilaag die door de Schelde bij overstromingen werd afgezet bovenop het Pleistocene zand erg dun. Krekens en wielen zijn dan ook, door de kracht van het water, tot in het voedselarme zand uitgeschuurd. Bovendien werden in het hele gebied dijken gebouwd en hersteld met zand uit de directe omgeving. Rondom wielen werd de doorgebroken dijk met een dijkkraag hersteld, het zand hiervoor werd uit dijkputten gehaald (fig. 3). Zo komt het dat in de Wase Scheldepolders toch veel zandige plekken voorkomen.

Daardoor groeien er bijvoorbeeld op dijken

Vóór peilverlaging:

Na peilverlaging:

Figuur 2: Krekenecosysteem vóór en na peilverlaging.

(uit Rombout *et al.*, 1982)

Vermelde vegetatietypen:

C: Vochtige brandnetelruigten en rietruigten; **D:** Soortenrijke vochtige graslanden (hooiland); **E:** Soortenarme drogere graslanden (grasweide); **F:** Verruigde natte rietvegetaties; **G:** Waterplanten- en oevervegetaties; **I:** Oeverland met veel hooilandsorten; **J1:** Soortenrijke rietlanden (niet drijvend); **J2:** Varenrijke rietlanden en veenmosrietlanden (drijfzomen).

Zandblauwtje, Muizeoor, Brem, Schapezuring en Hazepootje. Dit zijn allemaal soorten van zandgronden. In schril contrast hiermee staan de vaak vlakbij gelegen, voedselrijke, kleiiger wegbermen in de polder met o.a. Pastinaak, Veldlathyrus en Heelblaadjes.

Sommige dijkputten zijn nog vrij goed in het landschap herkenbaar als depressies die tot op een meter diepte zijn uitgegraven. Sommige ervan worden begraasd. In dergelijk vochtig grasland groeit o.a. Dwerg- of Borstelbies, een typische soort voor vochtige zandgronden. Andere dijkputten zijn geëvolueerd tot mini-eikenberkenbosjes met in de kruidenlaag o.a. Valse Salie, Wilde Kamperfoelie en Zachte Witbol.

Wanneer we tenslotte de voedselarme verlandingsvegetaties in het Panneweel van naderbij bekijken wanen we ons helemaal in de Kempen: het voorkomen van Zachte Berk, Galigaan, Gewoon Blaasjeskruid en Wateraardbei, het nagenoeg ontbreken van Riet en de drijfzilverlanding met veenmossen maken van dit Panneweel een imposant natuurmooient.

Dus een echt grensgeval

Wanneer we de arealen (Van Rompaey & Delvosalle, 1979) van een aantal soorten die in het krekengebied voorkomen bestuderen, wordt het iedereen wel duidelijk waarom er

Foto 3: Varenrijk rietland komt enkel voor op drijfzomen omdat overspoeling met vuil, voedselrijk water hier uitgesloten is.

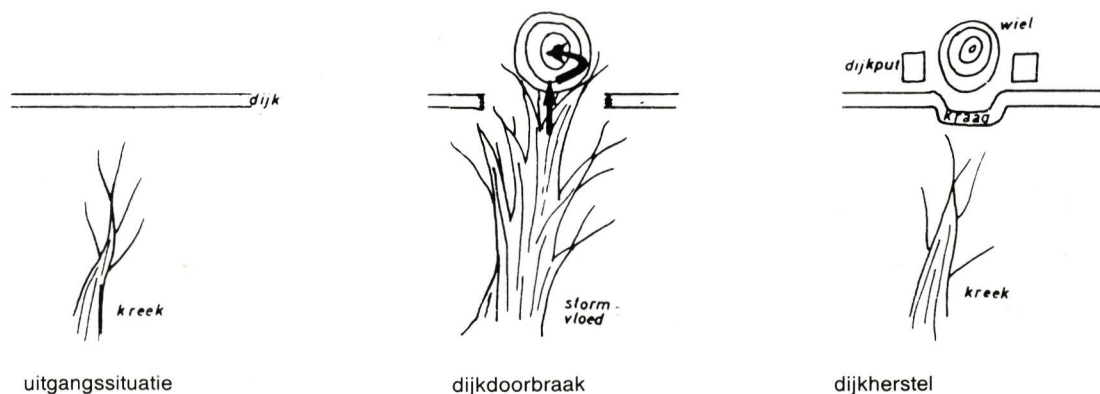
Foto: E. Rombaut

onder botanici de grootste onenigheid bestaat over de fytogeografische positie van de Scheldepolders (zie Tanghe, 1975 voor een overzicht). Typische schorreplanten met een maritiem areaal (fig. 4) komen er voor op enkele tientallen meters van echt Kempense soorten (fig. 5). Maritiem district of Vlaams district? Over een grensgeval gesproken!

Status en bedreigingen

De Grote Geul te Kieldrecht (gerangschikt bij K.B. 26 januari 1978 en beheerd door de Koninklijke Vereniging voor Natuur- en Stedschoon), het Panneweel en het Salegemkrekcomplex te Sint-Gillis (gerangschikt bij K.B. 27 juli 1978 en gedeeltelijk door De Wielewaal beheerd) zijn op het gewestplan Sint-Niklaas-Lokeren als natuurreservaat voorzien. Er omheen ligt een 'valleigebied' of 'landbouwgebied met ecologische waarde', een uiterst omstreden statuut. De uiterst interessante dijkputten, depressies, kreekrestanten die hier en daar het landschap accentueren, evenals de meeste dijken genieten geen enkele vorm van bescherming.

Zoals overal elders zijn de bedreigingen voor de nog resterende natuurwaarden van dit krekengebied velerlei. Een schandelijk laag ingesteld waterpeil (ingesteld onder de verantwoordelijkheid van het Polderbestuur van het Land van Waas) veroorzaakt sinds 1978 een voortdurende verdroging van het oostelijk deel van het Salegemkrekcomplex. Zoals hoger beschreven betekent dit het vastgroeien van de drijfzomen en dus het einde van een reeks boeiende levensgemeenschappen. Ook

Figuur 3: Ontstaan van wiel, kraag en dijkputten

(uit Rombaut et al., 1982)

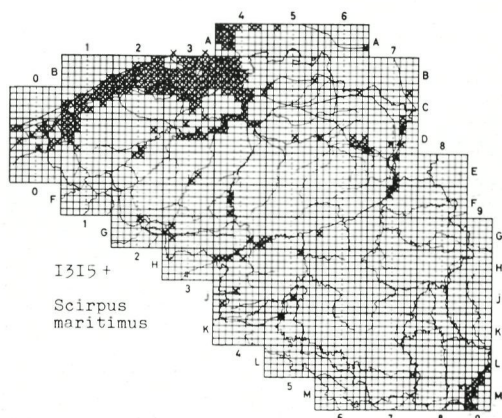

Foto 4: Wateraardbei komt enkel voor in het Panneweel. Naast Galligaan en Gewoon Blaasjeskruid verleent deze Wateraardbei een Kempens karakter aan het verlandende wiel. Foto: E. Rombaut

het waterpeil van de Kieldrechtse Grote Geule staat voortdurend te laag ingesteld. De stuw die het peil kan regelen valt namelijk ook onder de verantwoordelijkheid van het Polderbestuur.

De slechte waterkwaliteit van de krekken is een oud zeer (zie o.a. De Schepper & Van Impe, 1978 en De Pauw, 1980). Voor de lozing van rioolwater (De Klinge, Kieldrecht) is er wellicht door de geplande aanleg van collectoren een voorlopige oplossing gevonden. Moeilijker te bestrijden zijn sluiklozingen en uitspoeling van meststoffen en landbouwgif. Het natuurgebied is langgerekt en zeer smal. Slechts het uitgraven van separaatgrachten tussen landbouwgebied en krekkenreservaat kan hierin wat verbetering brengen.

Door voortdurende cultuurtechnische ingrepen wordt nog steeds interessant grasland omgezet in akker, zelfs in het als natuurreservaat voorziene gedeelte tot vlakbij de oevers van de

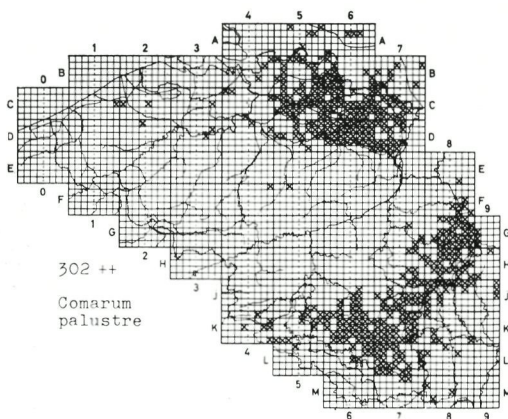

Figuur 4: Areal van Zeebies in België.

(uit Van Rompaey & Delvosalle, 1979)

kreek. Het gebruik van biociden tot in de rietkragen is het trieste gevolg.

En dan is er nog de Wase ruilverkaveling die tot nog toe zo goed als nergens heeft rekening gehouden met de aanbevelingen van het door ons opgestelde landschapsecologisch rapport (Rombaut *et al.*, 1982). De verliezen voor de natuur zullen dan ook enorm blijven. Enkel de aankoop van ca. 45 ha strict natuurreservaat (op 1700 ha ruilverkaveling) en het verlenen van het statuut „Staatsnatuurreservaat” kunnen voor dit gebied een blijvende oplossing betekenen. Alleen dan kan een coherent beheersplan opgesteld worden en kan verhindert worden dat de nieuwe gunstiger stuwpeilen na de ruilverkaveling opnieuw in handen van het Polderbestuur komen, zonder enige inspraak van natuurbehoudskringen.

Figuur 5: Areal van Wateraardbei in België.

(uit Van Rompaey & Delvosalle, 1979)

Foto 5: Door permanente verlaging van het waterpeil kan de boer tegenwoordig akkers aanleggen tot practisch in de rietkragen. Daar waar vroeger hooilanden waren, staat nu maïs. Bij 't ploegen sneuvelen door De Wielewaal aangeplante knotwilgen. Landbouwgif en kunstmest spoelen ongehinderd het reservaat in. Enkel scheidingsgrachten kunnen enige verbetering brengen.

Foto: E. Rombaut

Het is dan ook in deze geest dat vanuit dit congres aan de bevoegde minister een oproep tot aankoop van dit unieke krekengebied werd overgemaakt.

Bibliografie

- Anselin A., E. Rombaut, 1981. Het Oostvlaamse Krekengebied. Enkele oecologische en historisch-geografische aspecten van het krekengebied met betrekking tot het natuurbehoud en de land-schapszorg. *Natuurreservaten* 4 bis: 16-28.
- De Pauw M., 1980. Evolutie van de waterkwaliteit van de Grote Geul te Kieldrecht. Januari-september 1980. Beveren, Dienst Leefmilieu, 33 pp. ill.
- De Schepper H., J. Van Impe, 1978. De verontreiniging van de Grote Geul en het Sint-Jacobsgat (Winterperiode 1977). *I.H.E.*, Brussel, 14 pp. + tabellen.
- Rombaut E., A. De Kimpe, E. Kuyken, 1982. Landschapsoecologie en natuurbehoud in het ruilverkavelingsblok Meerdonk (O.-VI.). 160 pp., 6 tab., 39 fig., 11 kaarten, 7 bijl. en 22 grafieken (RU Gent verslag 1982/1 Labo voor natuurbehoud).
- Tanghe M., 1975. Fytogeografie. Commentaar bij de bladen 19A en 19B van de atlas van België. 76 pp., ill.
- Van Rompaey E., L. Delvosalle, 1979. Atlas van de Belgische en Luxemburgse flora. Pteridofyten en spermatofyten. *Nationale Plantentuin van België*, Meise, 2de uitgave.

Lic. E. Rombaut, Stationsstraat 124,
2780 Sint-Gillis-Waas

Dansend op zijn spiegelbeeld: de Grote Gele Kwikstaart

Robert De Lust

Een héérlijk kenmerk van de veldornithologie is de mogelijkheid om continu, doorheen de jaargetijden, te kunnen waarnemen. En toch blijft ieder voorjaar des te verrukkelijker. Als je terugbladert in de notities van jaren, merk je ook die wéérkerende fenomenen op, de 'vroeg vogels' die je dat lichte gevoel van opluchting geven, je wéét wel, die lenteboden waaraan de vogelaar de verse illusies ophangt van een nieuw vogeljaar vol verwachtingen.

De Grote Gele Kwikstaart is er zo één.

Met 'vroeg vogels' beklemtoon ik dan niet zozeer het feit van hun vroeg terugkeer uit de winterkwartieren, dan wel hun vroegtijdig aan de slag gaan; eerst zingend en territorium (be)vestigend, dan nestbouwend en broedend, op een ogenblik dat een aantal 'zomervogels' nog moet arriveren.

Het statuut van trek- of standvogel van *Motacilla cinerea* is overigens niet zo onom-

stotelijk te bepalen, want laat een deel van deze uiterst slanke, kwikzilveren 'Gebirgstelze' uit onze gewesten wegtrekken in september-oktober, toch blijken een aantal vogels licht geneigd tot overwinteren. De gevolgen bij een ouderwetse winter als deze van '84-'85 en '85-'86 laten zich niet moeilijk raden, want in enkele traditionele territoria blijken ze dit voorjaar te ontbreken. Het is dus niet onge- woon Grote Gele Kwikstaarten tijdens de winter in hun karakteristieke biotoop van snelvlietende beken, liefst omzoomd door hogere bomen, aan te treffen. Alleen het feit dat de vogels in die periode niet gebonden zijn aan een 'vaste stek' kan ons nopen tot enig speurwerk. Niettemin blijven ze ook dan in de directe omgeving van de beken en mini-watervalletjes die bijvoorbeeld kenmerkend zijn voor de spaarvijvers bij watermolens. Wel dwalen ze af en toe iets verder af, naar een

nabij boerenerf of aangrenzend weiland.

Geén zangvogel paart zijn rusteloze vitaliteit aan zulke uitgesproken elegantie die daarenboven samengaat met een uiterst geslaagde kleurencombinatie in z'n zwart-geel-witte verenkleed. Deze vogel observeren vergt weinig kunstgrepen, eerder een zorgvuldig uitzoeken van de meest geschikte plek en de bereidheid zich te verzoenen met zijn zenuwachtige gedoe. Vermits de Grote Gele strikt gebonden is aan de beekbedding, meer bepaald aan de natte slikrand en het aanspoelsel waarop vliegjes, larven en kevertjes bemachtigd worden, en hij zich daarenboven binnen korte afstand van de neststandplaats blijft ophouden, leent hij zich tot interessant observatiewerk. De auto of een loertentje kunnen daarbij zeer goede diensten bewijzen.

Om in de laatste maartdagen al een indruk op te doen van zijn zang, is het opsporen van méér nestelplaatsen aangeraden. De onvermijdelijke nabijheid van babbelen, ruisend water versluiert immers al te vaak het timide, ietwat metaalachtige geluid. En toch is ook de zang van deze kwikstaart allerm minst onaardig. Als hij dan toch ook één zangpost, even van het water weg, inneemt, is het zaak de oren te spitsen. Meestal beperkt de zang die, hoe weinig uitgesponnen ook, zeker niet onmuzikaal is, zich tot korte boutades in het allerprilste morgenuur.

Het bijeenhoren van tot rust stemmend watergekabbel, de omkadring van loofhout, knotbomen en overhangend kreupelhout en haast onvermijdelijk de omtreklijnen van een brugwachtershuis, een bruggetje, een molenhuis of -rad, schept een sfeer die heel typerend is voor gans het fenomeen '*Motacilla cinerea*' (= askleurig staartwippertje). Holten, spleten,

nissen, vooruitspringende richeltjes, halfopen nestkasten kunnen de nestkom herbergen die weinig kunstig gebouwd is uit worteldraden, gras, mos, hooi en haren, eerder ineengeknutseld dan gevlochten en soms gevoerd met veertjes. De vaak lage standplaats stelt legsel en jongen bloot aan ratten, Hermelijnen, Wezels of Bunzings. Toch weten de Grote Gele Kwikstaarten veelal een veilige ankerplaats te vinden, die dikwijls verscheidene jaren na mekaar gebruikt wordt. Op wat overblijft van een oude constructie wordt gewoon een nieuw nest gezet. De onmiddellijke nabijheid van stromend water is echter een must.

Vermits het voedsel aan en boven het water gezocht wordt, spreekt het vanzelf dat de waterkwaliteit een bepalende rol speelt in de lokalisatie van de broedparen. In het zuidelijke landsgedeelte zijn Grote Gele Kwikstaarten goed vertegenwoordigd en vergt het situeren van broedparen weinig moeite. Het sterke hoogteverschil en diensgevolge de stroomsnelheid bevorderen de zuurstofwaarden in de beken, de waterinsekten komen al snel tot ontwikkeling en de afwezigheid van polluerende bedrijven in het areaal van heel wat beken verschaft deze kwikstaarten een uitgestrekt keuzeveld. In het Oostvlaamse Heuvelland echter, in de Zwalmstreek meer bepaald, banen een aantal 'Molenbeken' zich onopvallend een weg door het glooiende land. Bronbossen wekken een optimistische dunk van kristalhelder water, maar de vervuiling vertoont er stinkende aspecten. Schuimtapijten, rottende karkassen, al dan niet in diepvriesverpakking, plasticrommel, bloed uit slachthuizen, oer-Vlaamse gier drijven er langs de meanders en sluikstortplaatsen sieren de meest idyllische oevers. Terwijl zich een toenemende belangstelling manifesteert voor de 'industriële archeologie' en dus ook voor het lot van de laatste, al dan niet intacte watermolens, is het inventariseren van Grote Gele Kwikstaartsites in dergelijke omstandigheden een ontnuchterende bezigheid.

Toch handhaven de Grote Gele Kwikstaarten zich nog op een aantal plaatsen. In een milde maartmaand beginnen de vroegsten al in de laatste week met de eileg, wat dus nestbouw betekent vanaf half maart. Zo vond ik al herhaalde jaren jongen rond 15 april. Toch is dat zeker geen regel en het is gewoonlijk veeleer half april eer men eieren in het nest aantreft. De nestbouw verloopt overigens vlug en het inzamelen van het materiaal gebeurt ook steevast in een beperkt areaal, soms zelfs vlakbij de nestelplaats. Ik zag tot nog toe alleen het wijfje bouwen, geregeld begeleid door het mannetje dat haar kennelijk stimuleert

Grote Gele Kwik

Foto: R. Willockx

Grote Gele Kwik

Foto: R. Willockx

door korte zangbeurten. Gedurende het nest-bouwen wordt vaak gecopuleerd, soms zittend op overhangende twijgen. Het wijfje nodigt uit door fladderen en vooroverneigen. Het bouwen gaat snel omdat soms de ganse dag verder gewerkt wordt, alleen onderbroken door foe-rageerpauzes en uitvoerig toilet maken. Het wijfje bevochtigt soms het aangedragen materiaal of toont haar voorkeur voor nat basis-materiaal door het losrukken van worteldraden op regelmatig bespoelde plaatsen. Stenig-modderige eilandjes die soms in de beek bovensteken worden daarom graag bezocht. Ook speelt een goed deel van de hofmakerij zich daar af, als daar tenminste een verhoogje aanwezig is, onder de vorm van aanspoelsel, een tak of een steen.

De 4 tot 6 eieren (soms minder, zelden méér) zijn vaalgrijs of muisbruin met vage bestreping. Ze worden bebroed door beide oudervogels, waarbij het mannetje vooral tot zelfs uitsluitend overdag aflost. Ééns de jongen zelfstandig over de ruimere omgeving beginnen uit te zwermen beginnen de oudjes meestal aan een

tweede legsel. Hun broeddrift zet ze bij mislukken zelfs aan tot méerdere pogingen. Ook de jongenzorg wordt door wijfje en mannetje gedragen, al neemt ook nu het vrouwtje de langste koesterbeurten waar. Vliegvaardige jongen die zich nog in de nabijheid van het nest ophouden worden door beide oudervogels geasnd en ook dan legt het mannetje een opmerkelijke ijver aan de dag. Een duidelijk beeld van de bestandsdichtheid en/of -grootte voor ons land is, voor zover ik weet, vooralsnog niet beschikbaar. Het terrein-karakter van Hoog België impliceert aldaar automatisch de reguliere bezetting door het overgrote deel der broedparen. Ook Brabant herbergt in tal van sites nog de Grote Gele Kwikstaart. In Vlaanderen echter zijn de belangrijkste arealen terug te voeren tot het landschap der Vlaamse Ardennen en Haspengouw.

Is de Grote Gele Kwikstaart een bedreigde vogelsoort? Het is niet eenvoudig daarop een gefundeerd antwoord te formuleren. Water-bezoedeling, kanalisering van beken, biotoop-vernietiging onder velerlei vormen zijn zeker van aard om deze sierlijke kwikstaart in de tang te nemen.

Een zekere aanpassing aan gewijzigde om-standigheden werd c.a. in Zuid-Limburg (Ned.) wel vastgesteld. Eén feit is echter zonneklaar. De waterkwaliteit is de basisvereiste om het aanbod aan karakteristieke beekinsekten te garanderen.

Hoe zou het trouwens anders kunnen? Wie de Grote Gele Kwikstaarten in hun element ziet wéét dat ze onvermijdelijk moeten geassocieerd worden met het murmelen van helder water, met het spatten en sprankelen van neveldruppels op de schoepen van een molenrad, met het lijnenspel van bomen en rustieke gevels in de half-zon, half-schaduw-zone en vooral met het prilste voorjaar, nog vooraleer de fruitbomen bloeien.

R. De Lust, Leegstraat 23, 9960 Assenede

ZOEKERTJES

Te koop wegens aankoop grotere binoculair: Viking 15 x 80 binoculair, zo goed als nieuw, voor 14.000 fr. (nieuwprijs 19.295 fr.). Zich wenden:

Frans Dillen, Doornstraat 59, 2270 Herenthout, tel. 014/51 18 48.

Te koop: Pentax 400 mm f.: 5,6 KA. Gekocht 3/85. Perfecte staat, 20.000 fr. Tel. 02/376 67 12 na 18 u.

Te koop: Telelens „Soligor“ 400 mm, nagenoeg niet gebruikt - schroefdraadvatting - voor 8.000 fr. Tel. 054/41 24 37

Te koop: „Atlas van de vogels in België en West-Europa“ (Lippens en Wille, 1972); „Oologia Belgica“ (René Verheyen, 1967); „Broedvogels in de Kempen“ (F. Segers, 1948); „Amphibiens et Reptiles“ (G.F. de Witte, 1948); „De Vogels van België“ (Karel Dupond, 1943).

S. d'Haeyer, tel. 055/31 77 21.

Te koop gevraagd: „Atlas van de vogels van België“ (Lippens en Wille), alsook „De Spechten en de Koekoeken van België“ door R. Verheyen en „De Dag- en Nachtroofvogels van België (zelfde auteur). P. Debaene, 056/77 88 88.

Historische bijzonderheden over de aanwezigheid van enkele grote zoogdieren in de streek van Gent

Jan Desmet

Een terrein dat door veel (veld)biologen al te weinig ontgonnen wordt zijn de publikaties van heemkringen.

Heel wat lokale geschiedschrijvers hebben boeiende informatie verzameld over volksnaamkunde van planten en dieren, over oude ambachten (met praktische weetjes voor het hedendaagse natuurbeheer), over geneeskruiden, over jacht en visvangst, enzomeer.

Een onderwerp waarover veel heemkundigen onderzoek hebben verricht is de uitroeiing van de Wolf in eigen streek. Het spreekt vanzelf dat hiermee een flinke bijdrage werd geleverd aan een betere kennis van de historische fauna in Vlaanderen. Helaas is niet al dit materiaal in openbare bibliotheken te raadplegen. De verspreiding van vaak zeer waardevolle artikels is soms beperkt tot één of enkele gemeenten.

Onlangs kreeg ik een dun, sober boekje in handen waarvan de titel meteen hoge verwachtingen verwekte: „De Wolven verleckert op t' mensenvlees 1586-1783”. Reeds na de eerste bladzijden lectuur werden die hoog gespannen verwachtingen honderdvoudig overtroffen. Ik viel van de ene verbazing in de andere.

Het boekje was het werk van Hugo Van den Abeele. Toen die wat snuffelde in het Rijksarchief van Gent trof hem opeens een passage, gedagtekend 28 januari 1586, met de boodschap dat het „ghepermitteert is gheduerende den tijt van drie maanden de wolven te vernielen ende te nieten te bringhene bij alle middelen die moghelick zijn omme tlant te suiijveren van zulcke felle ende schadelicke dieren.” Van den Abeele raakte hierdoor in de ban en besloot de vele stapels registers en bundels van het rijksarchief, periode 1586-1783, onder de loupe te nemen. Gelukkig beperkte hij zich niet tot de Wolf, maar maakte hij tevens naastig aantekening van gegevens over Vossen, Wilde Zwijnen, Wilde Katten, Dassen en Otters. Wij citeren Van den Abeele: „Deze arbeid was zeer uitgebreid en sleepte maandenlang aan. Wij werden evenwel met een zeer lijvige documentatie beloond die ons thans toelaat allerhande bewogen tochten en afwisselende jachttafereelen op het scherm der verbeelding te laten defileren”. Volgens een mededeling achterin het boekje maakte het eerste deel van dit werkje (wolvenjacht) onderwerp uit van een lezing gehouden te Deinze

op 13 januari 1931. Deze tekst verscheen tevens in het maandblad 'Ontwikkeling', jaargang 1932 (nummer maart-april). Het boekje is vermoedelijk in eigen beheer uitgegeven. Het vermeldt datum noch plaats van druk. Het bevat vijf zwart-wit illustraties op inleggers. Het formaat is 21,5 x 15 cm. De cover (slap) bevat enkel een gezette tekst van titei en auteur. Misschien had het origineel een wikkel.

Het boekje telt 53 genummerde bladzijden. De illustrators zijn Paul Haesaerts, Jozef Cantré, Hubert Malfait en Alma Gevaert. Eén van de illustraties toont het vroegere uithangbord van het 'estaminet' „In de Vos uit Latem”. Zoals te voorzien gaat het over een Vos die een kip geroofd heeft. Hoofdbestanddeel van het tekstuele gedeelte vormen de citaten van passages uit de archieven; kostelijke lectuur voor wie van oud Nederlands houdt. Wij hielden er aan de geboden informatie per soort te behandelen.

Wolf

Tussen 1586 en 1783 werden in het kasselrijgebied van Gent (45 lokaliteiten waaronder Aalter, Hansbeke, Heusden, Knesselare, Lotenhulle, Nazareth, Ruiselede, Ursel, Vinkt, Waarschoot, Zaffelare, Zeveneken, Zomergem en Zwijnaarde) 265 Wolven gedood. Vijf gemeenten steken er bovenuit, het zijn Deurle (68 ex.), Aalter (32 ex.), Waarschoot (23 ex.), Nazareth (21 ex.) en Sint-Martens-Latem (11 ex.).

Tekening: R. Willockx

Bij herhaling werden gevangen Wolven triomfantelijk naar Gent overgebracht. De kop en de poten spijkerde men als 'zegetekens' vast op de toegangspoort van het Gravensteen. Het wapentuig waarmee de Wolven naar het leven werden gestaan was van velerlei aard: bogen, pistolen, knuppels, rieken, bijlen, klemmen,... Maar het kon ook zoals op 24 maart 1590 te Zwijnaarde geschiedde: „... thebben eenen wolf den zelven gheslegen hebbende met eene spade op zijn bolle ende voorts door adsistentie van eene dogghe ter doot ghebrocht.” In de meeste gevallen gaat het om acties van één of enkele jagers. Soms wordt de bevolking van een hele parochie bij de wolvenjacht betrokken. Te Deurle heeft „den meesten deel van de prochianen” op 24 juni 1598 „eene wolfinne” gevangen door „tspannen van de gaernen”. Volgens de Rijk (1985) werd het drijven van de Wolven naar netten veel toegepast in Nederland. Deze netten werden dan meestal in de dorpskerken bewaard. Een klopjacht in de bossen tussen Ursel en Knesselare „in de morgenhenstont den xvii dach van meye” 1613 leverde „zes jonghe wulfvenjonghen” op. Dertig tot veertig bewoners van Waarschoot doodden op 22 juni 1616 „vijf jonghe wolven te weten drij wolfhinnen ende twee wolven.” Tijdens de periodes 1620-1625 en 1627-1639 worden weinig of geen Wolven meer bespeurd. Op 24 juli 1652 looft de kasselrij een premie uit voor het doodmaken van Wolven, tot „acht ponden grooten voor een wolfinne”. De verschijning van een Wolf wordt schaarser en schaarser.

Te Knesselare wordt op 29 augustus 1736 een premie uitbetaald voor de laatste verdelgde Wolf.

Vos

In de behandelde periode werden in het Gentse 1900 Vossen van kant gemaakt, waarvan 648 ex. te Deurle en 203 te St.-Martens-Latem. Voor jongen en oude moervossen werden premies uitgelooft. Vossen werden „uytghedolven”, geschoten, „ghevanghen met garens ende honden”, „met eenen stock doot ghesmeten”, „ghevanghen met eenen pandt”, enzomeer. Gillard (1966) rekent de Vos niet (meer) tot de Oostvlaamse fauna. Criel e.a. (1983) schrijven dat de Vos oorspronkelijk niet voorkwam in Oost-Vlaanderen. In het licht van bovengenoemd materiaal kan deze stelling weerlegd worden. Wel worden er de jongste jaren courant gegevens bekend over de aanwezigheid van Vossen in deze provincie. Criel e.a. wijten dit aan waarschijnlijk ontsnapte of uitgezette exemplaren, hoewel zij immigratie van Vossen uit andere provincies (Antwerpen en Brabant) niet uitsluiten. Persoonlijk wil ik daar de aanvoer van Henegouwse dieren in de heuvelstreek aan toevoegen. Kras is tevens de recente melding in het tijdschrift „De Jachthoorn” (nummer 34, jaargang 1985-1986) van Vossen in de streek van Maldegem. Hier zouden in 1985 25 Vossen geschoten zijn! Dit ruikt naar uitzetting doch daarover lekt weinig uit. Het ontsnappen van Vossen die als huisdier gehouden werden dient m.i. eveneens in rekening gebracht te

Das

Copyright: N.C.R.B.

worden. Zo meldde het orgaan van de Koninklijke Sint-Hubertus Club van België (nummer 4, april 1952, p. 207) ooit een zonderling afschotgeval uit Wondelgem (ten noordwesten van Gent) op 12 maart 1952: de Vos droeg „un collier de cuir”!

Das

Criel e.a. (1983) situeren het uitsterven van de Das in Oost-Vlaanderen rond het eind van de jaren zestig. Gillard (1966) vermeldt afschot van 1 ex. te Zarlardinghe (gehucht zuiden Oost-Vlaanderen) „enkele jaren geleden” en een waarneming in 1960 te Wachtebeke-Zaffelare. Het hier besproken boekje bekomt de som van 207 verdelgde Dassen in het Gentse tussen 1586 en 1783. Slechts van twee gemeenten (zie ook Vos en de volgende soorten) kennen we het aandeel in dit totaalcijfer. Deurle scoort 37 Dassen en Sint-Martens-Latem doodde 24 Dassen. Er waren afzonderlijke premies voor „moerdasch, reudasch en jongen dasch”. Ergens is ook sprake van „eenen vaerdas” (?). Eén citaat, gedateerd 20 april 1752: „Den officier Pieter de Brauwer heeft heden binnen de prochie van Ursel gevangen eenen das, den wecken ick onderschreven griffier gesien hebbe en den huijt doen afdoen.”

Otter

In de periode van 197 jaren die we hier behandelen werden in het Gentse 82 Otters officieel afgeleverd. Opnieuw leveren Sint-Martens-Latem en Deurle (beide langs de Leie) een belangrijk aandeel met respectievelijk 19 en 12 gedode Otters. Andere lokaliteiten waaruit we ottervangsten vernemen zijn Eke (3 mei 1730), Drongen (14 maart 1751), Zaffelare („twee otteren” op 17 juni 1752) en Afsnee (27 november 1752). Er is sprake van „ghevangen” en „doot schieten”. De premie gold voor „theve otter” en „reuotter”. Gillard noemt in 1966 'recente' Oostvlaamse waarnemingen uit 12 localiteiten (Destelbergen, Doel, Heusden, Kieldrecht, Meldert, Moerzeke, Oude-naarde en omgeving, Overmere, Poeke, Sint-Margriete, Wachtebeke en Zingem). Criel e.a. (1983) stellen dat de Otter in Oost-Vlaanderen als uitgestorven mag beschouwd worden. Tussen 9 juli 1889 en 31 december 1895 werden in de provincie nog 238 Otters gedood in het kader van een landelijke premiecampagne tegen de soort (Desmet, 1982).

Wilde Kat

De grootste revelatie uit het boekje van H. Van den Abeele vormt mijn inziens het materiaal over de Wilde Kat. Ik heb er dan ook een apart

verhaal aan gewijd (Desmet, 1986).

Indien de determinatie correct is zouden er tussen 1586 en 1783 nog 64 Wilde Katten in het Gentse gedood zijn. Deurle en Sint-Martens-Latem nemen er elk 3 voor hun rekening. Voor de interpretatie van deze gegevens verwijzen we naar het afzonderlijke artikel.

Wild Zwijn

Volgens Van den Abeele werden er tussen 1586 en 1783 19 Wilde Zwijnen in het Gentse gedood. Er dient evenwel aan toegevoegd dat voor Wilde Zwijnen geen premies werden uitgekeerd. Vermoedelijk zijn hierdoor tientallen vangsten nooit opgetekend geworden. Toch werd de verdelging van de soort aangemoedigd, onder meer door een omzendbrief de dato 5 juli 1586. Van den Abeele is de mening toegedaan dat het aantal gedode zwijnen „tamelijk hoog” moet zijn geweest. In oktober 1589 klagen de kleine boeren van Hansbeke en Bellem steen en been over het dagelijks bezoek van Everzwijnen. In oktober 1589 heerst er misnoegdheid te Oostwinkel en Sint-Jans-Leerne omdat „de meesten deel van de landen vague en onghecultiveert” liggen en dat een deel van de akkers „bedorven es geweest van de wilde verckenen”. Op 2 oktober 1686 wordt op het grondgebied van Eke een „jonck wildt swijn ofte marcqassijn” achterna gezeten en gevat. In oktober 1781 volgt een verordening welke oplegt om „de wilde verkens in Perken op te sluyten, of te vernietigen in de geheele uytgestrektheyd van de Nederlanden.” Of er dan nog Evers leven in het Gentse wordt door Van den Abeele niet vermeld. Met 'Perken' worden waarschijnlijk

Everzwijn

Foto: G. Luyts

ommuurde of goed geïsoleerde wildbanen bedoeld.

Vandaag komt het Wild Zwijn nog slechts zeer sporadisch voor in Oost-Vlaanderen. Dwaalgasten of ontsnapte dieren waren aanwezig te Ursel rond 1960, te Serskamp-Zwijnaarde in 1963, Berlare-Zele (1963 of 1964) en in het taalgrensgebied van Vloesberg (winter 1977) (naar Gillard (1966) en Criel e.a. (1983)).

Bibliografie

Van den Abeele H., s.d. *De Wolven verleekert op t' mensenvlees 1586-1783*.
Criel D., e.a., 1983. Bijdrage tot de kennis van de

verspreiding van zoogdieren in de provincie Oost-Vlaanderen. *Stentor* 19 (2-3): 85-199.
Desmet J., 1982. Enkele historische gegevens over de uitroeiing en verspreiding van de Otter *Lutra lutra* in België. *De Wielewaal* 48: 293-296.
Desmet J., 1986. Kwam de Wilde Kat *Felis sylvestris* in de achttiende eeuw nog voor in Oost-Vlaanderen? *Natuurreservaten*: in druk.
Gillard A. De in het wild levende dieren. In: L. De Leenheer (red.) 1966. *Natuurspiegel van Oost-Vlaanderen*, band II. Gent. Dienst voor Culturele en Sociale Aangelegenheden.
De Rijk J.H., 1985. Wolven in Nederland: een samenvatting van de historische gegevens. *Huid en haar* (4): 73-84.

Jan Desmet, Postbus 37, 8000 Brugge 1

Dertien jaar planteninventarisatie in Schelde & Leie

Karel De Waele

Inleiding

Na dertien jaar inventarisatie door haar plantenwerkgroep publiceerde afdeling Schelde & Leie begin 1986 een regionale plantenatlas van het gebied tussen Deinze-Zottegem-Brakel-Avelgem. Een goede gelegenheid om het ontstaan, het doel, de beperkingen en de mogelijkheden van de plantenwerkgroep te bespreken... als stimulans voor de plantenwerkgroepen in andere afdelingen.

Hoe het begon

Begin 1972 groeide binnen onze afdeling de gedachte om een plantenwerkgroep op te richten. Samen met Jan Papegnies verzorgden we de eerste „determinatietochten”. Deze initiatiewandelingen zorgden voor merkwadige aankondigingen in ons afdelingsblad „Natuurbeleving”: Meebrengen: flora (Heimans), loupe, klapstoeltje,... Iedereen startte immers van nul, iedereen moest zich nog vertrouwd maken met de meest elementaire begrippen van de botanie, en zo'n 'excursie' van 14 u. tot 17 u. werd meestal herleid tot een soort 'kruisweg met 5 staties' over een afstand van enkele honderden meter, waarbij de determinatie van een composiet, een kruis- of een schermbloemige voor een langdurige halte zorgde, waarbij iedereen zich neervleide... of gebruik maakte van het meegebrachte klapstoeltje!

Hoe het evolueerde

Weldra voelden we ook de behoefte om de

verzamelde gegevens, uiteraard vooral van interessante biotopen, systematisch te noteren en geografisch te ordenen. We waren volop een systeem aan het uitwerken met een raster van vierkante kilometers, gegroepeerd in hokken van 5 x 5 km² (5 leek ons letterlijk — met onze 5 vingers — voor de hand te liggen... Later bleek dat dat systeem ook in Nederland (Mennema, 1980) gebruikt wordt), toen einde 1972 de „Atlas van de Belgische en Luxemburgse flora” (Van Rompaey, 1972) van het Instituut voor Floristiek van België en Luxemburg (IFBL) te Meise uitkwam. Net op tijd, zodat we definitief van start konden gaan met het bekende raster van 'kwartierhokken' van 1 km², gegroepeerd in 'uurhokken' van 4 x 4 km², waarover reeds meer uitleg verschenen is in *Wielewaal* (De Waele, 1979).

Tijdens plantenexcursies, maar ook tijdens gewone familiewandelingen, noteerden we ijverig de soorten in de doorkruiste kilometerhokken. Enkelen gingen in hun vrije tijd alleen op verkenning, meestal in hun buurt. Zelfs verwoede vogelliefhebbers (!) noteerden bij hun watervogeltellingen of morgenzangtochten de belangrijkste en opvallendste plantesoorten in hun 'stekje'.

Alle gegevens werden mooi per plantesoort overgebracht op fiches en ingetekend op verspreidingskaartjes, die geleidelijk meer en meer gevuld raakten en bepaalde verspreidingspatronen lieten zien.

Ondertussen kwamen enkelen onder ons, met name Paul Cardon, Dirk Duytschaever en ikzelf, in contact met het IFBL en met het hun

COORD D2 37 44
auct. Karel De Waele
die 31/12/1985

Acer c.m.pl.ps. Aceras Achnop. Acon.n.v. Acor. Act. Adon.ac.anf. Adoxa Agg. Aeth. c(a.em.es) Agrier. Agrop. camcan.j.p.r. Agrost. Agrostis ca.co.g.stt. Ail. Air.c.p. Ajch.g.p.r. Alch.ac.f.glab.glaui.gr.m.v.e.v. Alis.g.l.p. Allia. Allium o.sch.sco.sphu.v. Ala.g.i. Alop.ac.b.g.m.p.r. Alth.h.o. Aly.a.s. Amar.al.b.d.h.l.p. Amb.c.e. Amel.lo. Ammo. Anaca. Anagaf.ac.j.t. Anch.v. Androm. Andrus.m. Anem.lun.p.r.s. Ang.a.s. Anten. Anthem.a.c.n.t. Anthel.r. Antho.o.p. Anthr.eas.y. Anthyl. Antir.m.o. Apera. is. Apha.m. Api.g.i.n.e. An. Ar.bid. Arabis.g.l.p. Arct.lm.ne.co.p.t. Are.s(l.m.s). Ari. Arner.a.m(f.h.m.). Armor. Arni. Arno. Arrh. Art.ab.al.c.m.v.e.v. Arum i(n)n.j.m. Asa. Aspar. Asperul.a.c.g.o. Asplad.al.r.sco.sept.v. Aster.amel.lae.lan.lin-a-n-b.s.tra. tri.v.e. Astrag.g. Athy. Attr.glas.lac.j.p. Atro. Av.f.p.p.u. Azof.
Balde.rare. Ballo. Barba.v.e.v. Bel. Berb. Bert. Beta(m). Betu.p.c.p.u. Bid.ce.co.f.r.t. Bis. Bla.p. Ble. Bora. Bot.a.i. Bot.m.l. Brach.p.s. Bras.n.o. Brime.mi. Bro.ar.co.de.f.g.i.l. ma.mo.ra.cam.sec.ser.st.teth. Bryo. Bud. Bunias.o. Bunium. Buph. Bupl.f.g.l.r.t. But. Bux.

streeplijsten, waarop de afkortingen van de wetenschappelijke namen van de in een kilometerhok gevonden planten kunnen aangestreept worden. Hun bijdrage werd opgenomen in de tweede editie van de IFBL-atlas (Van Rompaey, 1979).

Ondertussen waren de meeste deelnemers ook reeds overgestapt van de 'Heimans' naar de 'Flora van De Langhe', eerst in het Frans, maar sedert 1983 ook verkrijgbaar in een Nederlandstalige versie (De Langhe, 1983). We hopen dat deze laatste flora meer en meer in gebruik zal genomen worden, wat o.a. de eenvormigheid in de benamingen ten goede zal komen.

Wie waren de medewerkers aan deze regionale plantenatlas?

Onze dank gaat uit naar iedereen, ook degenen die slechts enkele (maar welke!) soorten meldden: Bettens Frank, Cardon Paul, Claus Luc, Danhieux Daniël, De Clercq Paul, De Clercq Ronny, De Jonghe Marc, De Rycke Antoon, Desmet Norbert, De Smet Rik, De Waele Frank, De Waele Karel, Duytschaever Dirk, Kinds Lieven, Leten Mark, Libbrecht Peter, Mensschaert Luc, Packet Daniël, Papegnies Jan, Rogge Joe, Royeaerd Johan, Saman Franki, Snauwaert Koen, Tack Guido, Vanden Abeele Jan, Van Den Berghe Jan, Van den Bremt Paul, E.H. Van Den Haute Jan, Vanderstraeten Marc, Vanheeuverswyn Jacques en Robin, Verbeure Hendrik, Verroken Luc.

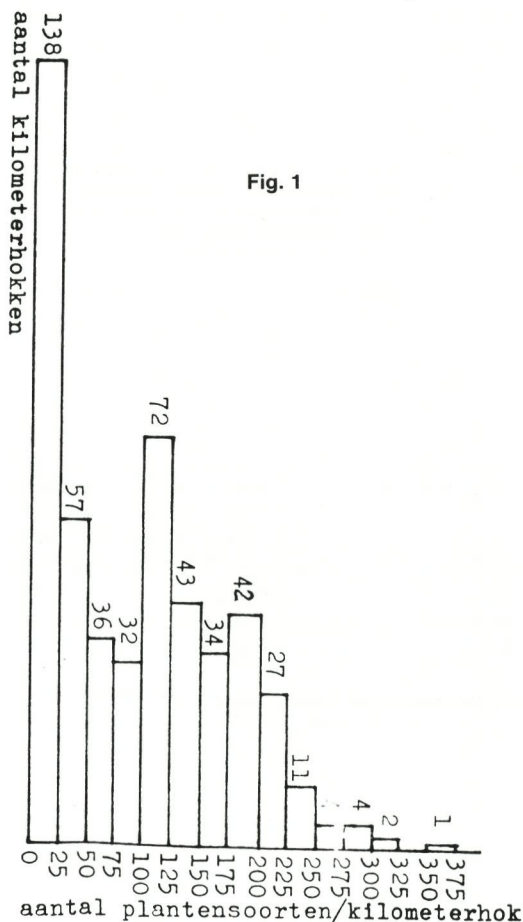
We kregen ook enkele streeplijsten binnen van de plantenwerkgroep van afdeling Gent en van de Nationale Werkgroep Botanie; en we kregen ook inzage in een stapel streeplijsten van het Bestuur voor Monumenten en Landschappen te Gent, via Paul Van den Bremt, waarvoor nogmaals dank.

Wat is het resultaat?

De inventarisatiewoede kende een hoogtepunt tussen 1975 en 1980 maar is, laten we eerlijk zijn, stilaan uitgedoofd. Vele medewerkers,

zoals uit bovenstaande lijst blijkt, stuurden hun gegevens op, maar aangezien ze zich, begrijpelijk, beperkten tot hun vertrouwde omgeving, stopte hun activiteit na enkele inventarisatiejaren. Dit klinkt misschien negatief... maar toch hechten we evenveel waarde aan hun bijdrage dan aan de massa gegevens her en der vergaard door de paar fanatiekelingen die meerdere jaren actief bleven of het nog zijn. We zijn immers van mening dat elke bijdrage, hoe klein ook, belangrijk genoeg is om het beeld van de verspreiding van een plantensoort te vervolledigen.

Beetje bij beetje werden aldus 775 plantensoorten (of ondersoorten) geregistreerd in ons werkingsgebied. Er kwamen meldingen binnen uit 503 kilometerhokken, met een gemiddelde van 93 soorten per hok (zie fig. 1). Daarbij moeten we echter rekening houden met het feit dat in 138 kilometerhokken meestal slechts 1 soort, soms enkele meer, maar zeker minder dan 25 soorten werden opgegeven. Meestal ging het hier om losse meldingen van opvallende, zeldzamere planten die toevallig tijdens een andere activiteit werden gevonden.

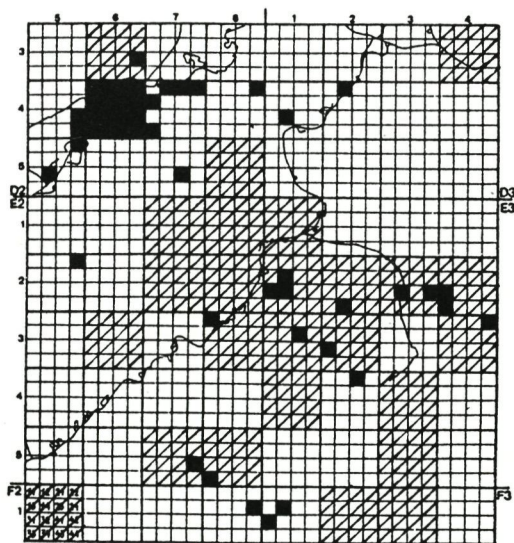

Als deze zeker onvolledig geïnventariseerde kilometerhokken buiten beschouwing worden gelaten, dan komt men aan 365 min of meer goed onderzochte hokken met een gemiddelde van 125 plantesoorten per km². Daaruit mag echter niet besloten worden dat die 125 een goede maatstaf voor de 'rijkdom' van elke km² in ons werkingsgebied zijn. Bij een grondige inventarisatie van een hok immers, waarbij ook niet-bloeiende exemplaren, grassen, zeggen en andere moeilijke soorten worden gedetermineerd, en dit gedurende meerdere seizoenen, waarbij de botanist ook al eens van de begane paden durft afwijken om elk hoekje van het hok te verkennen, komt men dra aan meer dan 200 soorten. Uit fig. 1 blijkt dat dit reeds gebeurde in 49 kilometerhokken.

Zijn alle kaartjes betrouwbaar?

Uit het voorgaande blijkt al dat vele kaartjes, vooral van de moeilijkere soorten zoals grassen en zeggen, verre van volledig en bruikbaar zijn voor vergelijkend onderzoek. Maar daar komt nog bij dat er, zeker in de beginperiode, onvermijdelijk foutieve meldingen in de fiches zijn binnengeslopen; mogelijke vergissingen die pas achteraf bleken uit de kaartjes... maar wie zegt dat het fouten waren? Al te vaak hebben we immers ondervonden dat de meest onverwachte en ongelooflijke vondsten van onze Nationale Werkgroep Botanie, nagezien door 3 tot 4 'experts', toch juist bleken te zijn.

753. Ruw vergeet-me-nietje

- eerste ed. IFBL-atlas (niet overgenomen in atlas S&L)
- vondst Schelde-Leie PWG

Maar anderzijds weten we ook dat sommige determinaties van diezelfde 'experts' jarenlang verkeerd waren, bij gebrek aan correcte determinatiesleutels, of door een soort slordigheid die optreedt door een te veel aan 'routine' of 'sleur'.

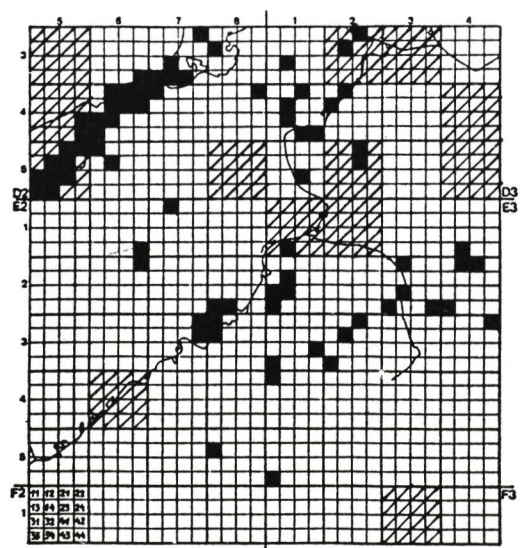
Een paar voorbeelden van dergelijke twijfelachtige kaartjes: Ruw Vergeet-me-nietje: de vele meldingen geconcentreerd in de Leiestreek lijken verdacht (hoewel deze soort ook in de IFBL-atlas meer gemeld wordt dan wij ze gevonden hebben); Witte Abeel: waarschijnlijk gaat het hier meestal om Grauwe Abeel; Schietwilg: wordt gemakkelijk verward met *Salix x rubens*, de kruising van Schietwilg met Kraakwilg.

Bij enkele kaartjes hebben we dus een ? geplaatst. Slechts uitzonderlijk hebben we na controle een kaartje weggelaten. Dit gebeurde o.a. bij Knoldodegras dat achteraf gewoon Timoteegras bleek te zijn. Dit laatste kan immers ook een knolvormig verdikte stengelbasis bezitten!

Meestal laten we het echter aan de gebruiker over of hij twijfelt aan het voorkomen van een bepaalde soort, en zien het eerder als een stimulans om het beter te doen bij de volgende inventarisatieronde.

Laten we de kaartjes even 'spreken'

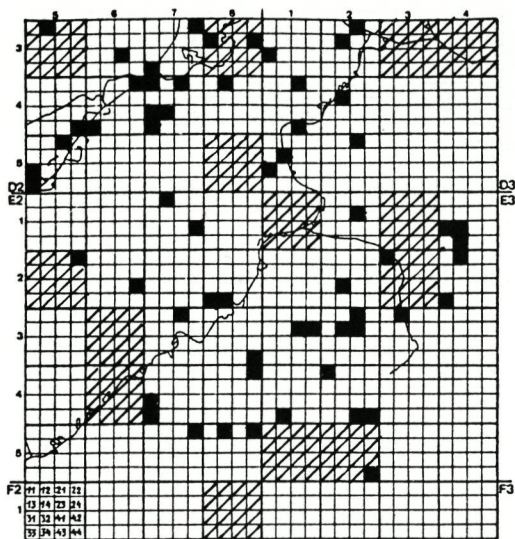
Uit sommige kaartjes blijkt dat bepaalde planten in uitbreiding zijn. Meestal gaat het om banale soorten die bvb. dank zij het stijgende aantal opgespoten terreinen en het gebruik van andere landbouwmethodes (we

166. Korrelganzevoet

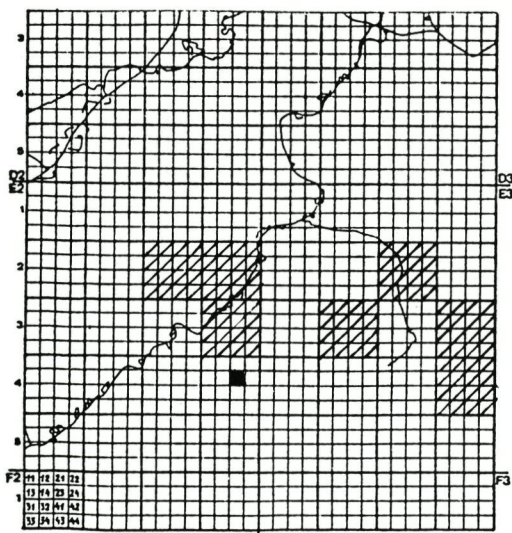

denken aan de voederkuilen bv.) een geschikte
groeiplaats vinden. Een voorbeeld hiervan is
de Korrelganzevoet. Ofwel gaat het om inge-
voerde, agressieve soorten als de Amerikaanse
Vogelkers en de Japanse Duizendknoop.

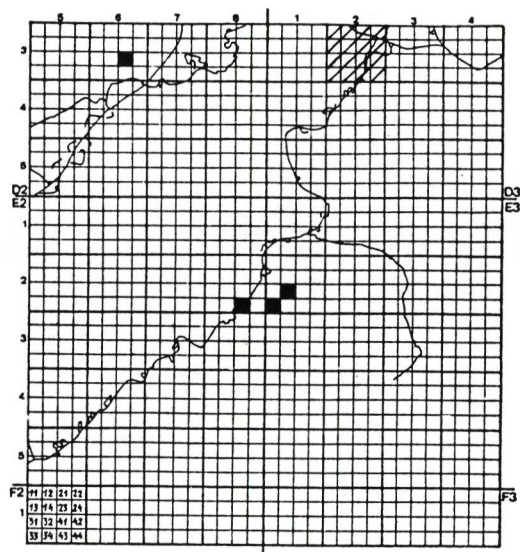

91. Japanse Duizendknoop

Daarentegen zijn vele soorten duidelijk achteruit gegaan sedert de landbouwrevolutie van de jaren '50, met zaadselectie en overvloedig gebruik van kunstmest en andere meststoffen. Een 'mooi' voorbeeld hiervan vinden we bij Naaldekervel en Akkerboterbloem.

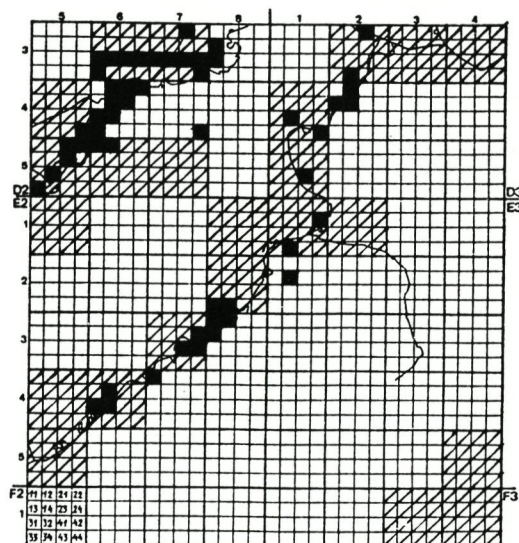

595. Naaldekervel

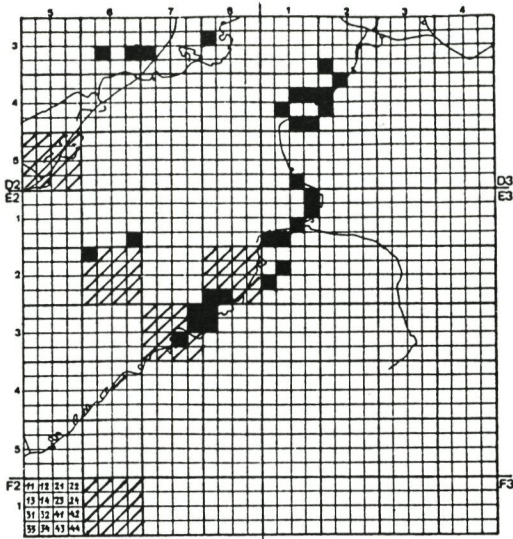
212. Muizenstaart

Als een soort nu duidelijk meer gevonden wordt dan de IFBL-atlas aangeeft, kan de reden daarvan ook liggen in het feit dat er de laatste dertien jaar, dank zij onze werkgroep, intensiever gezocht werd. Onopvallende vroege bloeiertjes zoals Muizenstaart en Paarbladig en Verspreidbladig Goudveil worden gemakkelijk over het hoofd gezien, zeker als ze, zoals de eerste, in een banaal milieu als de ingang van een weide groeien. Waarschijnlijk kunnen we de Bospaardestaart ook bij die groep rekenen, want op de plaatsen waar we hem gevonden

84. Waterzuring

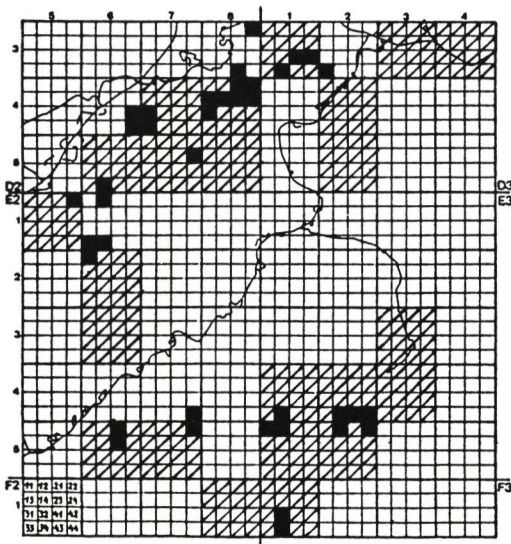

231. Poelruit

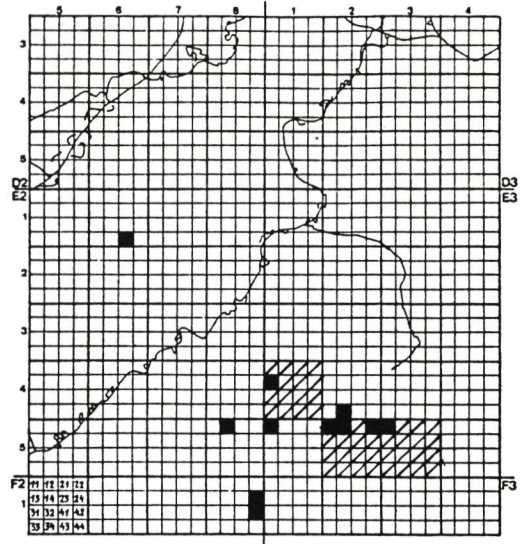
hebben wordt hij dra door brandnetels overwoekerd.

En dan zijn er de kaartjes die een duidelijke biotoopvoorkeur van de planten verraden. We zien bv. in één oogopslag dat Waterzuring en Poelruit een voorkeur hebben voor de oevers van grote waterlopen, beken en vijvers. Kijken we nog iets kritischer, dan valt echter op dat beiden de Zwalm mijden. Dit zal wel te wijten zijn aan het grotere debiet van dit riviertje. Beide soorten houden blijkbaar meer van traagstromende of stilstaande waters. Waarom

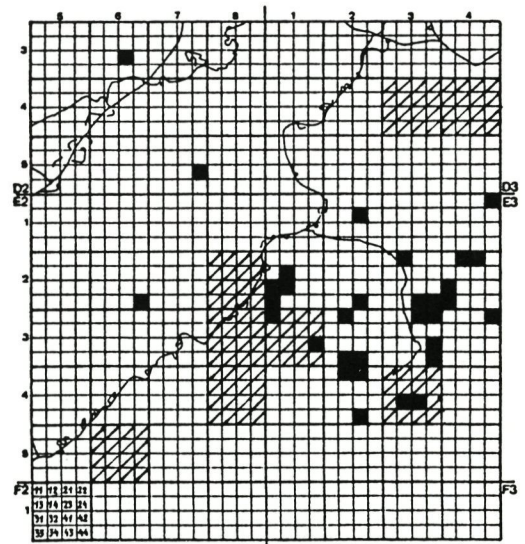

700. Struikheide

Poelruit daarenboven tegenwoordig ook de Leie-oevers mijdt is ons nog een raadsel; speelt de specifieke vervuiling van de Leie hier een rol?

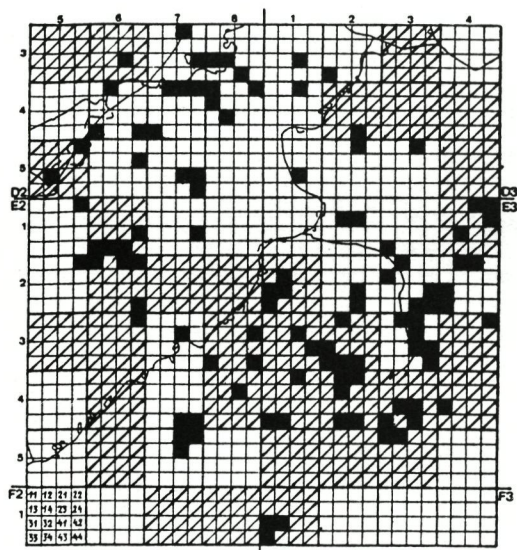
350. Gaspeldoorn

429. Bosvioletje

Op het kaartje van Struikheide kan men zo de zandige strook tussen Leie en Schelde én de zandige toppen in de Vlaamse Ardennen aflezen. Gaspeldoorn zou men dan ook op dezelfde plaatsen verwachten. Deze warmteminnende plant, die we ook kennen van de

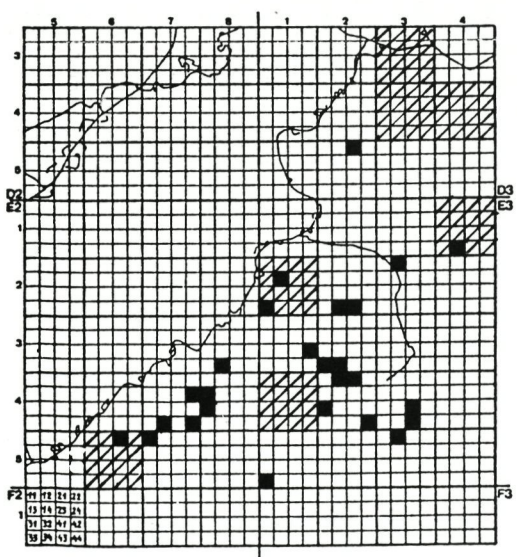

428. Stompsporig Bosviooltje

naar het zuiden gerichte oevers van het kanaal Gent-Brugge, zoekt bij ons de beschutte plekjes van de vele zandgroeven langs de getuigenheuvelrij van de Vlaamse Ardennen op.

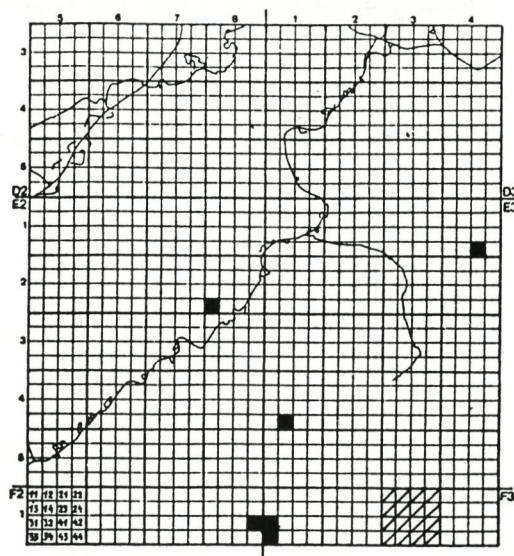
De kaartjes van het (Blauwsporig) Bosviooltje en het Stompsporig Bosviooltje laten vermoeden dat het eerste een duidelijkere voorkeur heeft voor lemige gronden, terwijl het Stompsporig Bosviooltje ook op zandige gronden voorkomt. Dit zal er ons toe aanzetten in het vervolg deze beide soorten, die toch ook

590. Heelkruid

overgangsvormen vertonen, nog nauwkeuriger te bekijken, met daarbij in het achterhoofd dat er ook nog een Hondsviooltje op zandige gronden bestaat.

Een ander mooi voorbeeld van een soort met voorkeur voor de Vlaamse Ardennen is Heelkruid. We zijn daarenboven heel blij dat we nog zoveel vondsten van deze plant gedaan hebben. Haar voorkomen wijst immers op waardevolle oudere bosbiotopen.

196. Maretak

En tot slot zit er hier en daar een verrassende melding tussen zoals de Maretak, die tot voor enkele jaren onbekend was in onze streek.

Op naar de tweede inventarisatieronde

Toen we de eerste editie van de IFBL-atlas inkeken ging onze aandacht uiteraard eerst naar onze eigen omgeving en viel het ons op hoeveel opvallende soorten (we denken bv. aan Adelaarsvaren) uit onze buurt in die atlas ontbraken. Nu nog ervaren we, met de tweede editie, dat we bij elke grondige excursie met onze Nationale Werkgroep Botanie meerdere nieuwe vondsten doen, zelfs in gebieden waarvan we mogen veronderstellen dat ze door gerenommeerde botanici uit gans het land plat gelopen werden op zoek naar orchideeën en dergelijke. Het moet ons dan ook niet verwonderen dat deze regionale atlas meerdere aanvullingen bevat van de nationale atlas.

Uit hetgeen we hierboven echter reeds aanhaalden blijkt dat we niet overmoedig moeten worden, want voor bepaalde moeilijke groepen

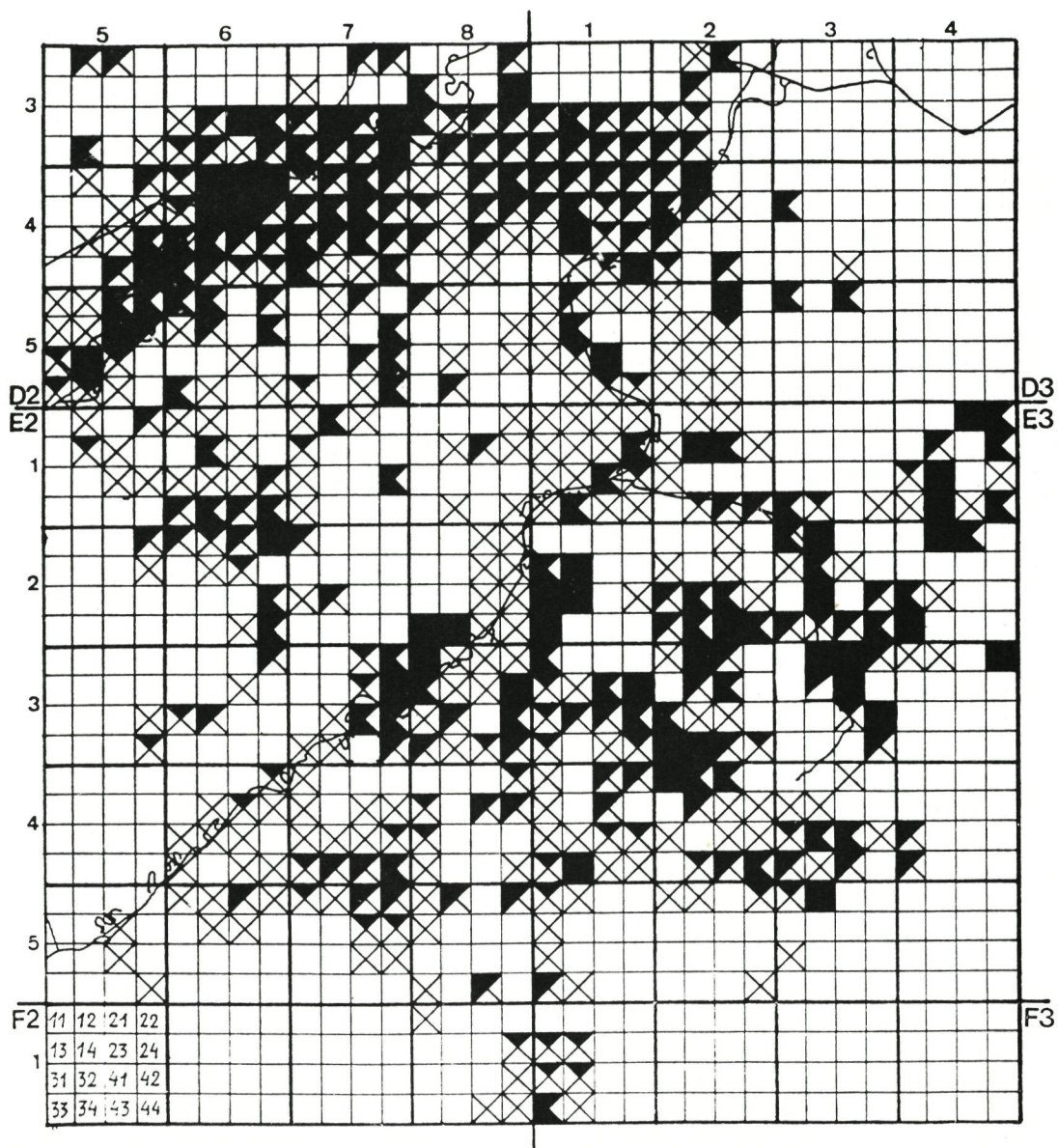

Fig. 2

- a = aantal gevonden soorten - minder dan 50
- a minstens 50, maar minder dan 100
- a minstens 100, maar minder dan 150
- a minstens 150, maar minder dan 200
- a minstens 200

en in enkele hoeken van ons gebied is er nog volop werk te verrichten.

Daarom stoppen we er niet mee, maar doen gewoon verder, waarbij we ons uiteraard op de verdere aanvulling van onze atlas zullen richten. Natuurlijk verwachten we vooral meldingen uit de blanco hokken van fig. 2. Hokken met een ☒ rekenen we ook bij deze nog onverkende gebieden. Hokken met een ☒ zijn ons inziens ook nog niet genoeg geïnventariseerd. Deze met een ☒ mogen gerust nog eens bezocht worden. Terwijl bezoeken aan deze met een ☐ of een ■ nuttig kunnen zijn als 'momentopname' die een licht kan werpen op de evolutie van onze flora (sommige interessante soorten gaan achteruit, andere banalere soorten breiden zich uit).

Nawoord

De auteur wenst de heren André De Jonghe en Paul Van den Bremt te bedanken voor het

kritisch nalezen van zijn artikel.

Bibliografie

- De Langhe J.E., e.a., 1983. *Flora van België, het Groothertogdom Luxemburg, Noord-Frankrijk en de aangrenzende gebieden (Pteridofyten en Spermatofyten)*. Meise, Nationale Plantentuin van België.
- De Waele K., 1979. De Nationale Plantenwerkgroep, doel en werking. *De Wielewaal*, jaargang 45, p. 52-56.
- Mennema J., e.a., 1980. *Atlas van de Nederlandse Flora, deel 1: uitgestorven en zeer zeldzame planten*. Amsterdam, uitg. Kosmos.
- Van Rompaey E., Delvosalle L., 1972. *Atlas van de Belgische en Luxemburgse Flora, Pteridofyten en Spermatofyten*. Brussel, Nationale Plantentuin van België.
- Van Rompaey E., Delvosalle L., 1979. *Atlas van de Belgische en Luxemburgse Flora, Pteridofyten en Spermatofyten*. Meise, Nationale Plantentuin van België.

K. De Waele, Kerselaarslaan 52, 9800 Deinze.

Een natuurreservaat in de kijker

De Langemeersen: een hooilandreservaat

Jacques Vanheuerswyng

Dank zij de inzet van Schelde-Leie kon de Wielewaal weerom 2 percelen verwerven in het natuurreservaat van de Scheldemeersen te Wortegem-Petegem. Het eerste perceel hooiland is gelegen in de Eyghimeersen, kadastraal bekend 8e afdeling sectie B, nr 540a, 541a en 543 met een gezamenlijke oppervlakte van 1 ha 19 a 80 ca.

Het tweede perceel ligt in de Langemeersen, kadastraal bekend 2e afdeling sectie C, nr 609a en 45 a 10 ca groot.

De raad van bestuur dankt het bestuur en de leden van de afdelingen Schelde en Leie voor hun inzet voor De Wielewaal en voor het natuurbehoud.

H. Franckx

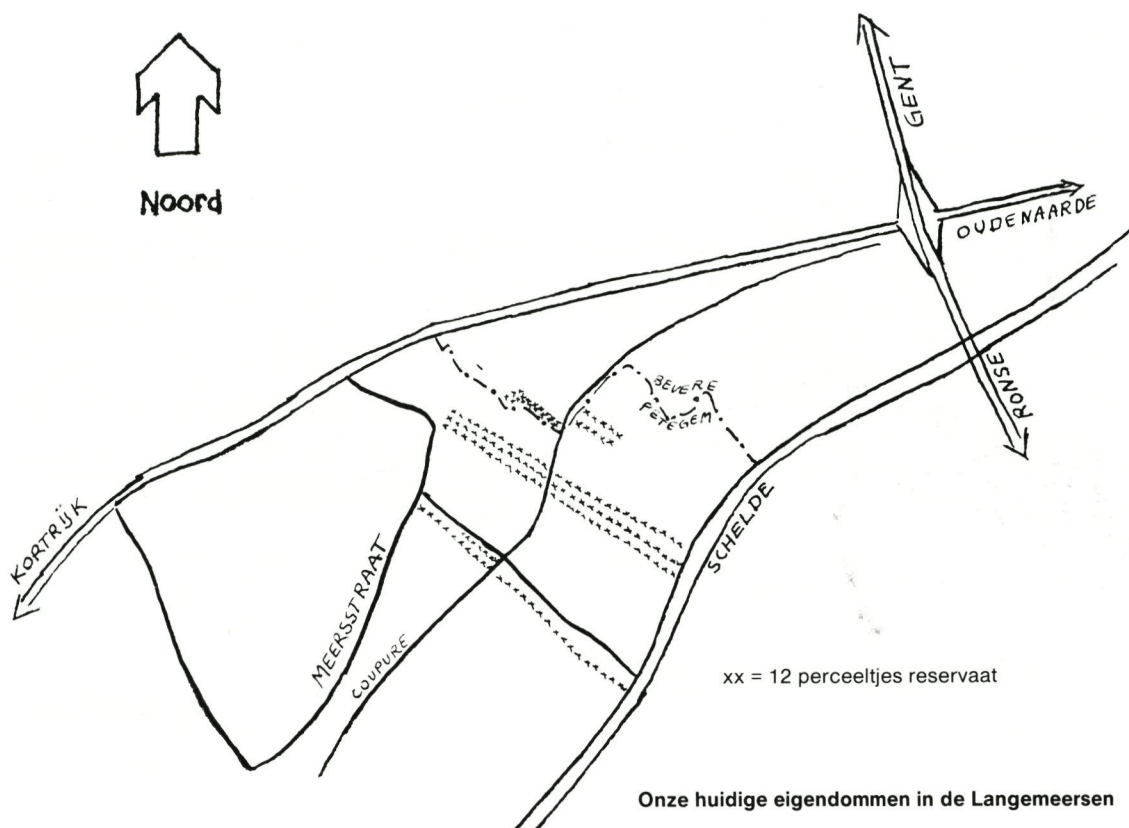
Type reservaat

De Scheldemeersen behoren tot graslanden op matig voedselrijke bodem. Het gehele complex ten zuidwesten van Oudenaarde vormde een vrij open landschap in de brede alluviale vlakte. Vroeger werd het grootste deel als hooiland gebruikt, nu krijgen we een gedeeltelijke verschuiving naar permanent

weiland, terwijl de rest na de hooitijd nog nabeweid wordt. Enkele hogergelegen percelen zijn akkerland geworden.

We moeten echter jammerlijk vermelden dat van het uitgestrekte meersengebied op het grondgebied van Oudenaarde (voorheen Bevere) nog maar een 20 ha overblijft. De rest van het natte weiland is verdwenen door de

aanleg van wegen en het omvormen tot recreatiedomein. Er werd een grote camping aangelegd evenals een vijver van tientallen ha. Zelfs een klein golfterrein behoort tot de mogelijke opties... Vlakbij de stad Oudenaarde ruimen de meersen plaats voor appartementsgebouwen, een bejaardentehuis en een winkelcentrum... Er werd een waterspaarbekken aangelegd en momenteel vindt men er uitgestrekte opgespoten terreinen voor Scheldeslib.

Door deze evolutie is het meersengebied van Petegem in belangrijkheid gaan toenemen en dringt een algehele bescherming zich op.

Bodem

De (oorspronkelijke) alluviale vlakte is grotendeels bedekt met zware kleibodems die hier en daar over grote oppervlakten een veensubstraat op matige diepte hebben. Het belangrijkste complex van deze kleibodems vinden we nu nog te Wortegem-Petegem (Petegem aan de Schelde).

De belangrijkste bodemtypes die we ten zuidwesten van Oudenaarde aantreffen zijn zeer sterk gleyige tot gereduceerde gronden op zware klei (Ufp en Ugp).

Op een diepte vanaf 60 cm vinden we veen of weinig materiaal. Deze bodems staan 's winters zeer lang onder water en zijn dikwijls veel te nat in de zomer.

Indeling der kavels

Het ganse meersengebied is versnipperd in lange, smalle percelen. Zelden zijn er blokken gevormd. In de Langemeersen is een typisch perceel zowat 1 km lang en 6 m breed. Ieder perceel is middendoor gesneden door de Coupure, een brede aangelegde gracht die in verbinding staat met de Schelde en het waterspaarbekken te Oudenaarde.

Vegetatie

De graslanden in de Scheldemeersen behoren grotendeels tot de groep van de matig voedselrijke, soortenrijke graslanden. Waar ze als hooiland beheerd worden kunnen we ze meestal tot het Dotterverbond *Calthion* rekenen. Er bestaan nogal wat overgangen tussen de typische '*Calthions*' en sterk bemeste, soortenarme weilanden.

De meeste van deze overgangen vinden we hier terug. Waar de landbouwer enkel hooit en

De Langemeersen

Foto: J. Vanheeuverswyn

niet bemest, krijgen we soortenrijk hooiland; waar er meer bemesting plaatsvindt gaan heel wat hooilandplanten verdwijnen.

De percelen die tot het hooilandreservaat behoren worden laat gemaaid en niet bemest. Tijdens de maand juni, vlak voor de hooitijd, zijn ze dan ook op hun mooist. De gele Dotterbloemen bloeien samen met de Pinksterbloem in het voorjaar. Wat later komt de massale bloei van de paarse Koekoeksbloem en de lichtgele Grote Ratelaar.

De typische planten van het Dotterverbond die er groeien zijn: Dotterbloem, Koekoeksbloem, Tweerijige Zegge, Waterbies, Pijptorkruid, Waterkruiskruid en Moerasklaver.

Vermelden we verder het voorkomen van Moeraskartelblad en massaal veel Grote Ratelaar.

Waar afwateringsgrachten aanwezig zijn ontwikkelt zich een mooie ruigtekruidenvegetatie (behorend tot het Moerasspireaveerbond) met Moerasspirea, Valeriaan, Kattestaart en Moerasandoorn.

Op plaatselijk erg voedselrijke plaatsen vinden we een liesgrasvegetatie waarin ook Rietgras tot ontwikkeling kan komen.

Meest merkwaardige planten: In de dotterbloemhooilanden komen dus twee half-parasieten uit de Helmkruidfamilie voor.

Vroeger waren ze algemeen in de hele Scheldevallei; nu beperken ze zich tot enkele niet bemeste hooilanden. Het gaat om de Grote Ratelaar en het Moeraskartelblad. Deze beide soorten zijn gebonden aan voedselarme tot matig voedselrijke omgevingen. Bij zware bemesting verdwijnen ze vlug. Ook het steeds vroeger maaien — vooraleer deze soorten zaad gevormd hebben — is een reden voor hun sterke achteruitgang.

Fauna

De Scheldemeersen vormen een belangrijke pleisterplaats voor watervogels tijdens het winterseizoen. Er pleisteren talrijke Wilde Eenden, Wintertalingen, Watersnippen, Kieviten en Goudplevieren (behalve bij te strenge vorst).

In de vorige winter (1985-1986) bleven er een 200-tal Wulpen lange tijd pleisteren. Talrijk zijn er de waarnemingen van Buizerd en Blauwe Kiekendief. Ook de Ruigpootbuizerd en de Velduil overwinteren er!

Hoewel niet jaarlijks is dit gebied de enige bekende voedsel- en slaapbiotoop van ganzen uit onze streek. Er zijn meerdere waarnemingen gedurende langere tijd van Kolgans, Kleine Rietgans, Rietgans en Grauwe Gans.

Paapje

Foto: G. Mornie

Gedurende de voorjaars trek is het een trekpleisterplaats van Zomertaling, Slobeend, Pijlstaart en Grutto.

Als broedbiotoop zijn de Scheldemeersen belangrijk voor Kievit, Wilde Eend, Gele Kwikstaart, Rietgors, Slobeend, Zomertaling, Watersnip en Paapje. De Kwartelkoning is sedert vele jaren als broedvogel verdwenen. In een nestbak broedt jaarlijks een Torenavalk en in de resterende Knotwilgen huizen nog enkele paren Steenuil.

Beheer

Sedert 1977 worden meerdere percelen beheerd door De Wielewaal Schelde-Leie (in samenwerking met de JNM).

Het beheer bestaat erin de vroegere landbouuitbating verder te zetten. Immers, juist deze vorm van landbouw leidde tot de interessante hooilanden zoals die tot voor enkele tientallen jaren nog volop voorkwamen.

Doordat deze hooilanden lang onder water bleven kwamen de graslandplanten pas laat tot volle uitgroei; de grote vochtigheid in voorjaar en vroege zomer zorgden er verder voor dat pas laat gemaaid kon worden, zelden was dit vóór de tweede helft van juni. Doordat het om marginale landbouwgebieden ging bleef ook de bemesting achterwege.

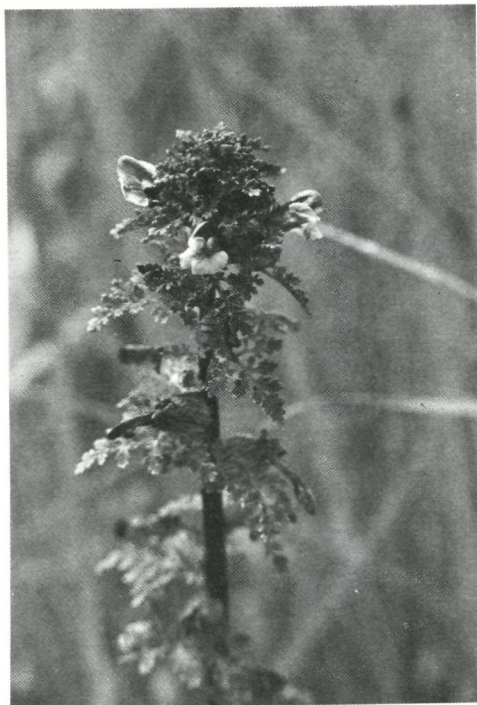
De huidige landbouuitbating van de Scheldemeersen verloopt wel enigszins anders. Door een betere waterhuishouding kan er in sommige jaren al begin juni gemaaid worden; de bemesting, vooral met drijfmest en kunstmest, is sterk opgedreven om een zo hoog mogelijke productie te bekomen.

Het beheer van het huidige hooilandreservaat is er momenteel op gericht om de vroegere uitbating verder te zetten: geen bemesting en maaien vanaf begin juli.

Het beheer gebeurt momenteel sterk mechanisch met uitzondering van het hooien zelf dat

met de hooivork geschiedt. Het gewonnen hooi komt de landbouw ten goede.

Verder onderzoek dient uit te wijzen of op dezelfde weg moet verder gegaan worden. Inmiddels zien we de toestand gunstig evolueren met een verdere uitbreiding van de typische hooilandplanten, o.m. Moeraskartelblad en Grote Ratelaar.

Moeraskartelblad

Foto: J. Vanheuerswyn

De problemen die zich momenteel bij het beheer stellen zijn vrij miniem. Het grootste probleem is wellicht de kleine breedte van de percelen. Invloed van buitenaf (vooral bemesting) is hierdoor vrij belangrijk.

Toch is er een scherpe grens te onderscheiden met de aanliggende, bemeste percelen. De invloed van nabeweiding in gemeenschappelijk gebruik moet nog verder onderzocht worden, evenals de invloed van zwaar materiaal op de bodem en de vegetatie. Een tractor met cirkelmaaier en hooipers zijn door de oppervlakteuitbreiding echter onmisbaar geworden.

Het aanplanten van populieren op een aanliggend perceel is echter uitgedroogd tot een ernstig probleem!

Als we nog enige percelen kunnen verwerven

zit de kans erin dat wij onze percelen kunnen groeperen tot een uitgestrekt waardevol hooilandreservaat.

Door uw gift kan onze afdeling Schelde-Leie een definitieve stap zetten in de richting van het behoud van de Scheldemeersen te Petegem en Bevere. Een mooi blok zou in eigendom en beheer komen van onze afdeling

(zie ook de rubriek „In het spaarvarkentje”). Gelieve alle giften (groot en klein) over te maken op rekening 891-2540092-60 van Wiele-waalafdeling Schelde p.a. Ceuterickstraat 12, 9751 Asper.

J. Vanheuwelswyn, Burg. P. Ceuterickstraat 12, 9751 Asper.

Voor u gesprokkeld

— Oktober 1985 was in Groot-Brittannië en Ierland de beste ornithologische maand uit de geschiedenis. Zelfs het achtenswaardige *British Birds* vond ze uitzonderlijk, want ze pakten er in het eerste nummer van 1986 fier mee uit. Er was opvallende doortrek van Noordamerikaanse en Aziatische vogels, en dit vooral op de Scilly-eilanden.

— Het duurste vogelboek tot nu toe is „*Birds of America*” van J.J. Audubon (1850) dat op een veiling in Londen 1.227.764 pond opbracht.

— Twee Duitse eierverzamelaars die met acht eieren van de Giervalk in IJsland werden gesnapt, kregen naast een gevangenisstraf ook een geldboete van 1,5 miljoen frank.

— Twee legsels bij de Braamsluiper zijn gewoon, drie legsels komen zeer zeldzaam voor.

— Hoewel de Kleine Zwaan trouw is aan haar overwinteringsgebied in West-Europa bestaat nu ook het bewijs dat er in een opeenvolgende winter aan de Kaspische Zee overwinterd werd.

— De uitwerpselen van dolfijnen zijn een geliefd voedsel voor de Kuhls Pijlstormvogel. Wanneer ze een groep dolfijnen opmerken vliegen ze er onmiddellijk naartoe.

— De Ekster is op de Scilly-eilanden zeldzamer dan de Pallas' Boszanger.

— De droogte in de Sahel heeft vóór de broedseizoenen 1984 en 1985 lelijk huis gehouden onder enkele Engelse broedvogels die er overwinteren: Rietzanger, Braamsluiper, Tortelduif en Gele Kwikstaart. Ook de Grauwe

Vliegenvanger, die zuidelijker overwintert maar door de Sahel trekt, heeft ferme klappen gekregen.

— Grote Stern worden verondersteld alleen maar vis te eten; in Ierland werd nu vastgesteld dat ze op plassen in het binnenland ook eendagsvliegen in de vlucht happen.

— Enkele oude sokken van het Britse ringwerk: Aalscholver: 21 jaar; Knobbelzwaan: 22 jaar; Smient: 19 jaar; Eidereend: 24 jaar; Kleine Mantelmeeuw: 23 jaar; Drieteenmeeuw: 23 jaar; Gele Kwik: 9 jaar en Pimpelmees: 13 jaar.

— 20 % van de waarnemingen van Topper-eenden betreffen hybriden tussen Tafel-, Kuif- en Toppereend.

— Een eerstejaars Tapuit, geringd in Schotland, was reeds op 23 juli in de Gironde (Frankrijk) wat op een erg vroeg vertrek wijst.

— Een Malmokalbatros was ook in 1983, voor de 12de opeenvolgende keer, overzomeraar in een kolonie van Jan van Genten op Shetland.

— Op 10 november 1985 had een paar Huiszwaluwen nog jongen in Suffolk (Engeland).

R. De Fraine

Bronnen: British Birds, Ringing & Migration

— Als eerste Afrikaans land gaat de republiek Ghana de trekvogels uit het noorden beschermen. Jaarlijks overwinteren op de kust van dit land honderdduizenden zee- en strandvogels.

(Mens en Vogel, maart 1986)

— Vanuit Libië kwam een rapport van vergiftigingsgevallen bij trekvogels die gingen drinken uit de modderige putten nabij boorinstallaties van ruwe olie. Het gaat hierbij vooral om Ooievaars, maar ook om zwaluwen, roofvogels en Kraanvogels.

(*Mens en Vogel*, maart 1986)

— In Nederland, en dan vooral in Friesland, worden jaarlijks nog tienduizenden kievitseieren geraapt. De laatste jaren hebben de Friese eierrapers een soort broednazorg op touw gezet om hun activiteit een natuurvriendelijk cachet te geven. De natuurbeschermers blijven echter gekant tegen deze activiteit die bovendien in strijd is met de EEG-richtlijn.

(*Mens en Vogel*, maart 1986)

— In Frankrijk werden in 1983 Lynxen uitgezet in de Vogezen. Men plant ook een wederinvoering in de Alpen. Het doel is te komen tot een aaneengesloten Losareaal in de Zwitserse Jura en Alpen (Losuitzet al in de jaren zeventig), de Franse Jura en Alpen (ten dele al kolonisatie vanuit Zwitserland), de Vogezen en in de toekomst mogelijk ook in het Pfälzerwoud en het Zwarte Woud in Duitsland.

(*Mens en Vogel*, maart 1986)

— Uit: „Bijvangst van andere dieren bij de Muskusratbestrijding” door J. Van Melckebeke. Gedurende 4 jaar (1979-1982) werden in België alle bijvangsten genoteerd:

- Woelrat + Bruine Rat	56.793 exemplaren
- Waterhoen	29.714 exemplaren
- vogels	1.876 exemplaren
- prooivogels	48 exemplaren
- waterwild	1.157 exemplaren
- roofdieren	500 exemplaren (vooral Bunzing)
- andere zoogdieren	330 exemplaren

Fuiken blijken minder bijvangsten te geven dan bepaalde klemmen. De Bunzing, een vijand van de Muskusrat, blijkt toch regelmatig als slachtoffer voor te komen.

(*Carnivora*, 4de jaargang nr. 1)

Rekordhouders

Voor de flamingo's was 1985 een rekordjaar. Het begon met een uitzonderlijk koude periode die de dood van ongeveer 6000 flamingo's tot gevolg had. Van de 155 geringde teruggevonden vogels waren er 7 die het rekord van het langste leven in het wild overschreden. De oudste vogel was 30,5 jaar oud. Ondanks de hoge wintersterfte broedde een rekordaantal vogels in Frankrijk (ten minste 13.500 paren) en Spanje (ongeveer 8.700 paren). Deze brachten een rekordaantal van 10.000 jongen groot, waardoor het verlies door de koude winter werd goedgemaakt.

(*ICBP News*, februari 1986)

De vogelmoord op Malta duurt voort.

Volgens een onderzoek van de MOS (Ornithologische Vereniging van Malta) en de ICBP (Internationale Raad voor Vogelbescherming) werden in 1985 op Malta de vogels nog massaal gedood. Ongeveer 3 miljoen vinkachtigen, hoofdzakelijk Kneus en Sijsjes, werden met netten gevangen. De voornaamste slachtoffers onder de roofvogels zijn Boomvalken, Wespindieven, Torenvalken en Kleine Torenvalken.

(*ICPN News*, februari 1986)

Spanje: Het natuurpark van Monfragüe, een succes voor de natuurbeschermers.

Gelegen in Extremadura in West-Spanje, aan de samenloop van de Taag en de Tietar, wordt dit geïsoleerde gebied gekenmerkt door overdadige bossen van Steeneiken, veeteelt en afwezigheid van menselijke activiteiten. Dit milieu huisvest een groot aantal vogels zoals de Blauwe Ekster, de Kraanvogel, de Grote Trap en de Zwarte Ooievaar, evenals uilensoorten en stootvogels, en met name arenden. In de steppen komen Pardel lynxen en Wilde Zwijnen voor.

In het gebied zijn evenwel uitheemse eucalyptussoorten aangeplant. Maar het is vanwege een nooit uitgevoerd project voor de bouw van een papierfabriek dat Spaanse en buitenlandse natuurbeschermers de strijd voor het behoud van Monfragüe hebben aangebonden. In april 1979 is bij Koninklijk Besluit een gebied van 17.982 ha tot natuurpark verklaard. Het wordt één van de belangrijkste Europese reservaten voor stootvogels en een voorbeeld van een typisch Mediterraan landschap zoals die nauwelijks meer voorkomen, zodra oplossingen zijn gevonden voor de problemen die worden veroorzaakt door een naburige atoomcentrale, het lozen van het rioolwater van Toledo en het gedrag van de bezoekers.

Europees-Afrikaanse campagne voor trekvogels.

In de loop van hun lange vlucht staan trekvogels bloot aan vele gevaren zoals het verdwijnen van biotopen, de toenemende woestijnvorming en de jacht. Met het oog daarop heeft de International Council for Bird Preservation (ICBP) een Europees-Afrikaans programma opgesteld, bestaande uit 5 punten: educatie, opleidingen en informatie, wetgeving, wetenschappelijk onderzoek, bescherming van bedreigde soorten en behoud van bedreigde gebieden (ICBP, 219 Huntingdon Road, GB - Cambridge CB3 0DL).

Dit ICBP-initiatief sluit aan bij een activiteit, ondernomen door de Werkgroep Trekvogels in

West-Palearctica die is opgezet door de Conseil International pour la Chasse (CIC). Deze groep werkt aan een inventaris van waterrijke gebieden in deze regio en organiseert opleidingscursussen. Er is een internationaal fonds opgericht voor de migrerende avifauna en men geeft zo veel mogelijk steun aan de Afrikanen voor het beheer van dit gemeenschappelijk erfgoed.

Frankrijk / Spanje: De Pyrenese Desman

De Pyrenese Desman, verwant aan de Russische Desman, is een kleine insecteneter die nauwelijks bekend is en tot de familie van de mollen behoort. Het diertje is ontdekt in het begin van de 19de eeuw; zijn verspreidingsgebied omvat de hele bergketen in Catalonië, in Spanje, de westelijke „sierra's" tot in Portugal en het centrale bergland.

De laatste twintig jaar is de populatie achteruit gegaan. De desman is niet alleen zeer gevoelig voor de toenemende vervuiling van de rivieren maar heeft zich ook teruggetrokken omwille van gebetonneerde oevers en gekanaliseerde waterlopen. Als endemische soort die in een geografisch beperkt gebied voorkomt hangt het overleven van de desman voornamelijk af van het behoud van zijn biotoop: zuiver water om zich te voeden en geschikte oevers om zich voort te planten. Men herinnert zich dat twee jaar geleden al natuurbeschermers in Spanje zich ongerust maakten over het overleven van de Pyrenese Desman in het centrale bergland, en dat van de onder soort *G. pyrenaicus rufulus*. Deze achteruitgang zou te wijten zijn aan Amerikaanse Nertsen ontsnapt uit fokkerijen.

Spanje: zoutpannen op de Balearen onder bescherming

De zoutpannen op Ibiza, Formentera en andere eilandjes zijn tot natuurgebieden van bijzondere betekenis verklaard. De brakwatergebieden van Ibiza behoren tot de zeldzame binnenlandse waterrijke gebieden van de Pitusaeilanden die een gevarieerde vegetatie en avifauna herbergen. De zoutpannen op Formentera omvatten de zoutwaterlagune „De Pudentvijver" en de landengte die zich uitstrekt tot aan het eiland Espalmador. Deze gebieden vormen een ecosysteem van grote natuurlijke en landschappelijke waarde.

Griekenland: de Slangendief van Milos mist de boot

Op het eiland Milos is een buitenlandse verzamelaar van slangen aangehouden op het moment dat hij de boot wilde nemen naar Piraeus. De man was in het bezit van 70 levende exemplaren van een endemische ondersoort, de Cycladenadder, waarvan de

waarde op meer dan DM 2000 per stuk wordt geschat. Deze slangesoort komt voor op Lijst II van het Verdrag van Bern en staat in Griekenland sinds 1981 onder bescherming, op grond van een Presidentieel Besluit waarbij het vernietigen en vangen van de meeste in Griekenland voorkomende reptielen werd verboden. Het verzamelen van de Cycladenadders op Milos vormt een groot gevaar voor de soort in meerdere gebieden. Ieder jaar worden op het eiland meer dan 1000 exemplaren gevangen (dat is 10 à 20 % van de hele populatie). De arrestatie kon plaatsvinden dank zij het optreden van twee herpetologen; het is een belangrijke mijlpaal in de samenwerking tussen natuurbeschermers en de Griekse autoriteiten.

EEG: vier lidstaten voldoen niet aan hun verplichtingen voor de bescherming van vogels.

België, Frankrijk, Italië en Nederland zijn door de Europese Commissie aangeklaagd bij het Hof van Justitie van de EEG. Deze staten hebben niet binnen de vastgestelde tijd alle wetgevende, reglementaire en administratieve maatregelen genomen voor de tenuitvoerlegging van de EEG-richtlijn 79/409 van 2 april 1979 inzake de bescherming van in 't wild levende vogels.

Portugal: een nationale actie voor de Wolf

Deze zomer is in Portugal een nationale actie van start gegaan voor het behoud van de Wolf. Men schat het aantal overgebleven Wolven daar op 100 à 200. Hun overleven loopt gevaar door een te grote druk van de jacht en de stroperij.

De actie richt zich echter niet alleen op de materiële aspecten maar vooral op de houding van de plaatselijke bevolking. Men heeft zich verschillende doelen gesteld: meer bewustzijn kweken bij het publiek, de jachtwetgeving herzien, het leefmilieu van de Wolf beschermen en herstellen, natuurlijke prooien uitzetten en het aantal verwilderde honden onder controle brengen. Maar ook moeten herders schade-loos worden gesteld, meer en beter betaalde opzieners worden opgeleid en de handel en invoer van wolfskinnen worden verboden.

Zweden: het Wilde Zwijn komt terug

Het Everzwijn heeft in Zweden zijn plaats bij de wilde fauna weer ingenomen. Enkele jaren geleden waren er enkele ontsnapt uit gevangenschap en men besloot toen om ze te laten lopen teneinde hun gedrag te kunnen bestuderen in de vrije natuur, waaruit ze in de 18de eeuw waren verdwenen. Op het ogenblik wordt hun aantal op 200 à 300 exemplaren geschat.

Europees diploma

Het Comité van Ministers van de Raad van Europa heeft onlangs het Europese Diploma toegekend aan vier beschermde gebieden:

- het nationale park Doñana in Spanje;
- het natuurreservaat van Scandola in Frankrijk;
- het natuurreservaat van Sasso Fratino in Italië;
- het panorama van Fair Isle in het Verenigd Koninkrijk.

Zweden: voorzichtig met de flora in weilanden

Door het gebruik van kunstmest op weilanden wordt de originele flora vernietigd.

Een professor aan de universiteit van Uppsala heeft sinds 1954 de evolutie van een aantal weidegebieden bestudeerd, en heeft vastgesteld dat de flora tot de helft is teruggebracht op graslanden waar kunstmest is gebruikt. Kwetsbare en wettelijk beschermde soorten zoals de Echte Sleutelbloemen, de gentianen zijn, evenals sommige orchideeënsoorten, de Welriekende Nachtorchis en de Zwarte Vanilleorchis, bijzonder getroffen.

De National Swedish Environment Protection Board en de Nationale Landbouwfederatie (LRF) gaan brochures verspreiden teneinde de landbouwers beter voor te lichten over de mogelijkheden om deze flora zonder al te veel onkosten te beschermen en daarbij toch de traditionele bewerkingsmethodes te handhaven.

Uit de Nieuwsbrieven 9, 10, 11 van de Raad van Europa

Zwitserland: vlinder beschermd in Valais

De Conseil d'Etat in het kanton Valais heeft een verbod uitgevaardigd op het vangen van vlinders in het Laggintal, een vallei aan de zuidhang van de Simplon. Dit besluit is genomen om de *Erebia christi* te beschermen. Deze vlinder fladdert alleen ten zuiden van de Simplon en komt nergens anders ter wereld voor. De grootste bedreiging waaraan de soort wordt blootgesteld is niet de verstoring van zijn habitat maar de fanatieke jacht. Tientallen vlinderverzamelaars uit heel Europa worden nog door de vallei aangetrokken.

Het neusje van de zalm?

Bij het uitzetten in rivieren van gekweekte zalmen moet men voorzichtig te werk gaan. Het kunstmatig samenstellen van zalmpopulaties kan contraproductief zijn als dit zonder overleg gebeurt: de zalmsoorten zijn genetisch verschillend. De Atlantische Zalm vormt geen homogene soort; men moet een onderscheid maken tussen de Noordamerikaanse en de Europese populaties en tussen de Keltische, de Noordelijke en de Baltische soorten. De introductie van gekweekte zalmen kan het evenwicht tussen de diverse populaties in een rivier verstoren, omdat door kruisingen de genetische samenstelling kan worden gewijzigd.

Corsica heeft zijn Edelhert terug

Het Corsicaanse Edelhert, dat sinds 1969 niet meer op het eiland voorkwam, is opnieuw uitgezet. Twee herten en twee drachtige hinds zijn aangevoerd vanuit Sardinië, waar nog zo'n 200 exemplaren voorkomen. Op het ogenblik leven de dieren in een omheind gebied van 30 ha, in afwachting van hun vrijlating.

Nieuwsbrief - Natuur nr. 86 - 1 van de Raad van Europa

Sint-Helena: verjongingskuur voor de flora

Deskundigen van de beroemde Royal Botanical Garden in Kew in Engeland zijn in een uniek beschermingsexperiment gelukt: botanici hebben planten die op het punt stonden uit te sterven opnieuw ingevoerd. Zogenaamde „onbeduidende” gewassen, lelijk, doornig of giftig, zijn in Kew vermenigvuldigd en vervolgens op het eiland Sint-Helena uitgezet. Ondanks hun onaantrekkelijke uiterlijk hebben deze planten de goede eigenschap het natuurlijke evenwicht van de bodem te herstellen nadat die is afgegraasd door de geiten en is weggespoeld door de regen. Ook al is het eiland voor tweederden steriel, toch bezit het een flora — een veertigtal soorten — die uniek is in de wereld. Dank zij financiële hulp van het WWF en van de Britain's Overseas Development Administration heeft men planten van essentiële betekenis kunnen redden.

H. Franckx

ZOEKERTJE

Te koop: „Birds of the Arabian Gulf” (Michael C. Jennings)

Te koop gevraagd: „Frontiers of Bird identification” (Sharrock); „Rare Birds in Britain and Ireland” (Sharrock); „Wild Geese” (Ogilvie); „Guide to the identification and ageing of Holarctic Waders” (Prater);

„The popular handbook of rarer British Birds” (Hol-lom); „Field Guide to North American Birds” (Bull) (= Audubon Soc. Field guide to North American Birds East. Regio)

Zouden de personen die reiservaringen hebben over Florida + omgeving contact willen opnemen met:

Willemyns Frederik, Dianadreef 31, 8200 Brugge 2, tel. 050/38 38 96.

Ruilverkaveling Meerdonk: doodsvonnis voor Salegemkreek

Binnen het ruilverkavelingsblok Meerdonk (Waasland) beheert de natuurbehoudsvereniging „De Wielewaal” de uiterst waardevolle Salegemkreek.

Het meest gerenommeerde vegetatietype dat er nog voorkomt is de spectaculaire varenrijke drijfzomvegetatie met veenmossen. Waterpeilverlaging en bemesting zijn voor dergelijke drijvende voedselarme begroeiingen de grootste bedreigingen.

Salegemkreek

Foto: J. Dhollander

Deze dreiging rust nu op dit gebied indien de plannen van het Ruilverkavelingscomité worden uitgevoerd: via nieuwe parallelgrachten langs het reservaat dreigt het waterpeil in de kreek met 80 cm te zakken.

Verdwijnen van hooilanden door omzetting in bemeste akkers langs de oeverlanden zal ongetwijfeld het gevolg daarvan zijn, wat op zijn beurt nogmaals een negatief effect op het natuurgebied heeft door het verdwijnen van de bufferzone en het inspoelen van meststoffen. Erger nog is dat de drijfzomen dan vastgroeien op de bodem, met een totaal verlies ervan als gevolg.

Nochtans is het hele gebied als reservaat bestemd op het gewestplan Sint-Niklaas-

Lokeren (KB 7.11.78) en een bij K.B. gerangschikt landschap (27.7.78).

Om deze redenen had de vertegenwoordiger van het Bestuur voor Monumenten en Landschapszorg (B.M.L.Z.) op 29/01/86 tegen de drainageplannen van het R.V.K.-comité zijn veto gesteld. Een goede zaak voor het natuurbehoud. De verantwoordelijke, Minister Deprez, vroeg echter aan het R.V.K.-comité het onmogelijke, namelijk een unanieme beslissing over de geplande werken binnen het reservaat en zijn bufferzone. Zoniet zou hij geen subsidie verlenen.

Voor deze druk is het B.M.L.Z. gezwich: het veto werd ingetrokken, wat betekent dat de aftakeling van het natuurgebied kan aangevat worden!

Hierdoor dreigt het door het B.M.L.Z. zélf gerangschikte krekenslandschap verloren te gaan! En dat alles niettegenstaande voor Meerdonk door de Rijksuniversiteit Gent een lijvige landschapsecologische studie werd opgemaakt om van deze ruilverkaveling een modellandinrichting te helpen maken.

Het Aktiecomité ter Beveiliging van het Leefmilieu op de Linkeroever v.z.w. (A.B.L.L.O.), De Belgische Natuur- en Vogelreservaten v.z.w. (B.N.V.R.) en De Wielewaal protesteren hiertegen met klem.

Ze stellen zich tevens de vraag of op termijn niet alle gerangschikte landschappen op het spel staan, gezien is gebleken is dat de enige natuurbehoudsvertegenwoordiging in deze commissie niet in staat is tegengewicht te vormen voor de té opdringerige landbouwlobby.

Hiermee is nogmaals duidelijke aangetoond dat ruilverkaveling alléén de landbouw dient. Verhogen van het ruilverkavelingsbudget, zoals door Minister Deprez onlangs werd voorgesteld, betekent dus nóg minder natuur in Vlaanderen.

De natuurbehoudsverenigingen zullen dan ook niet nalaten alles in het werk te stellen om deze gang van zaken tegen te gaan en alle wettelijke middelen gebruiken om de werken in dit reservaatgebied te verhinderen.

S.O.S.-cursiefje

Laat me toe volgende korte, doch ontzettende constatacie te doen (niet van een pessimist, doch van iemand die gewoon zijn hoofd niet in 't zand steekt).

Ik ben in de zestig en vergelijk vóóroorlogse met huidige toestanden.

Wanneer ik rondkijk moet ik het volgende vaststellen:

Ik heb hier de Otter, de Das en de Marter weten verdwijnen; de Havik, de Valk en de Ooievaar; de Gouden Loopkever, de Veenmol

en de Koninginnepage; om er slechts enkelen te noemen.

Dit is dus op korte tijd gebeurd.

Verder zijn hier nu ook b.v. Vos, Hermelijn, Nachtegaal, IJsvogel, Salamander, Sabelsprinkhaan, enz. aan het uitsterven.

Dat interesseert waarschijnlijk de industriëlen, urbanisten en politiciërs bitter weinig („Een beestjessoort meer of minder...”).

Tenware misschien wel de vraag: En hoelang duurt het dan nog tot ONZE beurt komt?

Prof. Dr. A.K. Evrard (R.U.G.), Wielewaalafdeling Gent

Verenigingsberichten

Activiteitenkalender juli - augustus

JULI

- 1 **Gent.** PWG-streepocht in hok D31223 „Wondelgemse Meersen”. Vertrek: Station Gent-Muide (Muidepoortstraat) om 18.30 u.
- 2 **Brechtse Heide i.s.m. Voorkempen.** Plantenwerkgroep: uitstap Oelegem & omgeving. Vertrek: 18.50 u. kerk Schilde; 19.00 u. kerk Oelegem. Leiding: T. Arts.
- 4 tot 18 Brussel. Vakantiereis naar de Vulkaaneifel. Hotel half pension, reizen met eigen auto. Inlichtingen bij L. Mertens, Mensenrechtenlaan 22, 1070 Brussel, tel. 02/524 28.52. Leiding: J. Longin (natuurgids, geoloog), en L. Mertens.
- 4 **Netevallei.** Neteling: dia- en praatavond in ons lokaal (vroegere jongensschool) te Hallaar. Bespreking actueel onderwerp. Aanvang: lokaal om 20 u.
- 5 tot 10 **Schelde en Leie.** Hooien in het natuurreservaat „De Langemeersen” te Wortegem-Petegem. Vertrek: samenkomst aan de kerk te Petegem om 9.30 u. en om 14 u. Leiding: P. Cardon, Kortrijkstraat 60, 9790 Wortegem-Petegem. Voor alle inlichtingen 055/31 19 92. Einde: elke dag rond 17.30 u.
- 6 **Antwerpen-Centrum.** Wij bezoeken het oude spoorlijntje te Weelde. Botanische uitstap. Vertrek: Weelde-statie om 13.30 u. Leiding: R. Huysmans.
- 6 **Antwerpen-Zuid.** Wandeling in het Schildehof met bijentuin en Dodoenstuin. Vertrek: met eigen wagens aan het station van Oude-God om 13.30 u. of aansluiting aan het Schildehof. Leiding: L. Wouters, Tel. 449 29 20. Einde: rond 17 u.
- 6 **Gent.** Fietstocht door de Scheldevallei. Vertrek: op de brug over de Schelde tussen Zwijnaarde en Merelbeke om 13.30 u. Leiding: W. Sierens. Mee te brengen: fiets!
- 6 **Klein-Brabant.** Plantentocht in 'Het Buitenland'. Vertrek: zuiveringsstation Bornem om 14.30 u. Leiding: M. Van Linthout. Mee te brengen: flora.
- 6 **Land van Waas-Noord.** Plantendeterminatie in het Wielewaalreservaat „De Lange Vaag”. Samenkomst om 13.45 u. aan het oud station te De Klinge (Sint-Gillis-Waas). Leiding: F. Saman. Mee te brengen: plantengids.
- 6 **Mol.** BNVR-uitstap in het Hageven te Neerpelt. Vertrek: kerk Wezel om 8.30 u. of Markt Neerpelt om 9 u. Leiding: conservator H. Lehaen. Mee te brengen: kijkers. Einde: rond 12 u.
- 6 **Noord-Limburg.** Wandeling in „De Vloeiweiden” te Lommel-Kolonie. Vertrek: einde Koloniestraat te Lommel-Kolonie om 14 u. Leiding: Noordlimburgse natuurgidsen. Einde: idem vertrek rond 16.30 u.

- 7 **Scheldeland.** Plantenwerkgroep. Determinatie van kwartierhok D3.25.11 - Rode Hoek. Vertrek: 19.30 u. afrit E3 Beerveelde-Wetteren. Leiding: J. Van Stiegl.
- 12 **Antwerpen-Zuid.** Rondleiding in Fort 7. Vertrek: aan de ingang van het reservaat, Legestr. 40, Wilrijk om 9 u. Leiding: A. Uyttendaele en medewerkers. Tel. 237 35 34. Einde: rond 12 u.
- 12 en 13 **Klein-Brabant.** Maaien in het reservaat 'Orchis'. Neem vooraf contact op met K. Daelemans 03/889 38 81 of K. Grolus, Puursesteenweg 10, Bornem. Materiaal is ter plaatse aanwezig. Mee te brengen: zeis.
- 12 **Maasland.** Bermbeheerswerken Oude kanaalarm Lanklaar. Vertrek: 8.30 u. Brugwachtershuisje Lanklaar. Leiding: M. Stevens. Mee te brengen: goed humeur, werklust. Einde: 12 u.
- 12 **Nete en Aa (Herentals).** Dagtocht naar het Zammelsbroek te Geel, na de middag omgeving Varendonk; afhaken na de middag kan. Vertrek: De Lindekens te Bouwel om 8.15 u.; Herentals, parking Philips 3de Sas om 8.30 u.; kerk van Zammel om 9 u. Leiding: J. Volders. Mee te brengen: lunch, drank.
- 12 tot 26 **Schelde en Leie.** Reis naar de Spaanse Pyreneeën. Volzet met 98 personen. Leiding: J. Vanheuverwijn, A. De Kimpe, G. Mornie en K. De Waele.
- 13 **Netevallei.** Fietstocht langsheen de route van het Dijlepad. Vertrek: station Heist om 13.30 u. Leiding: C. Segaert. Mee te brengen: fiets. Einde: station Heist rond 17.30 u.
- 13 **Schelde en Leie + Waregem.** Familiale natuurwandeling aan de Gavers te Harelbeke. Vertrek: parking Stasegemsesteenweg naast het voetbalstadion te Harelbeke om 14.30 u. Leiding: werkgroep Gavers. Mee te brengen: verrekijker. Einde: omstreeks 17.30 u.
- 13 **'s Heerenbosch.** Plantendeterminatie op Leirekensroute tussen Baardegem en Moorsel. Vertrek: Cedemat tuincentrum, steenweg Dendermonde-Asse om 14.40 u. Leiding: Piet. Mee te brengen: flora, loupe.
- 13 **De Stern.** Wandeling door de Scheldevallei te Eke. Op zoek naar zoogdieren. Vertrek: 9 u. Scheldebrug Eke. Leiding: D. Criel, K. De Coninck. Einde: 12 u. Brug Eke.
- 13 **Waregem.** Familiale natuurwandeling in de Gavers te Harelbeke. Vertrek: 14.30 u. op nieuwe parking Stasegemsesteenweg (naast voetbalstadion van Harelbeke). Leiding: G. Schamelhout. Mee te brengen: laarzen of stevig schoeisel, verrekijker, veldgidsen. Einde: 17 u.
- 14 15 / 16 / 17 / 18 **Klein-Brabant.** Hooien in het reservaat 'Orchis'.
- 16 **Voorkempen i.s.m. Brechtse Heide.** PWG: uitstap Oude

- Landen. Vertrek: 18.45 u. kerk 's Gravenwezel; 19.15 u. voetbalveld Germinal Ekeren. Leiding: T. Arts.
- 17 **Gent.** PWG-streepocht in hok D32123. Weiden langs „De 3 Leien“. Vertrek: kerk Drongen-centrum om 18.30 u.
- 19 **Denderland.** Werkgroep botanie. Inventarisatie kilometerhok D35621, Vlekkem Koningsdries. Vertrek: Square J. Geerinckx (St. Annalaan) te Aalst om 8.30 u. Leiding: P. Van den Bremt, L. Annaert en C. Breckpot. Mee te brengen: loupe, flora's, kijker, laarzen. Einde: 12 u.
- 20 **Land van Waas-Zuid.** Bezoek aan Saleghem (Meerdonk). Vertrek: 13.30 u. stadhuis Sint Niklaas; 14 u. Panneweel (Meerdonk). Leiding: E. Rombaut.
- 20 **Lier.** PWG-inventarisatie van de Steenbeemden. Vertrek: 13.30 u. Badhuis (Emblem). Leiding: A. De Jonghe. Mee te brengen: flora. Einde: 17 u. Badhuis.
- 20 **Mol.** Fietstocht naar reservaat „De Ribbos“ te Lommel. Vertrek: Brug Sas 3 (weg Mol-Postel) om 13.30 u. Mee te brengen: kijkers en veldgidsen.
- 20 **Netevallei.** Maandelijks boswandeling in de Averegeten te Hallaar. Vertrek: grote parking aan de Boonmarkt om 10 u. Leiding: D. Van Tricht. Mee te brengen: kijker, veldgids. Einde: grote parking om 11.45 u.
- 20 **'s Heerenbosch.** Fiets- en boottocht. Per fiets door Klein-Brabant en nadien boottocht op de Schelde vanuit Hingene. Vertrek: 10 u. Malderen-kerk. Leiding: Willy en Stefan. Mee te brengen: lunchpakket. Einde: 19.30 u. Malderen-kerk.
- 20 **Zuid-Limburg.** Wandeling langs de Roelerbeek te Zutendaal. Vertrek: Zutendaal-kerk om 14 u. Leiding: G. Neven. Mee te brengen: flora, verrekijker. Einde: 16.30 u.
- 20 **Zwalmvallei.** Educatieve bloemenwandeling met speciale aandacht voor kruiden en hun gebruik, met aansluitend imkerbezoek St. Goriks-Oudenhove. Vertrek: kerk Strijpen om 14 u. Leiding: T. De Geyter en G. Eeckhout.
- 25 **Westkust.** Uilentocht Koekelare-bos. Vertrek: parking Koekelare-bos om 19.30 u. Leiding: P. Dewulf.
- 26 **Brussel.** Avondwandeling, luisteren naar de avondlijke geluiden. Vertrek: om 19 u. aan de kerk van Kobbegem. Bus AL aan stelplaats Brussel-Noord om 18.15 u. tot de weg naar Kobbegem. Leiding verwittigen voor ophaling. Leiding: J. Van Der Biest, tel. 465 50 44. Mee te brengen: laarzen (alleen bij slecht weer), kijker.
- 27 **Antwerpen-Centrum.** Familiewandeling door de Oude Landen te Ekeren. Samenkomst: kasteel Veltwijck te Ekeren om 13.30 u. Leiding: F. Tits.
- 27 **Antwerpen-Zuid.** Uitstap naar de Bourgoyen-Ossemeersen te Gent (Drongen) en het Molsbroek te Lokeren. Vertrek: met eigen wagens aan het station van Oude God om 8 u. Leiding: A. Wuyts, tel. 449 99 11 en R. Vansevenant, 828 22 36. Mee te brengen: lunchpakket en stevig schoeisel. Einde: rond 17 u.
- 27 **Klein-Brabant.** Namiddagtocht naar Zeeuws-Vlaanderen met eigen wagens. Vertrek: Bornem Rijksweg-Romeo om 11 u. Leiding: R. en J. Winckelmans-De Wachter. Mee te brengen: picknick en drank.
- 27 **Schelde en Leie.** Famiale natuurwandeling langs de oude Scheldearmen te Elsegem. Vertrek: parking van dancing 'Barbas', Kortrijkstraat te Wortegem-Petegem (naast nr. 60) om 14.15 u. Leiding: P. Cardon. Mee te brengen: verrekijker, veldgidsen. Einde: omstreeks 17.30 u.
- 29 **Gent.** PWG-streepocht in hok D33123 „Kasteel Grand Noble“. Vertrek: „De 3 Sleutels“, Kortrijkse stwg. te Sint Denijs-Westrem om 18.30 u.
- 30 **Brechtse Heide i.s.m. Voorkempen.** PWG-uitstap Hobokense Polder. Vertrek: 18.30 u. gemeentehuis Schilde; 19 u. station Hobokense Polder. Leiding: T. Arts.
- 31 **tot 5 augustus Schelde en Leie.** Hooilandbeheer in de broeken te Zeveren. Iedere dag samenkomst aan de Aaltersesteenweg te Zeveren/Deinze bij huis nr. 116 om 14 u. Leiding: R. De Smet, Lozenstraat 29, 9770 Kruishoutem, 091/86 46 63. Einde: omstreeks 17.30 u.

AUGUSTUS

- 1 **Netevallei.** Neteling: dia- en praatavond in ons lokaal te Hallaar. Bespreking plantenfamilie. Aanvang: lokaal om 20 u.
- 2 / 9 / 16 / 23 / 30 **Westkust.** Paardevisserswandelpad: natuurreservaat „De Doornpanne“. Deze natuurwandelingen staan ook open voor het toerisme. Vertrek: Hoge Blekker Zeelaan/Panoramalaan, Koksijde om 9 u. Leiding: G. Note.
- 3 **Denderland.** Werkgroep Botanie. Inventarisatie van kilometerhok E31821, Welle Kapellemeersen. Vertrek: Square J. Geerinckx (St. Annalaan) te Aalst om 8.30 u. Leiding: P. Van den Bremt, L. Annaert en C. Breckpot. Mee te brengen: loupe, flora's, kijker, laarzen. Einde: 12 u.
- 3 **Gent.** Bezoek aan Bulskampveld te Beernem. Vertrek: St. Pietersplein, kant Schoolmuseum om 13.30 u. of afrit E 40 Beernem om 14 u. Leiding: W. Sierens.
- 3 **Lier.** PWG: omgeving overzet Nijlen, dagactiviteit. Vertrek: 8.30 u. station Lier; 9 u. zuiveringsstation Nijlen. Leiding: A. De Jonghe. Mee te brengen: flora, knapzak. Einde: 17 u. Nijlen.
- 3 **Noord-Limburg.** Wandeling in „De Vloeiweiden“ te Lommel-Kolonie. Vertrek: einde Koloniestraat Lommel-Kolonie. Leiding: Noordlimburgse natuurgidsen. Einde: rond 16.30 u. zelfde plaats.
- 3 **Zwalmvallei.** Educatief bezoek aan het natuurreservaat te Molsbroek-Lokeren. Vertrek: 13.30 u. Markt Zottegem. Onderlinge afspraak, eigen wagens.
- 4 en 5 **Noord-Limburg.** Avonduitstap „Pijnven“ te Lommel-Eksel. Observeren van de Nachtzwaluw. Vertrek: parking café „De Trapkens“, langs de baan Hasselt-Eindhoven telkens om 20.30 u. Leiding: boswachter Oyen en A. Geuens. Einde: omstreeks 22.30 u. blokhut „Pijnven“.
- 4 **Scheldeland.** Plantenwerkgroep: kwartierhok D32822, overkant Schelde van St. Onolfsolder. Vertrek: 19.30 u. kerk Zele. Leiding: J. Van Stiegel.
- 8 **tot 12 augustus Schelde en Leie.** Beheerswerken in 't Burreken te Zegelsem. Samenkomst: om 14 u. aan de kerk te Zegelsem. Leiding: A. De Kimpe. Einde: omstreeks 18 u. elke dag.
- 9 en 10 **Lier.** Maaien Steenbeemden. Vertrek: 9 u. en 14 u. Badhuis (Emblem). Leiding: M. Vermeylen. Mee te brengen: zeis, laarzen. Einde: 12 u. en 17 u. Badhuis Emblem.
- 10 **Antwerpen-Centrum.** Namiddagwandeling naar de Salegemkreek te Sint-Gillis-Waas. Vertrek: Noorse Kerk, Tunnelplaats om 13 u. Leiding: M. Cappart.
- 10 **Antwerpen-Zuid.** Fietstocht langs de Schelde. Tocht langs Hemiksem en Schelle, daar steken we de Rupel over naar Temse en Rupelmonde tot Bazel. Langs het veer terug naar Hemiksem. Vertrek: aan de ingang van Fort 7 om 9 u. Leiding: A. Wuyts, tel. 449 99 11 en R. Vansevenant, tel. 828 22 36. Mee te brengen: lunchpakket, regenkleidij.
- 10 **Klein-Brabant.** Fietstocht naar het Zennegat en omgeving. Vertrek: Bornem Rijksweg-Romeo om 10 u. Leiding: R. en J. Winckelmans-De Wachter. Mee te brengen: picknick.
- 10 **Mechelen.** Bezoek aan het Mechels Broek. Vertrek: kerkplein Muizen om 14 u. Leiding: J. Kiebooms. Einde: kerkplein om 17 u.
- 10 **Mol.** Libellentocht naar De Wurft te Postel. Vertrek: taverne „De Witte Haas“ om 13 u. (weg Dessel-Postel: brug Witgoor). Leiding: J. Loos en G. Deckx. Mee te brengen: kijkers, loupe en determinatietabellen. Einde: 17 u.
- 10 **Netevallei.** Bezoek aan het Mechels Broek. Vervoer met eigen wagens. Vertrek: station Heist om 13.30 u. Leiding: plaatselijke gids. Mee te brengen: kijker, laarzen, veldgids. Einde: station Heist om 17.30 u.
- 10 **Noorderkempen.** Daguitstap naar Noord-Beveland (NL). Steltloperstrek. Vertrek: Essen centrum kerk om 8 u.

- Leiding: F. Broos. Einde: Essen om 18.30 u.
- 10 Noord-Limburg.** Beheerswerken „Vloeiweiden“ Lommel-Kolonie. Maaien en hooien van nagras (toemaat) op blok II. Aanvang: Watermuseum vanaf 7.30 u. (maaien).
- 10 Schelde en Leie.** Fietstocht in de Zwalmstreek. Vertrek: Markt te Oudenaarde om 9 u. Leiding: P. Van Ceunebroeck. Mee te brengen: fiets in goede staat, picknick, verrekijker. Einde: omstreeks 17 u.
- 10 Scheldeland.** Plantenwerkgroep. Tocht met eigen wagens naar Bray-Dunes (moeilijk voor kinderen). Streep-tochten in de duinen van „Le Perroquet“. Vertrek: 8 u. Markt Wetteren. Leiding: J. Van Stiegel. Mee te brengen: laarzen, plantenflora, loupe, picknick.
- 11 Scheldeland.** Plantenwerkgroep. Determinatie van kwartierhok D31424. Vertrek: 19.30 u. station Lochristi.
- 13 Voorkampen i.s.m. Brechtse Heide.** PWG-uitstap Fort VII Wilrijk. Vertrek: 18.40 u. gemeentehuis Schilde; 19.15 u. hoofdingang Legerstraat 40. Leiding: A. Uyttendaele.
- 15 De Stern.** Plantenwerkgroep. Vertrek: 19 u. Dorp Zevergem.
- 16 Antwerpen-Zuid.** Beheerswerken aan kikkerpaaiplaats. Met vergunning van de NMBS trachten we de bestaande paaiplaats verder vorm te geven. Vertrek: om 9 u. NMBS-station Mortsel, Liersestwg. Leiding: P. Buytaert, tel. 449 84 62 en M. Miroen, tel. 449 70 65. Mee te brengen: laarzen, spade, snoeischaar en andere nuttige werktuigen. Einde: rond 12 u.
- 16 Gent.** Voormiddagtocht naar Paulinapolder voor de eerste trekkers. Vertrek: St. Pietersplein, kant Schoolmuseum om 8.30 u. Leiding: D. Danhieux. Mee te brengen: telescopen.
- 16 Lier.** PWG-inventarisatie Kruiskensberg (Herenthout). Vertrek: 13 u. station Lier; 13.30 u. parking Kruiskensberg. Leiding: A. De Jonghe. Mee te brengen: flora. Einde: 17 u. ter plaatse.
- 17 Netevallei.** Maandelijkse boswandeling in de Averegeten te Hallaar. Vertrek: grote parking aan de Boonmarkt om 10 u. Leiding: D. Van Tricht. Mee te brengen: kijker, loupe, veldgids. Einde: grote parking om 11.45 u.
- Vanaf 17 Noord-Limburg.** Vogeltrekwaarnemingen en -tellingen. Vertrek: iedere zondagmorgen, een half uur voor zonsopgang. De Veeweyloop in de Kieffhoek te Eksel. Gedurende de maanden augustus t/m november. Leiding: A. Geuens. Nadere inlichtingen: A. Geuens, tel. 73 57 44.
- 17 Noord-Limburg (W.A. + J.N.M.).** Uitstap naar de Oude Maai, de Liskes en Pastoorsweijer. Aanvang: aan het wateringhuis in de „Vloeiweiden“ te Lommel-Kolonie om 14 u. Leiding: W. Mennen en G. Bosmans.
- 17 Schelde en Leie.** Familiale natuurwandeling in het Brakelbos. Vertrek: kerk Oprakel om 14.30 u. Leiding: J. Vanheuverwijn. Mee te brengen: verrekijker, stevig schoeisel. Einde: omstreeks 17.30 u.
- 17 Turnhout.** Tocht naar Cartierheide (met bijzondere aandacht voor insecten). Vertrek: met eigen wagens om 8.30 u. aan de Warande of 9 u. aan abdij van Postel. Leiding: Y. Lesseliers en G. Loos. Mee te brengen: knapzak, wandelschoenen, loupe. Einde: rond 17 u.
- 17 Westkust.** Decantatiebekkens Veurne. Vertrek: Veurne-station om 14.30 u. Leiding: N. Rootaert.
- 17 Zuid-Limburg.** Wandeling in de Ziepbekvallei te Rekem. Vertrek: parking Ziepbeek om 14 u. Leiding: T. Oosterbosch. Mee te brengen: flora, verrekijker. Einde: 16.30 u. op de parking.
- 23 Antwerpen-Zuid.** Tweede beheersbeurt aan kikkerpaaiplaats. Vertrek: om 9 u. station NMBS, Mortsel, Liersesteenweg. Leiding: P. Buytaert, tel. 449 84 62 en M. Miroen, tel. 449 70 65. Mee te brengen: laarzen, spade, snoeischaar en andere nuttige werktuigen. Einde: rond 12 u.
- 23 en 24 Lier.** Maaien Zomerklodjesreservaat. Vertrek: 9 u. en 14 u. Badhuis (Emblem). Leiding: M. Vermeylen. Mee te brengen: zeis, laarzen. Einde: 12 u. en 17 u. Badhuis (Emblem).
- 23 Nationale Werkgroep Botanica.** Kanaalzone. Vertrek: 9 u. kerk van Rieme (dichtbij het kanaal Gent-Terneuzen). Leiding: J. Van den Haute. Mee te brengen: laarzen, loupe, flora's. Einde: rond 17 u.
- 23 's Heerenbosch.** Bustocht naar Maasmechelen met zijn heide en vochtige weiden. Vertrek: 7.30 u. Buggenhoutstation. Leiding: Stefan.
- 23 Schelde en Leie.** Aansluiten bij Nationale Werkgroep Botanica te Rieme. Verkenning van de kanaalzone. Vertrek: kerk Rieme om 9 u. Leiding: E.H. J. Van Den Haute. Mee te brengen: flora, loupe, laarzen, picknick. Einde: omstreeks 17 u.
- 23 Waregem.** We maken verschillende soorten nestkasten (namiddag). Geïnteresseerden nemen contact op met T. Demuytere 056/60 59 42.
- 24 Antwerpen-Centrum.** Jaarlijkse heidewandeling onder leiding van L. Vergaelen. Vertrek: Kalmthout-station om 10 u. Mee te brengen: picknick en drank niet vergeten, wij eten waarschijnlijk op de heide.
- 24 Antwerpen-Zuid.** Antwerpse Plantentuin. Vertrek: om 9.30 u. aan de ingang van de plantentuin, Leopoldstraat te Antwerpen. De plantentuin kan men bereiken met eigen middelen of tram 7 of bus 9. Leiding: A. Deceuninck, tel. 449 46 56. Einde: 12 u.
- 24 Brechtse Heide i.s.m. Voorkampen.** Fietstocht ± 40 km. Vertrek: 13.30 u. kerk Schilde; 13.45 u. Toverfluit. Leiding: F. Kerstens.
- 24 Brugge.** Fietstocht in eigen regio (omgeving Damme Hoeke, tocht uit het boek G. Burggraave). Vertrek: Damse Vaart-Zuid ter hoogte van stieger Structo om 14 u. Leiding: D. Van Daele. Mee te brengen: fiets, kijker, aangepaste kledij.
- 24 Brussel.** De kravaalvelden in Mazenzele, ochtendwandeling. Vertrek: om 8 u. aan de kerk van Mazenzele, bus AL tot voorbij Asse. Daar laten ophalen door leiding. Leiding: J. Masuy, tel. 269 61 82. Mee te brengen: kijker, laarzen.
- 24 Denderland.** Werkgroep Botanica. Inventarisatie kilometerhok E3 28 21, Iddergem Bakergem. Vertrek: Square J. Geerinckx (St. Annalaan) te Aalst om 8.30 u. Leiding: P. Van den Bremt, L. Annaert en C. Breckpot. Mee te brengen: loupe, flora's, kijker, laarzen. Einde: 12 u.
- 24 Land van Waas-Noord.** Tocht naar het Hellegatschor (NL) voor het observeren van de eerste trekvogels. Vertrek: 13.30 u. aan recreatiedomein „De Wal“ te Kemzeke. Leiding: J. Dholander. Mee te brengen: verrekijker. Einde: 17.30 u. aan „De Wal“ te Kemzeke.
- 24 Land van Waas-Zuid.** Uitstap naar Moeras van Berg. Vertrek: 1.30 u. aan stadhuis van Sint-Niklaas. Leiding: M. Leten.
- 24 Mechelen.** Fietstocht in de streek van Rijmenam. Vertrek: Dijlesluis Mechelsbroek om 14 u. Leiding: W. Beullens. Einde: 18 u.
- 24 Midden-Limburg.** Wandeling op de Haagdorenheide. Samenkomst aan de ingang van Limburg-Golf, aan de weg Houthalen-Zwartberg om 9 u. Leiding: F. Van Brabant. Mee te brengen: stevig schoeisel. Einde: op vertrekplaats rond 12 u.
- 24 en 25 Mol.** Maaiweekeinde in De Most te Balen. Vertrek: alle inlichtingen bij staatsboswachter M. Van Buggenhout (014/31 89 87). Mee te brengen: werkmateriaal en kledij, goed humeur.
- 24 Schelde en Leie + De Stern.** Voormiddagwandeling in de Nazarethse bossen. Vertrek: ingang militair domein in de Drapstraat om 9 u. Leiding: De Stern. Mee te brengen: verrekijker, veldgidsen. Einde: om 11.45 u.
- 24 Scheldeland.** Plantendeterminatietechniek voor vooral de schermbloeiingen in de Kalkense Meersen. Vertrek: 14.30 u. Aard Schellebelle. Leiding: W. Van Caneghem. Mee te brengen: plantenflora, loupe.
- 24 De Stern.** Wandeling door het Hospicebos te Nazareth. Vertrek: 9 u. ingang militair domein. Leiding: J. De Meester. Einde: 12 u. ingang militair domein.
- 26 Gent.** PWG-streepocht in hok C34211 „Vaardeken en spaarbekken“. Vertrek: kerk Kluizen om 18.30 u.

- 27 **Voorkempen i.s.m. Brechtse Heide.** PWG-uitstap Schildehof. Vertrek: 19 u. Orangerie. Leiding: A. Ligvoet.
- 30 **Antwerpen-Zuid.** Zomerwandeling in Fort 7. Dit keer bestuderen wij de late zomerbloei in ons reservaat. Vertrek: om 9 u. aan de ingang van Fort 7. Leiding: A. Uyttendaele en medewerkers, tel. 237 35 34. Einde: rond 12 u.
- 30 **Lier.** Kalmthoutse Heide. Vertrek: inlichtingen tel. 03/481 94 79. Mee te brengen: knapzak, verrekijker. Einde: 17 u. Kalmthout.
- 30 **Nationale Werkgroep Botanie.** Liereman en omgeving. Vertrek: 9 u. kerk Zwaneven in Oud-Turnhout (afrit Turnhout-Oost). Leiding: D. Wynants. Mee te brengen: laarzen, loupe, flora's. Einde: rond 17 u.
- 30 **Schelde en Leie.** Aansluiten bij de Nationale Werkgroep Botanie. Verkenning van een stukje heide. Vertrek: kerk Zwaneven (Oud-Turnhout) om 9 u. Voor vervoer kan men afspreken met K. De Waele (091/86 45 60). Leiding: D. Wynants. Mee te brengen: flora, picknick. Einde: omstreeks 17 u.
- 31 **Gent.** Dagtocht naar Blokkersdijk, schorren van Doel en dijken van Saefthinge. Vertrek: St. Pietersplein om 8.30 u. Leiding: D. Danhieux. Mee te brengen: picknick, telescopen.
- 31 **Klein-Brabant.** Dagtocht naar de Kalmthoutse Heide. Vertrek: Bornem Rijksweg-Romeo om 8.30 u. Leiding: T. Wuyts. Mee te brengen: picknick en drank.
- 31 **Kortrijk.** Trek van sterns in Oostende (1/2 dag). Verzameling om 8 u. op de Veemarkt te Kortrijk en om 9 u. aan de vuurtoren te Oostende. Leiding: F. Deckers.
- 31 **Lier.** PWG-inventarisatie Spui en omgeving (Lier). Vertrek: 13.30 u. Draaiboom (café) te Lier. Nazarethdreef (zijstraat Kesselsestweg). Leiding: A. De Jonghe. Mee te brengen: flora. Einde: 17 u. Draaiboom.
- 31 **Mol.** Zeetrekking te Westkapelle (voorm.) en observatie van steltloperstrek in het binnenland (nam.). Vertrek: met eigen wagens of bus (bij veel interesse!) om 4 u. Alle inlichtingen: secr. J. Sas (014/31 26 57). Leiding: F. Broos en J. De Schepper. Mee te brengen: knapzak, telescoop, vogelgids.
- 31 **Netevallei.** Namiddagwandeling in het Meerdaalwoud. Vertrek: station Heist om 13.30 u. Leiding: plaatselijke gids. Mee te brengen: kijker, loupe, fototoestel, gids. Einde: station Heist rond 18 u.
- 31 **Noord-Limburg.** Provinciale Natuurdag te Koersel. Vertrek: zie N.A.L.-bijlage nr. 3 1986. Voor meer informatie bellen naar A. Mertens (64 94 00) of E. Wellens (54 60 25).
- 31 **Schelde en Leie.** Busreis naar Yvoir. In de voormiddag: de vallei van de Bocq. 's Namiddags: Rocher de Champalle. Inschrijven bij J. Vanheeuverswyn. Kostprijs: 375 fr. Leiding: E.H. J. Van Den Haute.

SEPTEMBER

- 5 **Netevallei.** Barbecue-avond. Lokaal Hallaar (Leopoldlei) om 19.30 u.
- 6 **Gent.** PWG-streptocht in hok D31244 „Afrikalaan en spoorwegbermen”. Vertrek: Gent-Dampoort (parking t.o. GB) om 18.30 u.
- 6 **Schelde en Leie.** Plantentocht langs de Schelde te Eine. Inventarisatie van kilometerhok E22824. Vertrek: kerk Eine om 14 u. Leiding: K. De Waele. Mee te brengen: flora, loupe. Einde: omstreeks 17 u.
- 6 - 13 **Westkust.** Paardevisserswandelpad, natuurreservaat „De Doornpanne”. Vertrek: Hoge Blekker, Zee-laan/Panoramalaan, om 9 u. Leiding: G. Note.
- 7 **Antwerpen-Zuid.** Wandeling naar Blokkersdijk en Saefthinge. Vertrek: met eigen wagens aan het station van Oude God om 8.30 u. of om 9 u. aan de ingang voetgangerstunnel. Mogelijkheid tot aansluiting in Saefthinge aan „de gasdam” om 13.15 u. Leiding: J. Moonen, tel. 457 42 23. Mee te brengen: lunchpakket.
- 7 **Denderland.** Werkgroep Botanie. Inventarisatie kilometerhok D35621, Vlekkem Koningsdries. Vertrek: Square J. Geerinckx (St. Annaaan) te Aalst om 8.30 u. Leiding: P. Van den Bremt, L. Annaert, C. Breckpot. Mee te

brengen: loupe, flora's, kijker, laarzen. Einde: 12 u.

- 7 **De Fruitstreek.** Wandeling Herkvallei, Dorp. Holle wegen omgeving Mettekoven, Veulen Klein-Gelmen. Vertrek: 14 u. Martenshof, Mettekoven (Heers). Leiding: E. Dupae.
- 7 **Mol.** Initiatie in het determineren van roofvogels aan het Zwart Kot te Postel (halfweg baan Mol-Postel). Vertrek: Zwart Kot Postel. Vanaf 8.30 u. is de vaste waarnemingspost bemand. Leiding: J. Loos en F. Vreysen. Mee te brengen: kijkers, telescoop, vogelgids, zitstoeltje, eventueel knapzak. Einde: tussen 16 u. en 17 u.
- 7 **Noord-Limburg.** Wandeling in „De Vloeiweiden” te Lommel-Kolonie. Leiding: Noordlimburgse natuurgidsen. Vertrek: einde Koloniestr. te Lommel-Kolonie, om 14 u. Einde: rond 16.30 u.
- 7 **Schelde en Leie.** Familiale natuurwandeling te Huise-Lozere. Bezoek aan OSC en kasteelpark. Vertrek: kerk Lozere om 14.30 u. Leiding: W. Latte en H. De Jonghe. Mee te brengen: laarzen, stevig schoeisel, verrekijker, veldgidsen. Einde: omstreeks 17.30 u.
- 7 **Zuid-Limburg.** Wandeling te Diepenbeek: de Dijken. Vertrek: parking LUC te Diepenbeek om 14 u. Leiding: L. Daenen, C. Fuchs. Mee te brengen: flora, verrekijker, paddestoelengids. Einde: 16.30 u. op de parking

VERSLAG VAN DE VERGADERING VAN DE RAAD VAN BEHEER VAN 3 MEI 1986

— De gemeente Twee Akren wordt van afdeling Brussel naar afdeling Ninove/Geraardsbergen overgeheveld.

— Het congres 1987 zal doorgaan in afdeling Schelde-Leie. Thema: „Natuurbeleving, -studie en -behoud in de Vlaamse Ardennen”. Op zaterdag 25 april gaat het symposium door. De congresuitstap, op zondag 26 april, valt samen met de 10de Vlaamse Ardennendag.

— De gemeenschappelijke dag van de conservators gaat door op zaterdag 6 september 1986 te Emblem bij Lier. Voor het programma zie elders in dit blad.

— Schelde-Leie kocht 2 nieuwe percelen in de Scheldemeersen te Wortegem-Petegem. Voor meer gegevens zie elders in dit blad.

— Tijdens de vergadering van de NWG Natuurbehoud werd er gesproken over reservaten, de conservatorsdag, het wegbermbesluit, distels en steun voor de kerkuilenstudie.

— De Wielewaalreservaten: de Vlassenbroekse Schorren, het Zomerklokje en de Steenbeemden werden gunstig geadviseerd voor erkenning door de Vlaamse Hoge Raad voor Natuurbehoud.

— Van 21 maart 1987 tot 21 maart 1988 loopt het Europees Jaar van het Milieu. De B.B.L. vraagt hiervoor voorstellen van de verenigingen. De Wielewaal plaatst zijn congres 1987 in dit teken.

— Volgens een bericht van het Ministerie van Landbouw moet de Kale Jonker niet verwijderd worden in gebieden met weinig agrarische waarde. De Wielewaal moet een lijst bezorgen met naam en localiteit van onze natuurreservaten.

— Het januarinummer 1986 is uitgeput. Personen die het niet wensen te behouden worden verzocht het terug te bezorgen aan het nationaal secretariaat. Op

verzoek betaalt de centrale hiervoor 40 fr.

— Van de Stichting Leefmilieu ontvingen we 100.000 fr. als bijdrage voor de aankoop van een nieuwe maaibalk.

— De Wielewaal zal zijn blad uitwisselen met Carnivora, het orgaan van de Nationale Kampagne voor Roofdieren.

H. Franckx

PROVINCIALE VERGADERING DE WIELEWAAL WEST-VLAANDEREN OP 29 MAART 1986 TE ROESELARE

— De voorbije winteruitstappen naar de Flevopolder,

de Braakman en het Veerse Meer werden geëvalueerd.

— De toekomstige uitstappen naar de Boullonnais, Cap Griz Nez en het Veerse Meer, evenals de meerdaagse reizen naar de Argonne, de Kempen, Bretagne, Schiermonnikoog, de Pyreneeën en Zweden werden besproken. Ten slotte zijn er nog 7 avondwandelingen waarbij iedereen kan aansluiten. Voor data en details zie de activiteitenkalender.

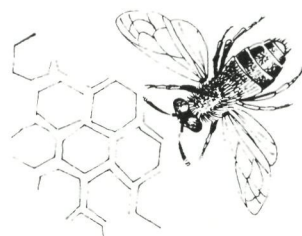
— Op zondag 22 juni gaat een provinciale dag door te Ploegsteert.

— Bij het afscheid van 4 bestuursleden houdt afdeling Brugge op zondag 15 juni een feestmaaltijd in het Chalet van het Zwin.

Werk op de plank

WIELEWAALWERKGROEP REPTIELEN EN AMFIBIEËN

Uit het verslag van de vergadering van 25/3/86

— De medewerking van de werkgroep werd gevraagd voor het BNVR-jubileumnummer. De werkgroep zorgt voor de dia's en voor de tekst over de bescherming van amfibieën en reptielen.

— Op 3 maart j.l. werd A. Van Hecke geïnterviewd

over de herpetofauna in het BRT 1-radioprogramma „Het Vermoeden”.

— Paddenoverzetacties gingen door in de Hobokense Polder, op 4 plaatsen in afdeling Schelde-Leie, in Denderleeuw en in St.-Pieters-Leeuw.

— In samenwerking met De Wielewaal Brugge gaat een info-dag door op 24 mei 1986 in het provinciaal domein „Beysbroek” te St.-Andries-Brugge.

Van Aalscholver tot Zeis - nieuws uit onze reservaten

EN EEUWIG ZINGEN DE ZEISEN IN DE LIERSE RESERVATEN

— Na vier jaar maaien begint het Verspreidbladig Goudveil zich in de Hooiendonkse Beemden zien-derogen uit te breiden. Wanneer komen de eerste orchideeën terug?

— Ook in het Zomerklokje begint 6 jaar maaiwerk vruchten af te werpen. De Zomerklokjes gedijen

er goed, maar het Liesgras begint terrein te verliezen. Het maaien zal voortaan terug met de zeis gebeuren: veel efficiënter op dat terreintje! Het maaisel dat er afgehaald wordt begint bruikbaar te worden. Zijn er geïnteresseerden?

— Van 19 tot 27 augustus e.k. gaat het nationaal J.N.M.-kamp door in de Steenbeemden. Hulp van Wielewalers is erg welkom. De bosvorming zal

teruggedrongen worden. Tot slot worden ook nestkasten opgehangen.

Het is nog wachten op goedkeuring van het B.T.K.-project waardoor 4 personen continu in het reservaat zouden kunnen werken.

Kristine Wuyts, Marc Vermeylen

NATUUR OP DE BON (FICHE) IN DE LIEREMAN

Dit jaar werd gestart met een hernieuwde inventaris van planten en dieren in de Liereman. Bedoeling is vooral de invloed te volgen van de intensieve beheerswerken in het kader van een gemeentelijk D.A.C.-project. Zo kan men alvast een flinke uitbreiding van de Blauwborst vaststellen, meer dan 20 zangposten dit voorjaar.

Ook het „klein grut“ wordt onder handen genomen. Op 24 mei l.l. inventariseerden arachnologen uit België en Nederland (leden van Arabel en Spined) de spinfauna van Liereman en Korhaan. Heel wat interessante soorten werden gevonden. Ook wordt dit jaar een studie uitgevoerd door onderzoekers van de Rijksuniversiteit Gent naar het voorkomen en de ecologie van water- en oppervlaktewantsen in de provincie Antwerpen. Liereman, Korhaan en Tikkebroeken komen daarbij ook aan de beurt.

Louis Cuylaerts, Ward Machielsens, Gie Luyts

DERDE GEMEENSCHAPPELIJKE CONSERVATORSDAG

**Vlaamse Reservaatbeherende Verenigingen
De Steenbeemden, Emblem (Lier)
Zaterdag, 6 september 1986**

Thema: MOERASBEHEER

Programma

Samenkomst aan het Gildenhuis te Emblem, gelegen tussen het gemeentehuis en de kerk. Aan de kerk is parkeergelegenheid.

Vanaf 9.30 u: koffie

- 10 u.: Verwelkoming van de deelnemers door H. Franckx, voorzitter De Wielewaal.
- 10.05 u.: „Belang van waterrijke gebieden“ door Dr. E. Kuycken, directeur van het Vlaams Instituut voor Natuurbehoud.
- 10.50 u.: „Moerasbeheer“ door M. Verbruggen, ondervoorzitter van het Wereldnatuurfonds.
- 11.35 u.: Inleiding tot de namiddagwandeling in De Steenbeemden, door W. Van Spaendonck, voorzitter van De Wielewaal Lier.
- 12 u.: Middageten. Knapzak meebrengen. Drank is ter plaatse te verkrijgen.
- 14 u.: Vertrek te voet naar De Steenbeemden. Geleide wandeling met verscheidene gidsen. Bespreking van beheer, resultaten en problemen.

17 u.: Einde.

De Wielewaal zorgt voor een info-map, een tentoonstelling en een boekenstand.

Inschrijven is niet noodzakelijk.

PRIJS VOOR HET NATUUR- EN CULTUURPATRIMONIUM

De „Conservation Foundation“, een internationale stichting voor het behoud van natuur en patrimonium, werd in 1982 in het Verenigd Koninkrijk opgericht.

De „Prijs voor het natuur- en cultuurpatrimonium“ werd voor het eerst in het Verenigd Koninkrijk toegekend. In 1984 brak hij op internationaal niveau door en werd hij ingericht in België, Oostenrijk, Spanje, Frankrijk, Italië, Zwitserland en Nederland.

De wedstrijd, onder bescherming van Ford Motor Company (Belgium) n.v., staat open voor alle particulieren, groeperingen en verenigingen. Centraal staat de bevordering van initiatieven m.b.t. de natuurbescherming en de valorisatie van het nationaal erfgoed.

De kandidaturen moeten aan één van volgende 4 categorieën beantwoorden: stedelijk patrimonium, landelijk patrimonium, architectonisch patrimonium en energiebesparing.

Aankoop uitbreiding van, of belangrijke beheerswerken in onze reservaten komen in aanmerking om mee te dingen naar deze prijs, meer bepaald in categorie 2: „Prijs voor het Landelijk Patrimonium“. Voor behoud en renovatie op het platteland: natuurreservaten, aanleg van bossen, behoud van zeeoever, meren en vijvers, inrichting van schuilplaatsen voor dieren, bescherming van artisanale beroepen enz.

Jury

De laureaten van elk der categorieën worden aangeduid door een jury die bestaat uit:

Edgar Kesteloot, Voorzitter, Hoofd van de Afdeling Ecologie en Natuurbescherming van het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen;
Yves Boulpaep, Directeur van het World Wildlife Fund Belgium;
Annemie Draye, Koning Boudewijn Stichting;
Brigitte Libois, Fondation Roi Baudouin;
Adriaan Linter, Vlaamse Vereniging voor Industriële Archeologie;
Roland Wissels, International Committee for Industrial Heritage.

Elke laureaat ontvangt een trofee en een cheque ter waarde van 120.000 Bfr. De jury duidt vervolgens een nationaal winnaar aan die een bijkomende cheque van 100.000 Bfr. ontvangt en kan deelnemen aan een Europese finale waarin de winnaars van de deelnemende landen tegen elkaar uitkomen.

In 1985 beloofde de „Prijs voor het natuur- en cultuurpatrimonium“ erg uiteenlopende initiatieven zoals een tentoonstellingsproject over historische tuinen daterend uit de XVIIIde eeuw, de bescherming

van een toevluchtsoord voor vleermuizen, de uitbreiding van een natuurreservaat, het instandhouden van de watermolens in het Limburgse en de integratie van marginale jongeren op het reddingsproject van het „Canal du Centre”.

Deelnemingsvoorwaarden

Wie mag deelnemen ?

- Particulieren, groeperingen en verenigingen die werken of studies uitvoeren of uitvoerden op het vlak van het behoud van natuurlandschappen en het architectonisch, cultureel en artistiek patrimonium in België en zich inschrijven in één van boven vermelde categorieën.
- Jongeren onder de 18 jaar die initiatieven opzetten in één van deze domeinen, individueel of collectief, zelfstandig of onder toezicht van een volwassene.

Hoe deelnemen ?

Door uw kandidatuur ingevuld terug te sturen vóór 1 september 1986. Een deelnemingsformulier kan aangevraagd worden op volgend adres :

Conservation Foundation, c/o Infopublic Harp International, Brand Whitlocklaan 24, 1040 Brussel, tel. 02/734 21 08.

Het project moet worden omschreven in een document dat maximum 20 pagina's telt (dubbele interlinie, Din A4 formaat) en in 1 exemplaar dient overhandigd te worden en bij voorkeur vergezeld moet zijn van zwartwit foto's, formaat 13 x 18 cm of 10 x 13 cm, op glanzend papier.

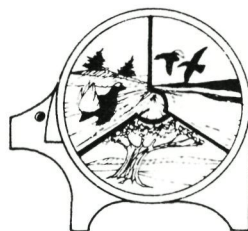
Aanduiding van de laureaten

Alle kandidaten worden voorgelegd aan een jury die is samengesteld uit belangrijke personaliteiten op het vlak van het behoud van het cultuur- en natuurpatrimonium.

Voorzitter is de heer Edgar Kesteloot, Hoofd van de Afdeling Ecologie en Natuurbescherming van het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen. De jury duidt één winnaar per categorie aan en één nationaal laureaat.

De prijsuitreiking vindt plaats begin november 1986:

In het spaarvarkentje - ons reservatenfonds

Afdeling Klein-Brabant kondigde in deze rubriek in het meinumnummer de succesvolle afloop aan van de aankoop van het reservaat „Orchis” te Bornem. Ook afdeling Schelde-Leie krijgt een flinke respons op haar vraag om de recente aankoop van enkele percelen hooiland in de Langemeersen te steunen. Al vele tientallen stortingen kwamen binnen. Het is telkens weer hoopgevend om zien hoe onze leden, en ook buitenstaanders, spontaan hun steun verlenen voor het beschermen van interessante natuurterreinen. Aan alle schenkers zeer hartelijk dank.

SCHELDE-LEIE, SCHEDEMEERSEN

Zoals u reeds in de rubriek „Een natuurreservaat in de kijker” kon lezen, heeft afdeling Schelde-Leie haar reservaat in de Scheldemeersen onlangs in een belangrijke mate kunnen uitbreiden. Dit vraagt natuurlijk een zware financiële inspanning. Dadelijk werd een inzamelactie gestart.

Tot op 20 mei 1986 werd reeds een bedrag van 231.705 fr. aan giften ontvangen voor de uitbreiding van het hooilandreservaat. Het afdelingsbestuur van De Wielewaal Schelde-Leie dankt langs deze weg alle milde schenkers.

Het veilig stellen van het laatste echte meersen-gebied langs de Schelde ten zuiden van Gent is

een must...

Door uw giften hopen wij het reservaat nog verder te kunnen uitbreiden en de percelen te kunnen groeperen. Hiervoor is dringend een half miljoen nodig!

Alle giften voor dit project zijn welkom op rek. 891-2540092-60 van Wielewaalafdeling Schelde, p.a. B.P. Ceuterickstraat 12, 9751 Asper, met vermelding „project Scheldemeersen”

Giften van minder dan 1.000 fr. :

Van Der Cruysen V., Deinze; De Merlier E., Oude-naarde; De Pauw W., St. Lievens-Houtem; Borgne A., Waregem; Lejour E., Brugge; Vandeveld A., Kruis-houtem; Provost M., Ronse; Vandeveld R., Kruis-

houtem; Kampen A., Herdersem; Verwee J., Ronse; Audoore L., Zingem; Dewulf P., Lovendegem; Maes F., Veurne; Decuyper R., Kruishoutem; Vandenhoucke C., Ronse; Vermessen W., Deinze; Lybeer L., Blankenberge; De Ruyver A., Oudenaarde; Van Giel E., Zingem; De Bondt B., Zwalm; Otte G., St. Maria-Oudenhove; Dequeker R., Kruishoutem; Scheldeman F., Kortrijk; Keuterickx J., Schaarbeek; Le Clercq L., Deinze; Dekens A., Gavere; Verleyen W., Deinze; Verstraeten A., Lokeren; Vergaelen R., Zoersel; KNNV Breda; Billiau R., De Panne; Crommelinck L., Merelbeke; Bauters C., Deinze; Papegnies J., Maarkedal; Fontaine K., Oudenaarde; Depauw H., Anderlecht; Nachtergaele R., Ronse; Van Syngel G., Kruishoutem; Costes, St. Martens-Latem; Facé W., Laarne; Vanhaesebroeck B., Gent; Boonaert J., Oudenaarde; Spinel P., Bassevelde; Struyvelt J., Eke; Van Hee G., Deinze; Verleysen F., Oudenaarde; Heirweg J.P., Oudenaarde; Kinds L., Hulste; Delmeire J., Waregem; Ceelen M., Kruishoutem; De Tollenaere M., Ronse; Onderbeke R., Deinze; Neirinck G., Kruishoutem; Veranneman E., Kruishoutem; Troubleyn R., Asper; Vandenabeele J., Mont-L'Enclus; De Geyter A., Zottegem; Janssen H., Lier; Vergracht P., Oudenaarde; De Jonghe L., Ronse; Stevens R., Geraardsbergen; Duthoy P., Waregem.

Totaal der giften op 20/5/86: 19.505 fr.

Waterkruiskruid

Foto: J. Vanheeuverswyn

Giften van 1.000 fr. tot 4.999 fr.

De Vleeschouwer G., Brakel; Houdmont P., Kortrijk; Nachtergaele M., Kruishoutem; Benoot A., Deinze; De Weirt M., Deinze; Henau V., Maarkedal; De Smet M., Oudenaarde; Vandoorne L., Wevelgem; Dubois D., Heule; Beghin P., Ronse; E.H. Rooms, Deinze; E.H. Van Der Meeren, Oosterzele; E.H. Van Den Haute, Deinze; Dumont MC., Oudenaarde; Menschaert L., Oudenaarde; Calcoen J., St. Genesius-Rode; Couvreur, Ronse; Buysse J., Nazareth;

Callens D., Kortrijk; Lootens R., Deinze; Verbeke W., Ieper; Verstraeten M., Avelgem; PVBA Pura Bronnen, Dikkelvenne; PVBA Scheldevallei, Oudenaarde; Nachtergaele H., Zingem; Nachtergaele M., Zingem; E.H. Snoeck P., Huise; De Prins H., Lier; Sergooris E., Roosdaal; Feys J., Kruishoutem; Van Welden M., Maarkedal; Velghe H., Tiegem; Heirweg J., Oudenaarde; Van Ceunebroeck P., Oudenaarde; Stevens L., Semmerzake; Vanhoe G., Ouwegem; Dhaenens G., Grammene; Libbrecht U., Zulzeke; Dick G., Gent; Defeyter B., Etikhove; Baele P., Asper; De Sutter F., Merelbeke; Mahauden L., Gavere; Detremmerie F., Avelgem; Adams M., Deinze; Verschoore K., Essen; Heytens G., Schelderode; Geeroms P., Deinze; Vanhoutte J., Brakel; KNNV Roosendaal; Ronse W., St. Martens-Latem; Devolder G., Outrijve; Saveyn E., Ronse; Lootens M., Wannegem-Lede; Gossé A., Zwalm; Desmet N., Kluisbergen; Verbeeck M., Wannegem-Lede; De Bock A., Vurste; Persijn R., Nazareth; Vanpeteghem E., Huise; Herve H., Ingooigem; Ouvry, Oudenaarde; Van Hove M., Destelbergen; Vanden Borre M., Oudenaarde; De Tollenaere J., Wortegem-Petegem; Sierens W., Merelbeke; Depodt A., Deinze; Heyerick J.M., Destelbergen; Jannis G., Neerpelt; Dobbelaere D., Deinze; Tack G., Oudenaarde; Vanommeslaeghe M., Oudenaarde; Dholander J., St.-Gillis-Waas; Dosogne J., Zulte; Vermeiren G., Maarkedal; Laureyssens W., Gent; Van Den Bremt P., Aalst; Ghijs A., Oudenaarde.

Totaal der giften op 20/5/86: 95.200 fr.

Giften van 5.000 fr. en meer :

Wielewaalafdelingen Voorkempen en Brechtse Heide; De Waele K., Deinze; Danhieux D., Gent; Lammerant E., Deinze; De Cuyper M., Balegem; Anckaert C., Ronse; Vanongeval P., Wortegem-Petegem; Vanheeuverswyn J., Asper; Moreaux F., Ronse; Decoster G., Avelgem; Helsloot T., Wortegem-Petegem; Vanden Borre D., Oudenaarde; De Potter P., Horebeke; Bossuyt J., Avelgem; Le Roy H., Nazareth; Thielens E., Gent; Van Den Haute R., Oudenaarde; Coigne J., St. Martens-Latem.

Totaal der giften op 20/5/86: 117.000 fr.

RESERVATENFONDS KLEIN-BRABANT - ORCHIS

Giften van 1.000 fr. of meer :

Naamloos	1.000
St.-Ambrosius Imkersgilde	1.000
K. Oosschot, Letteligen	1.000
Kultuurkring De Meivis, Mariekerke	1.000
P. Tommelein, Kortemark	1.000
Wielewaalafd. Zuid-Limburg	5.000
Wielewaalafdelingen Voorkempen en Brechtse Heide	5000
P. Van den Bremt, Aalst	1.000

Giften tot 1.000 fr. :

G. Dooms-Van Neste, R. Van de Velde - Kruishoutem, A. Wuyts - Mortsel.

KEMPISCH RESERVATENFONDS

In mei ronden we de terugbetaling af van het bedrag dat we leenden van de Centrale voor de aankoop van het orchideeënreservaat „De Dongen”. Een zucht van opluchting galmde door de Turnhoutse Kempen. Er is echter geen tijd om op onze lauweren te rusten. Nieuwe aankopen worden namelijk al onderzocht. Momenteel wordt onderhandeld over de aankoop van een klein hakhoutbosje, strategisch gelegen tegen het Mevrouw Van de Velde-natuurreserveaat. Ondertussen gaat onze aandacht ook uit naar interessante terreinen in Arendonk en Beerse. Onze fondswerving door voordrachten, bals, verkoopsstanden, inzamelen van oud papier en karton, enz. gaat dus gewoon verder. Uw steun blijft ook altijd welkom voor het veilig-

stellen van de laatste „schatkisten” van onze bedreigde natuur.

Giften voor het K.R.F.:

Scheningen door:

M. Smets	1.800
R. De Prins	1.500
Mevr. Vanhooft M.	3.000
Afd. De Wulp	10.000

Verkoop oud papier	8.256
Bloemenmarkt te Turnhout	3.705
CMBV-avond	2.455
Hobbybeurs te Beerse	2.510
Losse verkoop	3.453

Filmavond ten voordele van het KRF door J. Bax	6.044
Totaal	42.723

Goed om te weten

N.C.R.B. DASSENBESCHERMINGSPROJECT

Bij de Nationale Campagne Bescherming Roofdieren is momenteel een inventarisatie aan de gang in verband met de verspreiding van de Das in Vlaanderen; in het kader van een dassenbeschermingsproject.

Een belangrijk deel van dit onderzoek omvat o.a. het verzamelen en het nader onderzoeken van oude en recente dassenwaarnemingen.

We hopen via deze weg te weten te komen in welke gebieden van Vlaanderen, Dassen aanwezig (geveest) zijn. Op die manier kunnen ook aanwijzingen worden verzameld over hoe hun bezetting evolueerde en welke factoren hebben bijgedragen tot hun achteruitgang.

Het is duidelijk dat we voor dergelijk onderzoek over zoveel mogelijk (oude en recente) gegevens moeten beschikken; daarom vragen we of we op u beroep mogen doen betreffende eventuele waarnemingen, gedaan in het gebied dat door u wordt gecontroleerd.

De gegevens bevatten liefst: naam van de waarnemer, plaats en datum en het aantal waargenomen exemplaren. In bijlage vindt u een inventarisatieblad dat u eventueel kan invullen.

Mocht u mensen kennen, zoals bv. privé-jachtwachters en jagers, die ons i.v.m. de Das meer kunnen vertellen, dan zijn adressen van deze personen van harte welkom.

Indien er in uw gebied geen Dassen en/of dassenburchten voorkomen, gelieve ons dit ook mee te

Jonge Dassen bij hun burcht Copyright: N.C.R.B.

delen. Dit stelt ons in staat bewoonde en niet-bewoonde gebieden gedetailleerd te karteren.

Het tweedelig rapport dat na de verwerking van de gegevens zal verschijnen, zal bijdragen tot beheer en bescherming van de Das: *deel 1*: methode en resultaten, *deel 2*: specifieke basisgegevens en kaarten (voor intern gebruik).

Telefoon: (091) 25 93 13 - (091) 24 23 97 -
Rekeningnummer: 068-0776500-42.
Adres: Postbus 10 - 9740 Gavere.

VLAAMS ZOOGDIERKUNDIG OVERLEG

Uit het verslag van de vergadering van 5 april

- De werkgroep ijvert voor een betere bescherming van de Vos en de Haas. Men vraagt een uitbreiding en/of instelling van een schoontijd voor de Vos tijdens de voortplantingsperiode en voor een niet-bejaging in de provincies West- en Oost-Vlaanderen en Antwerpen.
- De werkgroep vraagt een aanpassing van de nationale wetgeving aan de Conventie van Washington, die door België geratificeerd werd.
- Vleermuizen, evenals alle andere in het Vlaamse en Waalse gewest beschermde zoogdiersoorten, zijn niet beschermd in het Brusselse gewest. De werkgroep wil hieraan verhelpen.
- De werkgroep zal zorgen voor een thema-nummer over zoogdieren bestemd voor Wielewaal.

IMKERS EN HET BERMESLUIT

De Westvlaamse Bijentelersbond richtte volgende brief aan alle Westvlaamse Steden en Gemeenten en Openbare Besturen:

Geachte,

Als reactie op de toenemende verstedelijking wordt meer en meer gezorgd voor groene ruimten. De beplantingen vallen voor een deel onder het beheer van steden, gemeenten en openbare besturen.

In de „Praktische Bijenplantengids” worden ruim 200 soorten voorgesteld welke voor de imkers interessant zijn. Naast elke soort is de waarde voor de bijen aangegeven als nectar- en pollenklasse.

Wij richten ons dan ook tot u met de vraag om bij uw ontwerpen maximaal rekening te houden met deze publicatie van de Vlaamse Imkersbond.

Gelieve hierbij een exemplaar van dit werk te vinden. Naast de openbare plantsoenen hechten wij tevens veel belang aan het beheer van de bermen.

Na de wettelijke omkadering van het wegberm-beheer via het besluit van de Vlaamse Executieve van 27 juni 1984, waren wij, imkers, tevreden met deze ommekeer. De bedoeling van dit decreet is immers onze bermen terug bloemrijker te maken.

In het Vlaamse landsgedeelte alleen al zijn er ca. 14.000 ha wegbermen. Daarom dringen wij, imkers, aan op een correcte toepassing van het wegberm-besluit.

Maar er kan meer gedaan worden: het zou nog beter zijn dat dezelfde plaats steeds op dezelfde datum gemaaid wordt. De reden is de volgende: het maaien is een ernstige storing in de plantenwereld: planten, die op die datum nog geen zaad gevormd hebben krijgen geen kans meer op voortplanting en verdwijnen uit de vegetatie.

Als men de datum steeds maar wijzigt verdwijnen tenslotte alle bloeiende planten van de berm. Het verlies wordt dus beperkt door steeds op dezelfde

data te maaien.

Door het maaisel weg te nemen belet men de „groenbemesting” zodat de bodem steeds maar voedselarm wordt. De hoogte van de vegetatie blijft lager en vooral: meer verschillende plantesoorten krijgen levenskansen (Paradox van de schrale bodem!).

Ruigten en wilde terreintjes worden door sommigen verkeerdelijk als „slordig” bestempeld. Wij, imkers, bekijken deze natuurlijke terreinen eerder als waardevolle gebiedjes!

Van steriele en eentonige gazons hebben onze bijen ook weinig nut.

Tevens vragen wij ons af of het wel nodig is om overal de bermen en oevers over de volledige breedte tot tweemaal toe per jaar te maaien. Sommige planten (Brem, Gaspeldoorn) verdragen zelfs helemaal geen maaien. Ze dragen jaarlijks enorme aantallen bloemen gedurende een tiental jaar en zorgen daarbij zelf voor hun verspreiding.

Landbouwers hoeven zich weinig zorgen te maken over invasie van wilde planten van gestabiliseerde bermen op hun akkers: de biotoop is er immers totaal anders en onleefbaar voor deze soorten.

Het is wellicht ook aangewezen te zorgen voor een verantwoordelijke die zich bezighoudt met berm-beheer.

Wij, imkers, durven voor de toekomst rekenen op meer bijvriendelijke planten in het openbaar groen en op een stricte toepassing van het bermbesluit.

Hoogachtend,...

Imkers, bondgenoten op de berm, veel succes!

VERNIEUWING K.B.I.N.-MUSEUM

Het K.B.I.N., Vautierstraat 29, 1040 Brussel, opende zopas twee nieuwe zalen met ongewervelden evenals nieuwe toonkasten met schelpen, insecten en mineralen.

I.M.P.-PROJECT VAN B.B.L.

Op 1 november ging het B.T.K.-project „Inventarisatie Milieuproblemen” van start. Ondertussen formuleerden 95 % van de Vlaamse gemeenten een antwoord. De basisgroepen van de milieubeweging kregen allen een (aangepaste) enquête navraag, met de vraag die zo snel mogelijk te willen invullen. Via De Wielewaal wil de Bond Beter Leefmilieu Vlaanderen nogmaals een oproep doen aan alle Wielewaalafdelingen die nog geen formulier hebben ingevuld. Om een objectief rapport te kunnen opstellen is hun visie (per gemeente!) noodzakelijk als vergelijkingsmateriaal met de gegevens verstrekt door de gemeentebesturen.

Afdelingen kunnen, indien nodig, nieuwe formulieren krijgen na telefonisch of schriftelijk verzoek. (Bond Beter Leefmilieu Vlaanderen, t.a.v. Dirk Vercammen, Aarlenstraat 25, 1040 Brussel). Er moet op gedrukt worden dat per gemeente 1 enquête navraag dient

ingevuld te worden. Het welslagen van deze op te richten gegevensbank is deels afhankelijk van de respons van de verenigingen.

NATUURGEBIED 'HET KIJKVERDRIET' ALS RESERVAAT AANGEKOCHT

Bij openbare verkoop van 24 februari 1986 werden te Ravels, ten streke „Kijkverdriet”, 14 ha gronden te koop gesteld.

Bij deze verkoop hoorde tevens een zeer waardevol heide- en vengebied dat bij natuurliefhebbers in het hele land, zowel wat fauna als flora betreft, een bijzondere faam geniet.

Dankzij een samenwerkingsakkoord tussen De Wielewaal v.z.w., meer bepaald de plaatselijke afdeling Turnhout, en de Belgische Natuur- en Vogelreservaten v.z.w. kon de kern van het gebied, namelijk 4 ha, als natuurreservaat worden aangekocht. Ook vanuit het Wereld Natuurfonds zal dit project vermoedelijk een financiële steun genieten.

De beheerscommissie werd samengesteld uit vertegenwoordigers van de twee verenigingen.

Indien u dit nieuw reservaat financiële steun wil verlenen, dan kan u een bijdrage storten:

- op rekeningnummer 293-0212075-88 van het Reservatenfonds van de B.N.V.R., Vautierstraat 29, 1040 Brussel, of
- op rekeningnummer 000-0330377-92 van het Kempisch Reservatenfonds van De Wielewaal, Schuurhoven 145, 2360 Oud-Turnhout telkens met vermelding 'Steun aankoop Kijkverdriet'.

- van maandag 7 juli tot en met vrijdag 11 juli: „natuur- en kruidenweek” te Schilde (betekenis van kruiden en hun toepassing - alternatieve geneeswijzen - visie op gezond leven - planten leren kennen - inleiding tot de ecologie)
- van maandag 28 juli tot en met vrijdag 1 augustus: „natuur- en landschapsweek: Brabantse Bossen” te Haasrode (landschapsvormen en geschiedenis van Midden-Brabant - beheer van een bos - excursies in het Meerdaalwoud en het Zoniënwoud).
- van maandag 11 augustus tot en met vrijdag 15 augustus: „natuur- en landschapsweek: de heide” te Kalmthout (toponomie van de Kalmthoutse heide - bodem van de Kempen - planten en dieren op de heide - bijenteeltmuseum - beheer van de heide - wetenschappelijk onderzoek).
- van maandag 18 augustus tot en met vrijdag 22 augustus: „natuur- en landschapsweek: de Zwinstreek” te Knokke (studie van de planten en de dieren in de slikken en de schorren - leven in de zee, aan het strand en in de duinen - slaaptrektellingen)
- van maandag 18 augustus tot en met vrijdag 22 augustus: „natuur- en landschapsweek: Scheldeland” te Hingene (flora + fauna van de slik- en schorgebieden - situering van het Scheldeland - problemen van het Scheldeland-schap)

Elke cursus omvat een aantal voordrachten, gebracht door specialisten, alsook een aantal excursies in de meest waardevolle gebieden.

Het programma loopt dagelijks van 9 u. tot 17 u.; in externaatsverband.

Voor de cursus van de Brabantse Bossen bestaat ook de mogelijkheid in internaatsverband het programma te volgen.

Voor meer inlichtingen:

Centrum voor Natuurbeschermingseducatie

Ommeganckstraat 20 - 2018 Antwerpen

tel. 03/231 84 81.

VORMINGSAVOND „NATUURFOTOGRAFIE”

Op zaterdag 11 oktober zal de Vlaamse afdeling van de Belgische Vereniging van Natuurfotografen een cursus inrichten ten behoeve van de amateur-natuurfotograaf.

Het uitgangspunt van de B.V.N.F. is dat de natuur zelf belangrijker is dan een foto ervan. Vandaar ook dat de leden zich aan bepaalde richtlijnen houden. Zij zullen bijvoorbeeld geen vogels op hun nest fotograferen, wat trouwens ook bij wet verboden is in het Vlaamse gewest.

Ook het uittrekken van planten of het vangen van insecten om ze nadien in de studio te fotograferen is voor de BVNF taboe.

Het Kijkverdriet

Foto: M. Smets

VAKANTIECURSUSSEN IN DE NATUUR

Het Centrum voor Natuurbeschermingseducatie v.z.w. organiseert tijdens de maanden juli en augustus verschillende vakantie cursussen:

Hoe het dan wel moet en zelfs nog beter kan, zullen BVNF-leden die avond uitleggen en aan de hand van hun eigen groothoek-, macro- of telelens, statief, schuilterent enz. demonstreren.

Een indeling in 4 items leek ons aangeraden omdat er dan meer informatie kan verstrekt worden betreffende de specifieke onderwerpen.

Het programma ziet er als volgt uit:

19.00 u. inleiding in de natuurfotografie.

19.30 u. indeling in 4 groepen met resp. specifieke informatie voor:

- 1) absolute beginners.
- 2) telefotografie (vogels, zoogdieren, enz.).
- 3) dichtbij en macro (planten, insecten, enz.).
- 4) landschappen.

20.30 u. pauze tijdens dewelke de tentoonstelling van de BVNF kan bezocht worden.

21.00 u. verder verloop van de specifieke informatie aan de 4 groepen.

21.30 u. diareeks „Natuurfotografie” samengesteld uit diamateriaal van de BVNF.

Einde van de avond rond 22.30 u.

Geïnteresseerden die wensen deel te nemen aan deze lesavond in de natuurfotografie kunnen inschrijven via het telefoonnummer 03/664 99 91 (enkel na 19.30 u.) met opgave van de groep waarbij men wenst ingedeeld te worden. Deelname in de onkosten 50 fr. De plaats van het gebeuren zal later meegedeeld worden (omgeving Antwerpen-stad). Het aantal plaatsen is beperkt.

WINTERVOORDRACHTEN

Als „Wielewaler” geïnteresseerd in de natuur en als „volksdanser” geïnteresseerd in folklore en vreemde culturen, heb ik de laatste jaren verschillende continenten bezocht. Die reizen gebeurden steeds op primitieve wijze, steeds buiten het veilige toeristische circuit. Sommige tochten vereisten grote fysieke inspanningen. Anderen waren niet zelden zonder risico.

Fotomateriaal, van macro tot tele, liet me toe een vrij compleet beeld van de bezochte gebieden op de gevoelige plaat te brengen. Deze op kwaliteit en inhoud streng geselecteerde dia's, vergezeld van „live” gesproken tekst en passende achtergrondmuziek, worden aan culturele verenigingen aangeboden. Elke reeks duurt $\pm 2 \times 45$ min.

Projector: Leitz pradovit auto-focus (korte zwart-pauze).

Volgende reeksen zijn voorhanden:

1. IJsland: ornithologisch - botanisch - landschapelijk.
2. Kenya: grootwildparken - vogelmeren - wilde flora Mt. Kenya - interessant contact met primitieve stammen.
3. Algerije: Atlasgebergte - woestijnlandschappen - nomaden - islamitische secten - pittoreske stadjes.

4. Peru: kustwoestijn - hooggebergte - nevelwoud - wilde flora - avifauna - Incaafstammelingen en ruïnes.

5. Turkije: opeenvolgende beschavingen - leven en landschap in Anatolië - botanisch - ornithologisch.

6. Nepal: architectuur - cultuur - volksdevotie - trektocht in Himalaya en zuidelijke rimboe.

7. West-Tibet: geïsoleerde gemeenschappen - boeddh. kloosters in Zaskar, Ladakh en Kashmir - wilde bergflora.

8. Oost-India: Calcutta, ... India's nachtmerrie - vochtige Himalaya - devote feesten - primitieve stammen in Orissa - hindoetempels.

9. Thailand - Birma: Boeddh. tempels en paleizen - bergstammen van Z.O. Azië - wilde flora.

10. Europa: bergflora en wilde orchideeën van vooral Alpen - Pyreneeën - Centraal Massief.

Onkosten af te spreken.

Lode Van Dievel, Zellaarstraat 48, 2820 Bonheiden, tel. 015/51 40 69.

DIAREEKS: „WETENSCHAP EN AVONTUUR IN HET NOORDPOOLGEBIED”

De voordrachtgever vertoefde reeds verschillende malen voor wetenschappelijk onderzoek op Groenland en Spitsbergen, en minder bekende eilanden zoals Jan Mayen en het Bereneiland. Hij was leider van de recente winterexpeditie op Spitsbergen.

In deze diareeks wordt niet alleen aandacht geschonken aan de natuurfenomenen zoals landschappen, vorstverschijnselen, flora en fauna, maar tevens wordt een beeld geschetst van het verloop van een poolexpeditie.

Inlichtingen: Dr. Louis Beyens, Emblemseweg 17, 2250 Broechem - 03/485 74 28.

LEEFMILIEUCAMPAGNE

Reeds een drietal jaar loopt op initiatief van de Vlaamse Regering een Leefmilieucampagne. In het kader van deze campagne kunnen tal van brochures, folders, affiches e.d.m. aangevraagd worden, zoals:

— Ons Leefmilieu	64 blz.
— Zure Neerslag	63 blz.
— Afvalverwerking	94 blz.

Al dit moois kan GRATIS aangevraagd worden bij: Leefmilieucampagne, Belliardstraat 12, 1040 Brussel, tel. 02/512 54 21.

Op telefonische aanvraag krijgt men een formulier met een overzicht van alles wat reeds werd uitgegeven. Dit formulier kan als bestelbon gebruikt worden.

1987: EUROPEES JAAR VAN HET MILIEU

Door de Europese Raad werd 1987 uitgeroepen tot het jaar van het milieu. Bedoeling is de bevolking te sensibiliseren voor de problematiek van het milieu, te vermijden dat acties op korte termijn worden gevoerd en aanwijzingen te geven voor concrete acties. In de schoot van de EEG-commissie werd hiertoe een speciale werkgroep opgericht.

BELGISCH TREKVLINDERONDERZOEK

In het maartnummer 1984 van ons tijdschrift verscheen een oproep tot medewerking aan het Belgische trekvlinderonderzoek. Hieronder vind je een samenvatting van het eerste jaarverslag: trekvlinders in 1984.

Colias hyale - Gele Luzernevlinder
Slechts 4 vlinders tussen 28.7 en 12.9.

Colias croceus - Oranje Luzernevlinder
Een goed jaar voor heel het land, met een totaal van 92 vlinders. De eerste migrant op 9.7 de laatste werd op 2.10 gezien.

Vanessa atalanta - Atalanta
Zes in april, één in mei, drie in juni. Vanaf 6.7 regelmatig maar in kleine aantallen tot 11.10. Daarna zeldzaam tot 11.11. Eén op 31.12. Totaal aantal: 390.

Cynthia cardui - Distelvlinder
Slechts 38 vlinders. De meesten in augustus en september.

Issoria lathonia - Kleine Parelmoervlinder
Inheems of immigrant buiten het duingebied? Twee vlinders in de Kempen en vijf in de buurt van Kortrijk.

Agrius convolvuli - Windepijlstaart
Zes vlinders, een pop en vier rupsen. Alle tussen eind juli en midden oktober.

Acherontia atropos - Doodshoofdvlinder
In september en oktober vier vlinders en twaalf rupsen.

Macroglossum stallatarum - Kolibrivlinder
Naar alle waarschijnlijkheid een invasie op 9.7. Sinds die dag constant present tot het midden van augustus (73 vlinders). De tweede generatie begint op 18.9 en duurt tot 17.10 (15 vlinders).

Agrotis ipsilon - Ipsilonuil
Eén op 9.7 en 92 vlinders tussen 18.8 en 9.11.

Peridroma saucia
Slechts drie trekkers: op 25.10, 2 en 10.11.

Autographa gamma - Gamma-uil
De eerste pas op 11.6. Vanaf begin juli is de soort constant present tot 3.11. Het laatste Gamma-uiltje werd gezien op 20.11. Totaal aantal: ongeveer 1.500.

Rhodometra sacraria
Eén op 14.9 in de buurt van Antwerpen.

Orthonama obstipata
Ook slechts één vlinder op 1.9 in Poppel (prov. Antwerpen)

Lomographa trimaculata
Een nieuwe soort voor de Belgische fauna! Eén op 2.6 en één op 23.6. Beide te Anderlecht.

Udea ferrugalis
Tussen 4.9 en 9.11 niet minder dan 46 vlinders.

Nomophila noctuella
Tussen 28.8 en 9.10 slechts 10 vlinders.

Plutella xylostella
Slechts vier vlinders in vier verschillende maanden.

Wie ook wil meewerken aan dit onderzoek en hierover meer informatie wil, kan terecht bij Eddy Vermandel, Poortersbaan 118, 4561 ZN Hulst, Nederland.

Boekbesprekingen

Pölking F. (ed.), 1985. **Natuurfotografie 85/86**. Greven, Kilda-Verlag, 140 pp., 48 DM.

Dit boek wordt ons voorgesteld als een eerste aflevering van een jaarlijkse terugkerend en wereldwijd forum van natuurfotografie. Het wil een internationaal jaarboek zijn met de beste foto's uit 1984 van natuurfotografen uit de gehele wereld. De commentaren bij de foto's en de biografische gegevens van de fotografen zijn in zeven talen opgesteld, waaronder ook het Nederlands. België is vertegenwoordigd door H. van Besouw (Westmalle), W. Dellafaille (Wijnegem) en M. Sloodmaekers (Antwerpen). Hoewel het om drie Vlamingen gaat blijkt bij de samenstellers van het boek alleen de franstalige „Association Belge des Photographes

Naturalistes" uit „Anvers" bekend (bedoeld wordt: de Belgische Vereniging voor Natuurfotografie die haar zetel heeft te Antwerpen). Het boek bevat meer dan 100 geslaagde opnames van landschappen, planten en dieren waaronder meerdere prachtige foto's van vogels op het nest. Een hele reeks taalfouten, zowel in de Nederlandse als in de andere teksten, werkt irriterend. Ook de aanduiding van de commentaren in onze taal met „NL" kan in de rest van de wereld doen veronderstellen dat slechts in Holland Nederlands wordt gesproken. Een grote verdienste van de natuurfotografie, namelijk mensen „leren zien", wordt door dit boek wel bewaard.

Dr. H. Meeus

Wat groeit waar in Schelde-Leie? Regionale Plantenatlas: Oudenaarde - Deinze.

Wielewaalafdeling Schelde-Leie publiceerde zopas de Regionale Plantenatlas. Deze atlas vormt het resultaat van 13 jaar inventarisatiewerk door de plantenwerkgroep van De Wielewaal. De leiding berustte bij Karel De Waele, voorzitter van afdeling Leie en van de Nationale Plantenwerkgroep.

Er is een alfabetische lijst van de diverse plantensoorten die via de Latijnse benaming verwijst naar het kaartnummer. De kaart werd opgesplitst in vierkante kilometerhokken en waar de vermelde plant werd waargenomen is een kruis aangebracht. In de regio Oudenaarde - Deinze werden 775 plantensoorten ontdekt.

Het boek bevat in 't totaal 217 bladzijden, 775 verspreidingskaartjes, alfabetisch gerangschikt volgens de wetenschappelijke namen, en 2 overzichtskaarten met het werkingsgebied en de onderzochte kilometerhokken.

Een register met de Nederlandse namen maakt het werk nog bruikbaar voor natuurliefhebbers die niet zo vertrouwd zijn met de wetenschappelijke namen, voor het aanduiden van eigen vondsten zijn er blancokaartjes.

Zie ook het artikel blz. 137 e.v.

De regionale plantenatlas kost 350 fr. en kan besteld worden bij de boekhandel van De Wielewaal.

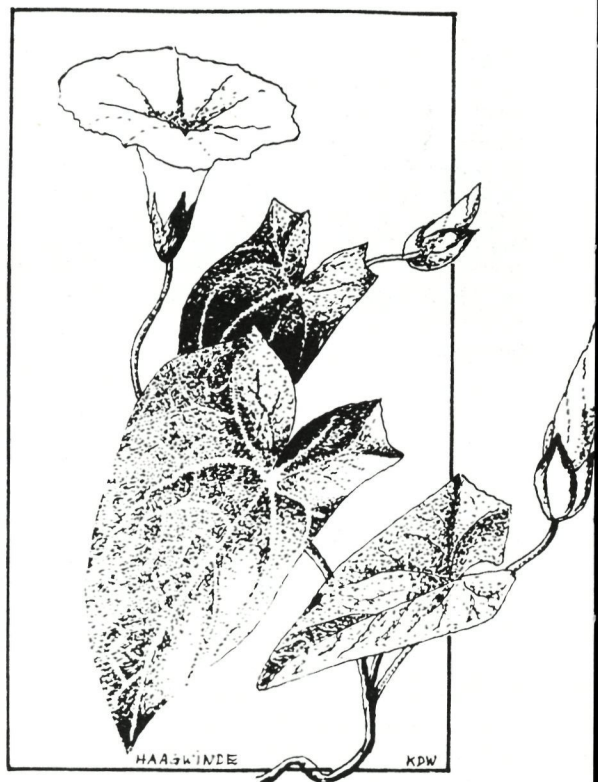
H. Franckx

Weeda E.J., R. en Ch. en T. Westra, 1985. „**Nederlandse oecologische flora; wilde planten en hun relaties**” deel 1, uitgegeven door IVN i.s.m. VARA, VEWIN.

Het eerste van de drie delen van wat als een nieuwe soort flora werd aangekondigd is uitgegeven. Qua vormgeving sluit dit boek aan bij de bekende reeks „Wilde Planten”; de tekst is naar mijn gevoel wel leesbaarder, maar dat kan aan het verschillende uitgangspunt liggen.

De benaming „Flora” zou verkeerde verwachtingen kunnen wekken; het gaat hier immers niet over wat botanici meestal verstaan onder een flora. Dit boek bevat immer géén determinatiesleutel waarmee men planten op naam kan brengen. Dit wil niet zeggen dat dit werk geen nuttig instrument kan zijn bij de determinatie, dank zij de tot in de details verzorgde bekende akwarellen van planten van de hand van Rein Westra en de begeleidende tekst van E.J. Weeda, waarin de kenmerken van elke soort en de verschillen met aanverwante soorten duidelijk besproken worden.

Nochtans is deze titel niet totaal verkeerd, want een flora is óók een boek waarin een overzicht van de planten van een bepaald gebied gegeven wordt, wat in dit boek zeker gedaan wordt, en zelfs op een erg volledige manier, want waar nodig worden ook de ondersoorten besproken.

Tekening: K. De Waele

Maar dit boek is veel meer, zoals de ondertitel en de kleurrijke stofomslag duidelijk suggereren. De systematische beschrijving van de planten vormt het uitgangspunt om bij elke soort een heel verhaal te schrijven over verspreiding, voorkeurbiotopen, specifieke relaties met andere planten, schimmels of dieren, of het eventueel gebruik door de mens. Feiten die men in een gewone flora niet, of erg summier zal vinden. Een schat aan informatie dus voor wie ook iets meer wil weten over een bepaalde plant. We denken hierbij vooral aan natuurgidsen die hier bv. bijna 2 bladzijden informatie krijgen over alle aspecten van de Grote Brandnetel, gaande van de bouw der netelcellen, over zijn nut in de keuken, zijn voorkeur voor stikstof en de problemen die hij stelt bij natuurbeheer, tot de vele organismen die er op en om leven (denk maar aan vogels, vlinders, kevers, galmuggen, roestzwammen en andere schimmels). Deze oecologische verhalen worden geïllustreerd met eveneens schitterende akwarellen van paddestoelen van dezelfde Rein Westra, aangevuld met prachtige akwarellen van insecten van zoon Taco en mooie kleurfoto's van de biotopen door zoon Chiel. Een flora „zonder oogkleppen” dus!

Karel De Waele

Trekkers zonder grenzen - Panda 17.

Zopas verscheen het nieuwste Pandanummer (17) dat volledig gewijd is aan de trek der vogels. Ondermeer wordt aandacht besteed aan het oriëntatiesysteem der vogels, de factoren die de trekdrang stimuleren en de gevaren die de trekvogels bedreigen onderweg en in hun overwinteringsgebieden. Ook het ringwerk en de wettelijke bescherming der trekvogels komen aan bod. In het kort worden ook 4 W.W.F.-projecten voorgesteld die verband houden met enerzijds de Ortolaan in ons land, anderzijds met drie overwinteringsgebieden in Afrika (Senegal, Guinée-Bissau en Mauretanië).

Vanaf dit nummer vormen de middenbladzijden een speciale jeugdbijlage, onder de naam „Bamboe”. Hierin worden op eenvoudige en aantrekkelijke manier de besproken thema's nog eens voor de jongere lezers hernomen.

Geïnteresseerden kunnen dit nr. bestellen door storting van 60 fr. op het rekeningnr. 330-0381600-56 van W.W.F.-Vlaanderen met vermelding „Panda-tijdschrift nr. 17”.

G. Luyts

Bos en heide in Limburg

Door AROL, Dienst Bos- en Groenbeheer, wordt een brochure uitgegeven „Bos en Heide in Limburg”. Komen aan bod: de geschiedenis van de heide en de bossen in Limburg, bosbranden, de problemen van jacht en vogelvangst, de aantasting door insecten en schimmels en opties voor een toekomstig bosbeleid. Auteur: Frans Dufrane - 87 blz. - prijs: 200 fr.

Te verkrijgen bij het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, AROL, Dienst Bos- en Groenbeheer, Vorsterielaan 2 - bus 6, 1170 Brussel.

Leefmilieubibliografie Noord-Limburg 1985

Nooit kunnen wij nog zeggen: „We hebben het niet geweten...”

Door de werkgroep „Leefmilieu” van de Vereniging voor Streekontwikkeling Noord-Limburg werd zopas „Het bibliografisch overzicht leefmilieu” uitgegeven. Dit interessante naslagwerk geeft op een overzichtelijke wijze de aanwezige leefmilieuliteratuur in de Noord-Limburgse bibliotheken, nl. de gemeentelijke bibliotheken en/of de leefmilieudiensten van Bocholt, Hamont-Achel, Hechtel-Eksel, Lommel, Meeuwen-Gruitrode, Neerpelt, Overpelt en Peer. Daarenboven werden ook de documentatiecentra van werkgroep Isis en Streekontwikkeling Noord-Limburg opgenomen.

In totaal konden meer dan 2.000 titels worden samengebracht, omvattende studies, rapporten, tijdschriften, tijdschriftartikels, brochures, jaarverslagen. Thematisch werd deze informatie ingedeeld in een twintigtal hoofdstukken die elk een onderdeel van de

milieuproblematiek omvatten. Zo komen ondermeer aan bod: lucht-, water- en bodemverontreiniging, geluidshinder, stralingen, afvalstoffen, ecologie, natuurbeheer, groenvoorziening, milieueducatie, gemeentelijke milieuwerving, hinderlijke inrichtingen, milieu-effectrapportage, milieuwetgeving, energie, ruimtelijke ordening, stads- en dorpsherwaardering, verkeer, land- en tuinbouw. Tenslotte wordt een lijst van milieu-tijdschriften opgenomen.

Gezien de omvang van de opgenomen titels, geeft deze bibliografie ook enig uitzicht op de bestaande leefmilieuliteratuur in het algemeen.

Dit interessante naslagwerk (losbladig systeem) dat inmiddels reeds 127 bladzijden omvat, samengesteld in een degelijke ringfarde, kan bekomen worden aan de prijs van 100 fr. bij de Vereniging voor Streekontwikkeling Noord-Limburg en bij de milieudiensten van bovenvermelde gemeenten.

Schriftelijk bestellen kan door overschrijving van 165 fr. (verzendingskosten inbegrepen) op rekeningnummer 001-0859095-42 van de Vereniging voor Streekontwikkeling Noord-Limburg, Dorp 30, 3582 Neerpelt.

G. Luyts

Spectrum Atlas van de aarde

Draaiboek voor een leefbare wereld. Voorwoord door David Bellamy. Algemeen redacteur Norman Meyers. Uitgeverij Het Spectrum, Utrecht-Antwerpen. Dit boek handelt uitvoerig over de relatie tussen de mens en de planeet die hij bewoont. Uit deze atlas blijkt duidelijk hoe uniek de aarde is, wat wij er mee gedaan hebben en wat er kan gebeuren, als wij onze houding tegenover de groene planeet niet snel en drastisch veranderen.

De Spectrum Atlas bevat een schat aan gegevens, overzichtelijk voorgesteld met foto's, tekeningen, grafieken en tabellen.

Het boek bevat 7 hoofdstukken: het land, de wereldzee, de grondstoffen, de evolutie, de mensheid, naar een nieuwe beschaving, het beheer.

In deze hoofdstukken komen telkens 3 thema's aan de orde:

- het wereldwijde potentieel: de rijkdom aan grondstoffen van onze aarde;
- de wereldwijde crisis: grote storingen in de ontwikkeling van de mens en zijn natuurlijke bronnen;
- de beheersalternatieven: de manier waarop wij omgaan met de bronnen van de aarde, de beheerssystemen uit het verleden en de alternatieven voor de toekomst.

De atlas bevat heel veel cijfermateriaal. Vaak heel droevige verhalen die aantonen hoe slecht het met onze planeet is gesteld. Dit belette de samenstellers van het boek echter niet de toekomst weliswaar anders doch toch positief te benaderen.

Deze uitgave wordt op de markt gebracht in samenwerking met Greenpeace, waarheen ook een

deel van de opbrengst van dit boek gaat.
De atlas telt 272 bladzijden en is te verkrijgen in de boekhandel van De Wielewaal tegen de prijs van 950 fr.
Dit standaardwerk zou niet mogen ontbreken in de

boekenkast van een aardrijkskundige of van ieder, die geïnteresseerd is in milieubehoud op internationaal niveau.

H. Franckx

Nieuwe uitgaven

- Gaetan du Chatenet, 1986. *Guide des coléoptères d'Europe*. 1ste deel, ca. 448 blz.; 774 illustraties, 517 verspreidingskaartjes. In de serie „Guide du Naturaliste”. Uitg. Delachaux-Niestlé. Prijs: 1.527 fr., verzending niet inbegrepen.
- Libois R.M., 1984. *Le régime alimentaire de la Chouette effraie*. Cahiers d'Ethologie appliquée. Univ. de Liège, 200 blz., met zwartwit foto's, prijs 250 fr.
- Instituut Hygiëne en Epidemiologie, 1985. *De biologische Waarderingskaart van België*. Ongeveer 50 kaartensets, ieder met 8 kaarten op schaal 1/25.000 volgens een nummering van de topografische kaarten van het NGI (Nationaal Geografisch Instituut), vergezeld van een algemene verklarende tekst i.v.m. het gehele project en bij iedere kaartenset een Bijzondere Verklarende Tekst over het geïnventariseerd gebied. Nadere inlichtingen op het IHE, J. Wytmanstraat 14 te 1050 Brussel, tel. 02/642 51 11.
- Muntaner J., X. Ferrer, A. Martinez-Vilalta, 1984. *Atlas dels ocells nidificants de Catalunya i Andorra*. 324 blz., prijs 86 gulden, meerdere illustraties en kaarten. Dit boek is het resultaat van 12 jaar broedvogelinventarisatie door meer dan 100 medewerkers onder leiding van de auteurs.
- Voous K.H., H.J. Slijper, 1986. *Roofvogels en Uilen van Europa*. 204 blz., 52 kleurplaten. Uitg. Brill, Leiden. Prijs 48 gulden. In dit boek worden 51 opstellen met de daarbij behorende illustraties gebundeld, die in de periode 1976-1984 verschenen zijn in De Lepelaar/Vogels.
- Weinitschke H., 1986. *Handbuch der Naturschutzgebiete der DDR*. 5de deel, 2de bijgewerkte uitgave. Urania-Verlag Leipzig. 360 blz., 29 zwartwit foto's, 50 tekeningen, 1 kaart. Prijs 30 DM. Alle gegevens over ligging, geologie, flora, fauna en klimaat van de beschermde natuurgebieden in de districten Leipzig, Karl-Marx-Stadt en Dresden worden in deze publicatie besproken.
- Adema F. en al., 1986. *Atlas van de Nederlandse Flora. Deel 2: Zeldzame en vrij zeldzame planten*. 544 verspreidingskaartjes in twee kleuren (inventarisatie vóór en na 1950), 360 blz. Uitg. Bohn, Scheltema en Holkema, Deventer. Prijs 95 gulden. Deel 1 (Uitgestorven en zeer zeldzame planten) nog beperkt leverbaar tegen 24,5 gulden.
- Van der Goot V.S., 1986. *Zweefvliegen in kleur, met een aanvulling op het Zweefvliegenboek*. Uitg. KNNV Hoogwoud; 4 kleurplaten met 108 soorten en begeleidende tekst. Prijs 13,50 gulden. Een welgekomen uitgave bij het Zweefvliegenboek van 1981.
- Newton I., 1986. *The Sparrowhawk*. Uitg. T. en A.D. Poyser, 400 blz., formaat 24 x 16 cm., 38 tekeningen, meer dan 80 diagrammen, meerdere foto's. Prijs 16 pond. Het resultaat van 24 jaar opzoekings- en veldwerk in ZW Schotland.
- Thom V.M., 1986. *Birds in Scotland*. Uitg. T. en A.D. Poyser, 390 blz., formaat 26,5 x 19 cm., meerdere diagrammen en tabellen, 129 vogeltekeningen, 32 zwartwit foto's van landschappen en biotopen. Prijs 24 pond. Een zorgvuldig bijgewerkte avifauna van Schotland 1950-1983 plus de lijst van zeldzaamheden en dwaalgasten tot en met 1985. Dit boek bevat bovendien 173 verspreidingskaartjes.
- Natuurmonumenten in Nederland, 1985. *Handboek van natuurgebieden en wandelroutes in Nederland*. 400 blz., 6de editie, met talrijke tekeningen en kaarten. Prijs 20 gulden. Uitg. Natuurmonumenten, Noordereinde 60, 1243 JJ 's Graveland Postgiro 9933.
- Vogelwerkgroep zuid-oost-Achterhoek, 1985. *Broedvogels van Winterswijk*. Uitg. KNNV, 231 blz., prijs 40 gulden. Gegevens over meer dan 140 broedvogelsoorten van vroeger en nu met verspreidingskaartjes en vele zwartwit foto's.
- Michiels N., A. Anselin, Ph. Goffart, M. Van Mierlo, 1986. *Voorlopige Verspreidingsatlas van de Libellen (Odonata) van België en het Groothertogdom Luxemburg*. Euglena 5 (2) en Gomphus 3 (2), extra-uitgave, prijs 80 fr., 36 blz., 68 verspreidingskaartjes.
- P. Lack, 1986 (september). *The Atlas of Wintering Birds in Britain and Ireland*, 448 blz., formaat 26,5 x 19 cm. Prijs 19 pond.
- Urban E.K. en al., 1986 (juli). *The Birds of Africa, vol. 2, Gamebirds to Pigeons*, 600 blz., 28 kleurplaten, 4 zwartwit platen, pentekeningen en kaarten. Prijs 65 pond (slechts 49,5 bij vóór-intekening).
- Bruun B., L. Svensson, H. Delin, 1986 (maart). *Country Life Guide to Birds of Britain and Europe*, 320 blz., 25 nieuwe kleurplaten, 530 soorten afgebeeld in kleur, 465 verspreidingskaartjes, 75 pentekeningen; formaat 19 x 11 cm. Prijs 6 pond (paperback) of 10 pond (hardback)

P. Herroelen

Bergmans W., A. Zuiderwijk, 1986. *Atlas van de Nederlandse Amfibieën en Reptielen*. 177 blz., geïllustreerd. Uitg. KNNV Hoogwoud. Prijs 35 gulden.

Bongers G.H., A.A.M. Govers, 1986. *Het dal van de Hohn, vegetatie en bodem van een natuurgebied in Noordoost-België*. Uitg. KNNV in de nieuwe serie „Landschapsecologische streekbeschrijvingen buitenland”. Rijk geïllustreerd met foto's, kaarten en tekeningen. Prijs 15,50 gulden.

Natuurhistorisch Genootschap Maastricht, 1986. *Verspreiding van de herpetofauna in Limburg en Noord-Brabant in het jaar 1984*. 100 blz., 25 zwartwit foto's, 17 fig. en 2 tabellen. Prijs 19,25 gulden. Dit 5de jaarverslag werd verwezenlijkt door 110 medewerkers die meer dan 2.500 waarnemingskaarten invulden.

F. Sagot, J. Tanguy le Gac, 1985. *Orgambideska Col Libre, Pertuis Pyrénéens. Fasc. 2: Pigeons et Chasse 1979-1984*. 128 blz. Editions d'Utovie, Lys. Zeventig jaar geleden schreef Castet (1916) een eerste artikel over de vogeltrek boven de Pyreneeën. Sinds de Col Orgambideska-operatie is er heel wat veranderd ten voordele van de vogels. De verwerking van de numerieke gegevens is zeer praktisch en wetenschappelijk wat mag blijken uit de 78 bibliografische verwijzingen.

Dubois Ph.J., R. Maheo, 1986. *Limicoles nicheurs de France*. 298 blz., vele illustraties en kaarten. Uitg. Ligue pour la protection des Oiseau (LPO). Prijs 119 FF verzending inbegrepen. Te bestellen bij LPO, La Corderie Royale, BP 263, 17305 Rochefort Cedex.

HEEFT U TOEVALLIG ZIN OM EEN GOEDE DAAD TE DOEN?

Wat dacht u van een gift aan het Algemeen Reservatenfonds van onze Vereniging, of aan de plaatselijke fondsen die door verschillende van onze afdelingen werden opgericht?

- Algemeen Reservatenfonds De Wielewaal: 000-0319785-73, De Wielewaal, Graatakker 11, 2300 Turnhout.
- Klein-Brabant: 000-0674062-09, Wielewaalafdeling Klein-Brabant, Flierke 73, 2670 Puurs
- Lier (Steenbeemden): 000-0606834-02, Y. Peeters, Antwerpsestraat 132, 2500 Lier
- Netevallei: 853-0146127-77, Reservatenfonds Netevallei, Kleistraat 7, 3100 Heist o/d Berg
- Noord-Limburg: 000-0879554-55, Noord-Limburgs Reservatenfonds, Lariendijkweg 50, 2400 Mol
- Schelde-Leie: 891-2540092-60, Wielewaalafdeling Schelde-Leie, B.P. Ceuterickstraat 12, 9751 Asper
- 's Heerenbosch: 444-6154139-25, Wielewaalafdeling 's Heerenbosch, Ravestraat 79, 9360 Buggenhout
- Turnhout, Kievit, Wulp: 000-0330377-92, Kempisch Reservatenfonds, Schuurhoven 154, 2360 Oud-Turnhout
- Waasland: 001-1458529-16, Natuurfonds Waasland, Hoogstraat 245, 2700 Sint-Niklaas

Gelieve te vermelden: „Voor reservatenwerking”. Voor giften van 1.000 fr. en of meer ontvangt u een fiscaal attest.

„Vriendelijk bedankt” zeiden het Paapje en de Klokjesgentiaan namens hun lotgenoten.

TE KOOP BIJ GREENPEACE Ezelstraat 32 - 8000 Brugge

T-shirt „Let's Make it a Greenpeace”	455,-
T-shirt „Zure regen”	455,-
T-shirt „Vriend van de walvis”	430,-
Sweat-shirt	990,-
Broek joggingpak	990,-
Joggingpak (broek en sweater)	1980,-
Rugzak	1150,-
Sticker „Brandglas”	120,-
Sticker „Let's bike”	80,-
Schouderembleem	120,-
Badge „Greenpeace”	30,-
Sticker „Zure regen”	30,-
Sticker „Green peace”	50,-
Poster „Kuifje”	100,-
Poster „Zeehond”	70,-
Poster „Rainbow Warrior”	70,-

Telefonisch bestellen kan ook: 050/33 67 57

Wij ontvangen wisselnummers van *Ardea*, *Limosa*, *Vogeljaar*, *Vogels*, *Dutch Birding*, *Aves*, *Gerfaut-Giervalk*, *Nos Oiseaux*, *Mens en Vogel*, *l'Homme et l'Oiseau*, *Falke*, *Regulus*, *Ornithologische Mitteilungen*, *Vogelwarte*, *Ornithologische Beobachter*, *Milu*, *Egretta*, *Héron*, *Ciconia*, *Tijdingen van de Vrienden van Heverlee-bos en Meerdaalwoud*, *Natuurreservaten*, *Wetenschappelijke Mededelingen KNNV*, *Parcs Nationaux*, *Hautes Fagnes*, *Natuurhistorisch Maandblad*, *Natura*, *Natuurbehoud*, *Mededelingenblad Koninklijke Vereniging voor Natuur- en Stedschoon*, *Euglena*, *Carnivora*.

WIELEWAAL

Jaargang 52 - juli 1986

E. ROMBAUT. De botanische betekenis van het Wase Krekengebied.	125
R. DE LUST. Dansend op zijn spiegelbeeld: de Grote Gele Kwikstaart.	131
J. DESMET. Historische bijzonderheden over de aanwezigheid van enkele grote zoogdieren in de streek van Gent	134
K. DE WAELE. Dertien jaar planteninventarisatie in Schelde & Leie	137
Een natuurreservaat in de kijker. J. VANHEUVERSWYN. De Langemeersen: een hooilandreservaat	144
R. DE FRAINE, H. FRANCKX. Voor u gesprokkeld	148
Vijf voor twaalf	152
Verenigingsberichten	153
Werk op de plank	157
Van Aalscholver tot Zeis - nieuws uit onze reservaten	157
In het spaarvarkentje - ons reservatenfonds	159
Goed om te weten	161
Boekbesprekingen	165
Nieuwe uitgaven	168

Titelblad: Jonge Zanglijster — Foto: L. Keusters